

พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

นายจิรเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF BANG PLI FLOATING MARKET AREA

Mr. Jiradej Wongvisitsak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban and

Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

โดย

นายจิรเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์

สาขาวิชา

การวางแผนภาคและเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พนิต ภูจินดา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิรมล กุลศรีสมบัติ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุจิโรจน์ อนามบุตร)

5673306025 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEYWORDS: FLOATING MARKET AREA / SPATIAL CONFIGURATION

JIRADEJ WONGVISITSAK: DEVELOPMENT OF BANG PLI FLOATING MARKET AREA.

ADVISOR: ASST. PROF. KHAISRI PAKSUKCHARERN, Ph.D., 141 pp.

This research study investigated development of Bangpre floating market. That related spatial configuration and socio-economic characteristics. The researcher took into consideration the spatial configuration and socio-economic characteristics of the area from the past to the present. This included the condition and factors that made Bangpre floating market area to good social space in present.

The research is divided into two part : Part I concentrates on the processes of changing of Bangpre floating market Area on each period of time from reviewing of old article or journal paper , comparing of morphology and Surveying on local area. Part II Researching on remaining good and lively area for living by surveying and recording the local activity, lifestyle and traffic rate. All data will be conclude to development of Bangpre floating market.

The research has revealed that suitable location is the key that affects the origin of a Bangpre floating market Area. An advantageous spatial configuration must have high accessibility, in the past waterway transport was important. Later road construction made a change to the transportation style. Bangpre floating market area change to low accessibility and decay area. Today Bangpre floating market is a lively social space. because of the increased road connection enhances area accessibility and the location of area near the attractor space such as government building,community mall and Famous attractions. That cause visitors to the Bangpre floating market area.

Department: Urban and Regional Planning
Student's Signature
Advisor's Signature

Field of Study: Urban and Regional Planning

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและกำลังใจจากบุคคลหลายท่าน โดยผู้ศึกษาต้องขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. ไชศรี ภักดีสุขเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้กรุณา ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจแก่ผู้ศึกษา คอยให้คำแนะนำแนวทางในการทำการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นด้านการศึกษา อาจารย์ยังคอยห่วงใย คอยเอาใจใส่แก่ผู้ศึกษาในด้านอื่นๆ ตลอดมา และขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ คณะอาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบคุณ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และชาวชุมชนบางพลี ผู้ซึ่งอนุเคราะห์ข้อมูลสำคัญในการศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ต่อการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณนายศิวกร และนายพสิน และเพื่อนร่วมเรียนภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษา คอยช่วยเหลือ และแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ระหว่างการเรียน ตลอดจนพี่ๆ น้องๆ ที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คุณพ่อเอนก คุณแม่โสภิต และครอบครัววงศ์วิสิฐศักดิ์ ที่ได้ส่งเสียเลี้ยงดูผู้ศึกษา คอยถามไถ่และปรับทุกข์ปัญหาในด้านต่างๆ และปลอบโยนให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษา จนเป็นแรงผลักดันให้สำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนที่.....	1
สารบัญตาราง.....	4
สารบัญแผนภูมิ.....	5
สารบัญรูปภาพ.....	6
บทที่ 1.....	7
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	7
1.2 คำถามงานวิจัย.....	11
1.3 สมมติฐานงานวิจัย.....	11
1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	11
1.5 ขอบเขตงานวิจัย.....	11
1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	11
1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	12
1.6 ขั้นตอนและวิธีการวิจัย.....	14
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
บทที่ 2.....	17
2.1 พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล.....	17
2.1.1 นิยามของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ.....	17
2.1.2 วิวัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล.....	18

2.1.3 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยภาพรวม	24
2.1.4 ประเภทของตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล	27
2.2 นิยามความหมายของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา.....	29
2.2.1 นิยามของพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา	29
2.2.2 พื้นที่ย่านตลาดน้ำกับความมีชีวิตชีวา.....	30
2.3 ลักษณะเชิงสัญญลักษณ์กับนัยยะความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ	32
2.3.1 นิยามความหมายของสัญญลักษณ์วิทยาเมือง.....	32
2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางสัญญลักษณ์วิทยาเมือง.....	33
2.3.3 สัญลักษณ์ศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิต	36
2.3.4 เทคนิควิธีในการศึกษาเกี่ยวกับสัญญลักษณ์วิทยาเมือง.....	40
2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	42
2.4.1 การอภิปรายถึงสถานการณ์ในปัจจุบันของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ.....	42
2.4.2 เทคนิคและเครื่องมืองานวิจัยที่จะนำมาใช้ในการศึกษาถึงความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ ย่านตลาดน้ำ	44
2.4.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	46
บทที่ 3	48
3.1 การออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย	48
3.1.1 การออกแบบวิธีการดำเนินการวิจัย	48
3.1.2 วิธีการวิจัย.....	48
3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	49
3.2.1 ลักษณะสัญญลักษณ์พื้นที่ มีรายละเอียดของตัวแปรคือ	50
3.2.2 ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ มีรายละเอียดของตัวแปรดังนี้	50
3.3 การคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง	50

3.4	ขั้นตอนดำเนินการวิจัยและวิธีการและเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูล	51
3.4.1	ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	51
3.4.2	วิธีการและเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูล	55
บทที่ 4	58
4.1	สภาพทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา	58
4.1.1	ขอบเขตพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	59
4.1.2	การเข้าถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	60
4.1.3	สถานที่สำคัญในละแวกย่านตลาดน้ำบางพลี	67
4.1.4	โครงการการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	70
4.1.5	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	72
4.2	การใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	75
4.2.1	ประเภทกิจกรรมการค้าภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	75
4.2.2	รูปแบบการใช้งานพื้นที่ย่าน และประเภทผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	76
4.3	สรุปสถานการณ์ในปัจจุบันของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	87
บทที่ 5	88
5.1	พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	88
5.1.1	ช่วงกำเนิดพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (ก่อน พ.ศ.2500)	88
5.1.2	ความชบเซาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วง พ.ศ.2503-2540	101
5.1.3	ช่วงฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (พ.ศ.2540-ปัจจุบัน)	115
5.2	การคงอยู่ของการเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิตของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน	127
บทที่ 6	133
6.1	สรุปผลการวิจัย	134
	ลักษณะเชิงพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	134

6.2 การนำงานวิจัยไปประยุกต์ใช้	137
รายการอ้างอิง	138
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	141

สารบัญแนที่

แนที่ 1-1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	13
แนที่ 2-1 ตำแหน่งลำคลองที่ขุดขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2338).....	20
แนที่ 2-2 ตำแหน่งตลาดน้ำในกรุงเทพฯและปริมณฑล.....	23
แนที่ 2-3 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย.....	26
แนที่ 2-1 ตำแหน่งลำคลองที่ขุดขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2338).....	20
แนที่ 2-2 ตำแหน่งตลาดน้ำในกรุงเทพฯและปริมณฑล.....	23
แนที่ 2-3 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย.....	26
แนที่ 4-1ขอบเขตพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี.....	59
แนที่ 4-2 ตำแหน่งลำคลองที่ไหลผ่านพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี.....	61
แนที่ 4-3 เส้นทางถนนในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี.....	63
แนที่ 4-4 เส้นทางกาให้บริการของรถขนส่งสาธารณะ.....	66
แนที่ 4-5 ตำแหน่งสถานที่สำคัญภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี.....	69
แนที่ 4-6 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี.....	74
แนที่4-7 ด่านนับอัตราการสัญจรผ่าน.....	77
แนที่ 4-8 อัตราการสัญจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันธรรมดา.....	81
แนที่ 4-9 อัตราการสัญจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์.....	82
แนที่ 5-1 ภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณตลาดน้ำบางพลีใน พ.ศ.2495.....	89
แนที่ 5-2 การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี พ.ศ.2495.....	90
แนที่ 5-3 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500.....	91
แนที่ 5-4 เส้นเอกเซียล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500.....	94
แนที่ 5-5 การวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมืองในช่วงก่อน พ.ศ.2500 (integration hh).....	95

แผนที่ 5-6 การวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่านในช่วงก่อนพ.ศ.2500 (local integration).....	97
แผนที่ 5-7 การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ก่อน พ.ศ.2500	100
แผนที่ 5-8 ภาพถ่ายทางอากาศในช่วงพ.ศ.2503-2540	103
แผนที่ 5-9 ภาพถ่ายทางอากาศในช่วงพ.ศ.2503-2540	104
แผนที่ 5- 10 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2501-2539..	105
แผนที่ 5-11 เส้นเอกเซียล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500.....	108
แผนที่ 5-12 ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540	109
แผนที่ 5-13 ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540	111
แผนที่ 5-14 การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540.....	114
แผนที่ 5-15 ภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณตลาดน้ำบางพลีใน พ.ศ.2558	116
แผนที่ 5-16 การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี พ.ศ.2558.....	117
แผนที่ 5-17 การใช้ประโยชน์อาคารภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง -2540ปัจจุบัน..	118
แผนที่ 5- 18 เส้นเอกเซียล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน	121
แผนที่ 5-19 ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน	122
แผนที่ 5-20 ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน	124
แผนที่ 5- 21 ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน	126

แผนที่ 5-22 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการสัญจร	128
แผนที่ 5-23 พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	130
แผนที่ 5-24 การเปรียบเทียบระหว่าง พื้นที่ที่เหมาะสมต่อสัญจร และ ความหนาแน่นในการ เลือกใช้เส้นทางของผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	131

สารบัญตาราง

ตารางที่ 4-1 กิจกรรมประจำปีภายในพื้นที่ย่าน.....	71
ตารางที่ 4-2 สรุปการบันทึกอัตราการสัญจรในช่วงวันธรรมดา (คน/ชั่วโมง).....	79
ตารางที่ 4-3 สรุปการบันทึกอัตราการสัญจรในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (คน/ชั่วโมง).....	80
ตารางที่ 4-4 สัดส่วนของคนภายนอกพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันธรรมดา (คน/ชั่วโมง) .	84
ตารางที่ 6-1 สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในแต่ละ ช่วงเวลา	134

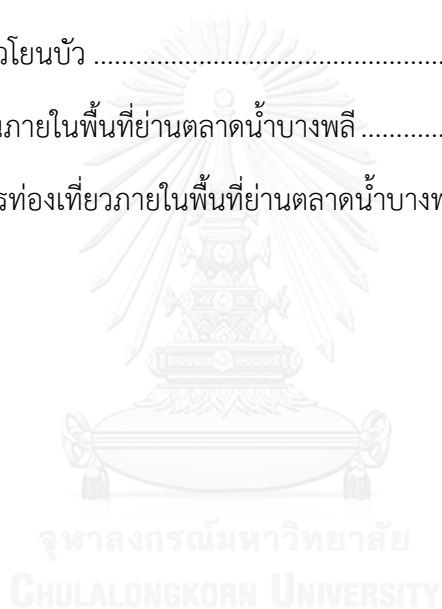

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ 1-1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	15
แผนภูมิ 2-1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	47
แผนภูมิ 3-1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	57
แผนภูมิที่ 5-1 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างภาพรวมของพื้นที่กับพื้นที่ย่าน ตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500	98
แผนภูมิที่ 5-2 เปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำ บางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540	112
แผนภูมิที่ 5-3 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับพื้นที่ย่าน ในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน	125
แผนภูมิที่ 5-1 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างภาพรวมของพื้นที่กับพื้นที่ย่าน ตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500	98
แผนภูมิที่ 5-2 เปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำ บางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540	112
แผนภูมิที่ 5-3 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับพื้นที่ย่าน ในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน	125

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 2-1 การแบ่งพื้นที่สาธารณะออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อย (Convex Spaces).....	41
ภาพที่ 2-2 โครงข่าย Axial Lines ของเมือง Gassin ประเทศฝรั่งเศส	41
ภาพที่ 4-1 ประเพณีรับบัวโยนบัว	72
ภาพที่ 4-2 การค้าท้องถิ่นภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	75
ภาพที่ 4-3 การค้าเพื่อการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	76
ภาพที่ 4-1 ประเพณีรับบัวโยนบัว	72
ภาพที่ 4-2 การค้าท้องถิ่นภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	75
ภาพที่ 4-3 การค้าเพื่อการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นพื้นที่ย่านริมคลองรอบตลาดเก่าที่มีอายุมากกว่า 150 ปี โดยตลาดน้ำบางพลีตั้งอยู่บริเวณริมคลองสำโรงฝั่งเหนือ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพื้นที่ย่านที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ท้องถิ่น ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงเป็นพื้นที่ที่ยังคงความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านจนมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่พื้นที่ย่านตลาดน้ำแห่งอื่นๆ ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ได้รับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมหลายแห่ง และอยู่ในสภาพเสื่อมความนิยมและเจียบเหงา

สังคมไทยในอดีตมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูก ทำนา ทำสวนเป็นหลัก ทำให้พื้นที่ชุมชนนิยมตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำลำคลองสายต่างๆ เพื่อนำน้ำจากแม่น้ำลำคลองมาใช้ประโยชน์ในภาคเกษตรกรรม อีกทั้งแม่น้ำลำคลองยังเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งที่มีความสำคัญ เนื่องด้วยเส้นทางการคมนาคมทางบกในอดีตไม่ครอบคลุมและสะดวกสบายอย่างในปัจจุบัน ผู้คนจึงนิยมใช้การคมนาคมทางน้ำมากกว่าทางบก เกิดการไปมาหาสู่กันเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรและผลผลิตอื่นๆ ทำให้ย่านการค้าเกาะตัวอยู่ตามแม่น้ำลำคลองสายหลักๆ ที่มีการสัญจรของผู้คนจำนวนมาก ต่อมาเกิดการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณย่านการค้าริมน้ำเพิ่มมากขึ้น จนมีความหลากหลายของกิจกรรมการค้าเพิ่มมากขึ้นจนพัฒนากลายเป็นย่านตลาดน้ำในที่สุด เราจะพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำในอดีตเกิดขึ้นจากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์เป็นหลัก กล่าวคือตลาดน้ำจะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความได้เปรียบในเชิงทำเลที่ตั้ง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูง ตั้งอยู่บนศูนย์รวมของโครงข่ายการคมนาคมสัญจร โดยตลาดน้ำจะตั้งอยู่ในบริเวณจุดตัดของคลองสายสำคัญหรือแม่น้ำ

ในช่วง พ.ศ.2403-2474 เป็นยุคเฟื่องฟูของตลาดน้ำ โดยเป็นช่วงที่มีการพัฒนาตลาดน้ำเกิดขึ้นมากมายหลายสิบแห่ง เนื่องมาจากนโยบายในการขุดคลองชลประทานสายใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมและการสร้างความเชื่อมโยงในการขนส่งคนและสินค้า อีกทั้งยังเป็น

การเปิดพื้นที่ สำหรับพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมใหม่ๆ อีกด้วย ประกอบกับการประกาศเลิกทาสและการอนุญาตให้ประชาชนทั่วไปสามารถมีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน ตลาดน้ำเริ่มมีการพัฒนากลายเป็นตลาดน้ำเพื่อการพาณิชย์กรรมเพิ่มมากขึ้น จากแต่เดิมที่เป็นตลาดน้ำฐานชุมชน กลายเป็นตลาดน้ำที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสินค้าและจัดจำหน่ายในละแวกย่าน มีความหลากหลายของสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2506 รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มีนโยบายมุ่งเน้นให้เกิดการตัดถนนเพื่อเปิดพื้นที่ เพื่อกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดผลกระทบกับตลาดน้ำและพื้นที่โดยรอบเป็นอย่างมาก เนื่องจากการคมนาคมทางบกถูกพัฒนาให้มีความทั่วถึงและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังประหยัดเวลาในการเดินทางกว่าทางน้ำ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการเดินทางของผู้คน จากแต่เดิมที่นิยมการสัญจรทางน้ำเป็นหลักเป็นการคมนาคมทางบกที่มีความสะดวกและรวดเร็วมากกว่า ทำให้ความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งของตลาดน้ำหมดไป จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเดินทางของคน ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำเกิดความซบเซาลงเป็นอย่างมาก พื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองกลายเป็นพื้นที่ที่ยากต่อการเข้าถึง การสัญจรทางน้ำไม่ได้คับคั่งเหมือนในอดีต อีกทั้งนโยบายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของแผนพัฒนาฯ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้เกิดความเป็นเมืองมากขึ้น สังคมเกษตรกรรมน้ำค่อยๆ เลื่อนหายไป ตลาดน้ำหลายแห่งต้องปิดตัวลง

ในปีพ.ศ. 2539 ได้เกิดการริเริ่มแนวคิดในการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวา และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำในละแวกพื้นที่ย่าน ในลักษณะของการผลักดันให้ตลาดน้ำอัมพวากลายเป็นตลาดน้ำท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งอัมพวาได้กลายเป็นต้นแบบของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำอีกหลายๆ แห่งในเวลาต่อมา พื้นที่ย่านตลาดน้ำกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามความคึกคักของพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ไม่ได้เกิดจากความได้เปรียบทางด้านของทำเลที่ตั้งเหมือนในอดีต แต่เกิดจากการใช้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ตลาดน้ำ ดังนั้นรูปแบบของตลาดน้ำในปัจจุบันจึงมีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ใช่ย่านพาณิชย์กรรมชุมชนเหมือนในอดีต และหลายแห่งไม่ประสบความสำเร็จ ไม่สามารถดึงดูดทั้งคนในและนอกพื้นที่ได้เหมือนตลาดน้ำในอดีตในที่สุด มักกลายเป็นพื้นที่ร้าง โดยเฉพาะในช่วงวันเวลาที่ตลาดน้ำปิดทำการ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่ลักษณะของพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวาที่ยั่งยืน

พื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา หมายถึงพื้นที่ที่สามารถดึงดูดให้เกิดการสัญจรเข้ามาใช้งาน โดยคนหลากหลายประเภท รวมทั้งมีกิจกรรมทางสังคมที่มีความหลากหลาย ในหลากหลายช่วงเวลา โดยถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่แท้จริง พื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวาอย่างแท้จริง ก็เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะในย่านที่ผู้คนสามารถสัญจรผ่านได้อย่างอิสระ มีกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย วัตถุประสงค์ ในหลายช่วงเวลา

ไซศรี ภักดีเจริญสุข (2551) ได้กล่าวโดยสรุปถึงการเกิดพื้นที่สาธารณะที่ดี ในปัจจัยด้านทางกายภาพ และลักษณะทางสังคม ถูกกล่าวถึงโดย Carr, et. (1992) และ Madanipour (1996) ว่าควรเป็นพื้นที่เปิด และสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาโดยคนทุกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ Blauw (1996) ที่ให้ความเห็นว่า ความสามารถในการเข้าถึง (accessibility) เป็นปัจจัยสำคัญของพื้นที่สาธารณะที่ดี และมีชีวิตชีวา ในขณะที่นักคิดอีกกลุ่มหนึ่งให้ความสำคัญกับมิติทางสังคม โดยเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่สาธารณะ เช่น Jacobs (1961) และ Harbermas (1989) ที่กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน โดยเห็นความสำคัญของชีวิตสังคมเมือง ความปลอดภัยในสังคมกับความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่สาธารณะในเมืองควรจะมีหลากหลายผู้ใช้งาน ความหลากหลายของกิจกรรมและช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่ Gehl (1987) ได้กล่าวว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะกิจกรรมทางสังคมเป็นเสน่ห์น่าดึงดูดให้เกิดการเข้ามาใช้งานพื้นที่ ซึ่งเขาได้ให้ความสำคัญกับ “คน” โดยมีแนวคิดที่ว่า คนเป็นตัวดึงดูดคนด้วยตัวเอง เป็นต้น

หากพิจารณาว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำควรเป็นพื้นที่ทางสังคมของชุมชน จึงน่าจะมีเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกิจกรรมเกิดขึ้นโดยเป็นทั้งพื้นที่พาณิชยกรรม พื้นที่ชุมชนสำหรับพักผ่อน เป็นทั้งพื้นที่นัดพบ สังสรรค์กันของผู้คน เสริมด้วยโครงข่ายการสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางการสัญจรที่ยังคงความสำคัญ จึงน่าจะเป็นพื้นที่ย่านที่มีผู้คนหมุนเวียนเข้ามาในพื้นที่อยู่ตลอดเวลา จนทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำดั้งเดิมมีลักษณะของความเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีชีวิตชีวา พื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูจากนโยบายการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีการพัฒนาระบบการเข้าถึงทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเข้าถึงและทำให้เกิดพื้นที่ย่านสาธารณะที่มีความมีชีวิตชีวา ย่อมไม่ใช่ลักษณะของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ยั่งยืน

Hiller (2000) อธิบายคุณลักษณะของพื้นที่ย่านสาธารณะและย่านพาณิชยกรรมที่ดีอย่าง เป็นรูปธรรม ผ่านทฤษฎีสัจฐานศูนย์กลาง (Theory of Spatial Centrality) โดยกล่าวว่า ศูนย์กลาง

เมืองที่ดี ควรจะเป็นศูนย์กลางที่มีชีวิต (live center) โดยมีลักษณะเฉพาะเชิงสัณฐาน (morphological characteristics) หรือลักษณะเฉพาะเชิงพื้นที่ (spatial characteristics) ที่เอื้อให้เกิดการสัญจรอิสระ (natural movement) หรือการสัญจรที่มีมากน้อยต่างกันในพื้นที่ต่างๆ ของเมือง ตามศักยภาพการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจรหรือพื้นที่สาธารณะนั่นเอง พื้นที่ที่มีโครงข่ายที่เชื่อมโยงหนาแน่นมากกว่าในบริเวณอื่นๆ มักจะเกิดการเหนี่ยวนำประโยชน์การใช้ที่ดินและอาคารกลายเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรม พื้นที่ดังกล่าวนี้ นอกจากจะมีระดับการสัญจรอิสระที่มากกว่าบริเวณอื่นแล้ว พื้นที่พาณิชย์กรรมเองก็จะเป็นตัวดึงดูด (attractor) ทำให้คนหลังไหลเข้ามาเพิ่มมากขึ้นไปอีก จนเกิดเป็นแรงเหนี่ยวนำให้เกิดการเข้ามาใช้พื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ (multiplier effect)

อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวาควรเป็นพื้นที่ย่านที่มีทั้งการสัญจรอิสระ (natural movement) และการสัญจรแบบดึงดูด (attractor movement) อันเกิดเนื่องมาจากลักษณะเชิงพื้นที่หรือโครงข่ายๆ ที่มีการเชื่อมต่อที่ดี และมีกิจกรรมการค้าที่เป็นตัวเหนี่ยวนำให้ผู้คนหลังไหลเข้าสู่พื้นที่ย่าน กล่าวคือไม่ว่าจะตลาดน้ำจะเปิดหรือปิดทำการ ก็จะมีระดับการสัญจรอิสระ (natural movement) ที่สูงอย่างต่อเนื่อง อันเกิดจากลักษณะเชิงพื้นที่มีโครงข่ายการเชื่อมต่อของการสัญจรหนาแน่น ปรากฏเป็นระดับการเข้าใช้ของคนหลากหลายประเภททั้งการสัญจรเพื่อผ่าน (move through) และการสัญจรเพื่อเข้าถึง (move to) ในขณะเดียวกันเมื่อตลาดน้ำเปิดทำการ ก็จะมีระดับการสัญจรแบบดึงดูด (attractor movement) เข้ามาเสริมจนทำให้พื้นที่ตลาดน้ำมีระดับการสัญจรที่มากขึ้นอีกจากช่วงที่ตลาดปิดทำการ ทำให้พื้นที่ย่านมีความหนาแน่นของการสัญจรตลอดเวลา

ในปัจจุบันตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล ส่วนใหญ่ถูกฟื้นฟูด้วยนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลาดน้ำจึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะเปิดให้บริการเฉพาะในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ที่จะปรากฏการสัญจรแบบดึงดูด (attractor movement) เพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ใช่ลักษณะเชิงพื้นที่ของการเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ยั่งยืนและมีชีวิตชีวา เนื่องจากพื้นที่ถูกล่อเลี้ยงโดยนักท่องเที่ยวจากภายนอกพื้นที่เป็นหลัก ส่งผลให้พื้นที่ยังคงคึกคักและมีชีวิตชีวาเฉพาะช่วงเวลาตลาดเปิดทำการเท่านั้น

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่มีชีวิตชีวา ความหลากหลายทั้งประเภทของผู้เข้าใช้พื้นที่ ช่วงเวลา และกิจกรรมทางสังคม แตกต่างกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำแห่งอื่นๆ ในปัจจุบัน จึงมีความน่าสนใจที่จะการศึกษาถึงลักษณะความมีชีวิตชีวาของ

พื้นที่ย่าน และพัฒนาการ เพื่อแสวงหาปัจจัยสำคัญในการคงอยู่ของการเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวาในปัจจุบัน

1.2 คำถามงานวิจัย

- พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นอย่างไร? จึงสามารถคงความเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิตชีวาได้ในปัจจุบัน

1.3 สมมติฐานงานวิจัย

- พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดขึ้นจากเงื่อนไขความสัมพันธ์ของลักษณะเชิงสัณฐานของพื้นที่รวมทั้งลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ ที่เป็นทั้งปัจจัยและเป็นผลซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ กล่าวคือ ในอดีตเส้นทางการสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางการสัญจรสายหลัก ประกอบกับการตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ย่านมีลักษณะที่เหมาะสม เพราะอยู่บนโครงข่ายการสัญจรที่มีความเชื่อมโยงของระบบคู คลอง ต่างๆ เป็นอย่างดี ทำให้ผู้คนจากบริเวณต่างๆ ไหลเวียนเข้ามา ค้าขาย แลกเปลี่ยน สินค้ากันบริเวณพื้นที่ย่าน พัฒนาการในเวลาต่อมา ก็มีลักษณะเชิงสัณฐานของพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่แบบผสมผสานสามารถคงความมีชีวิตชีวาจนถึงปัจจุบัน

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์ เงื่อนไข ปัจจัยของลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ รวมถึงลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
2. วิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงความเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่มีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน

1.5 ขอบเขตงานวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

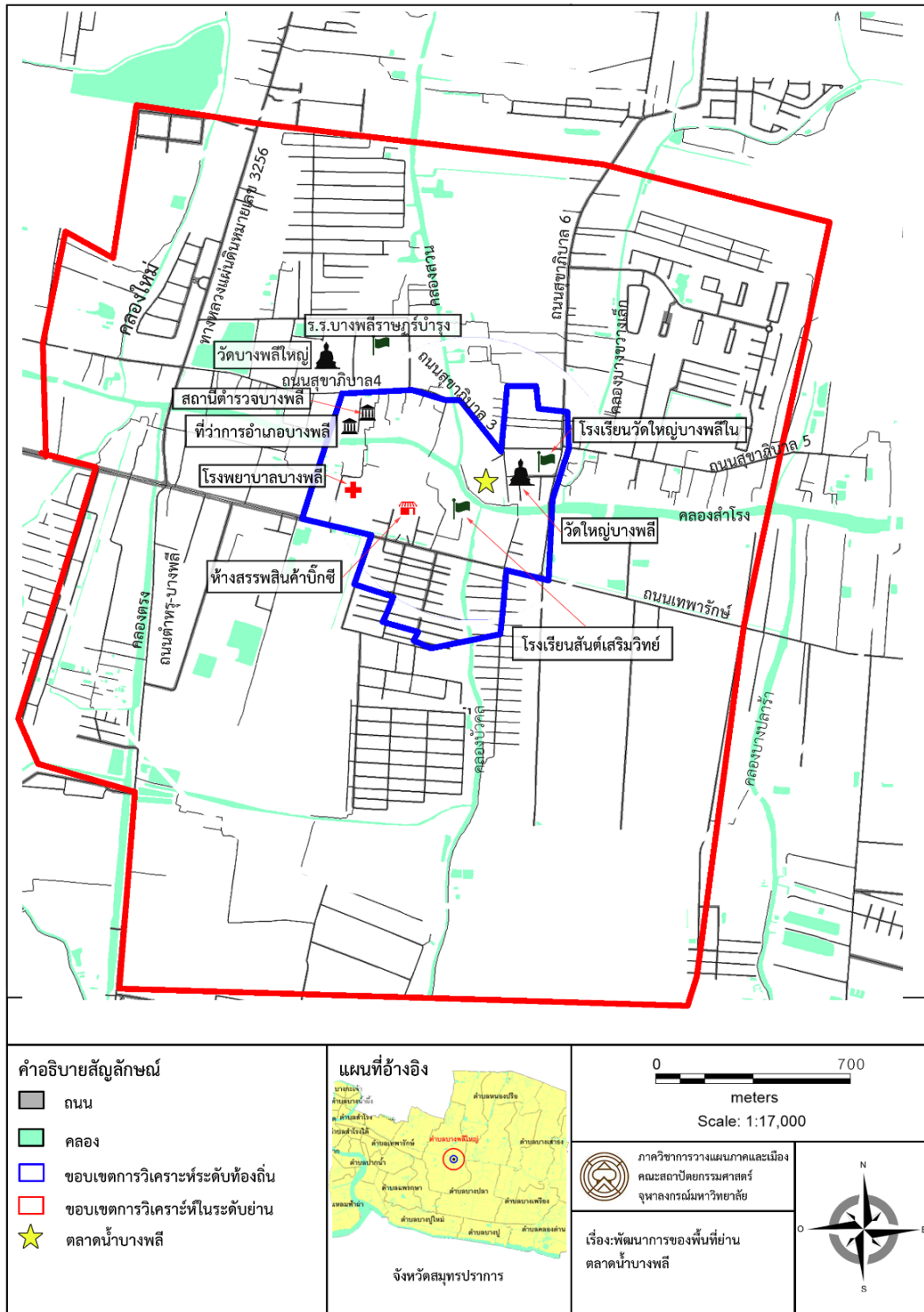
งานวิจัยนี้ศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และการลงพื้นที่สำรวจ การสืบค้นข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบกับการวิเคราะห์โครงข่ายการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่สาธารณะด้วยโปรแกรม Space Syntax เพื่ออธิบายเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเชิงพื้นที่และลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่

เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา เช่น การเกิด การเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ในปัจจุบัน ประกอบกับการวิเคราะห์แผนที่ภาพถ่ายโบราณ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และรูปแบบ โครงข่ายการสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ และบริบทอื่นๆ ในแง่มุมของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ด้วยเทคนิควิธีการทบทวนเอกสารและแผนที่ การซ้อนทับกันของข้อมูลผ่านแผนที่ โดยการใช้โปรแกรม ArcGis

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นกรณีศึกษา โดยมีที่ตั้งอยู่ที่ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับด้วยกัน ได้แก่

1. การวิเคราะห์พื้นที่ในระดับรวม โดยครอบคลุมพื้นที่รอบตลาดน้ำบางพลีในรัศมี 1.5 กิโลเมตร โดยอ้างอิงจากแนวคิดละแวกย่าน (Neighborhood Concept) (Perry, C. 1998) ที่กำหนดรัศมีของละแวกย่านชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันที่ระยะ 1.2 กิโลเมตร และบริเวณโดยรอบ อีก 0.3 เมตร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงข่าย การสัญจร โดยภาพรวมของพื้นที่ย่านที่จะนำมาใช้ประกอบในการอธิบายการเกิด การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในแต่ละช่วงเวลา
2. การวิเคราะห์พื้นที่ในระดับย่อย โดยครอบคลุมพื้นที่รอบตลาดน้ำบางพลี ในรัศมี 500 เมตร โดยอ้างอิงจากระยะทางที่คนไทยยินดีที่จะเดินเท้าไปสู่สถานที่ต่างๆ อยู่ในช่วง 500-800 เมตร (UDDC, 2014) มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์โครงข่ายการสัญจรทางเท้า ภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเอง เนื่องจากการสัญจรโดยการเดินเท้าจะเป็นวิธีการสัญจรที่มีแนวโน้มก่อเกิดปฏิสัมพันธ์คนและพื้นที่มากกว่าวิธีการอื่นๆ พื้นที่ที่มีการสัญจรอย่างหลากหลายวัตถุประสงค์จะเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นมากที่สุด

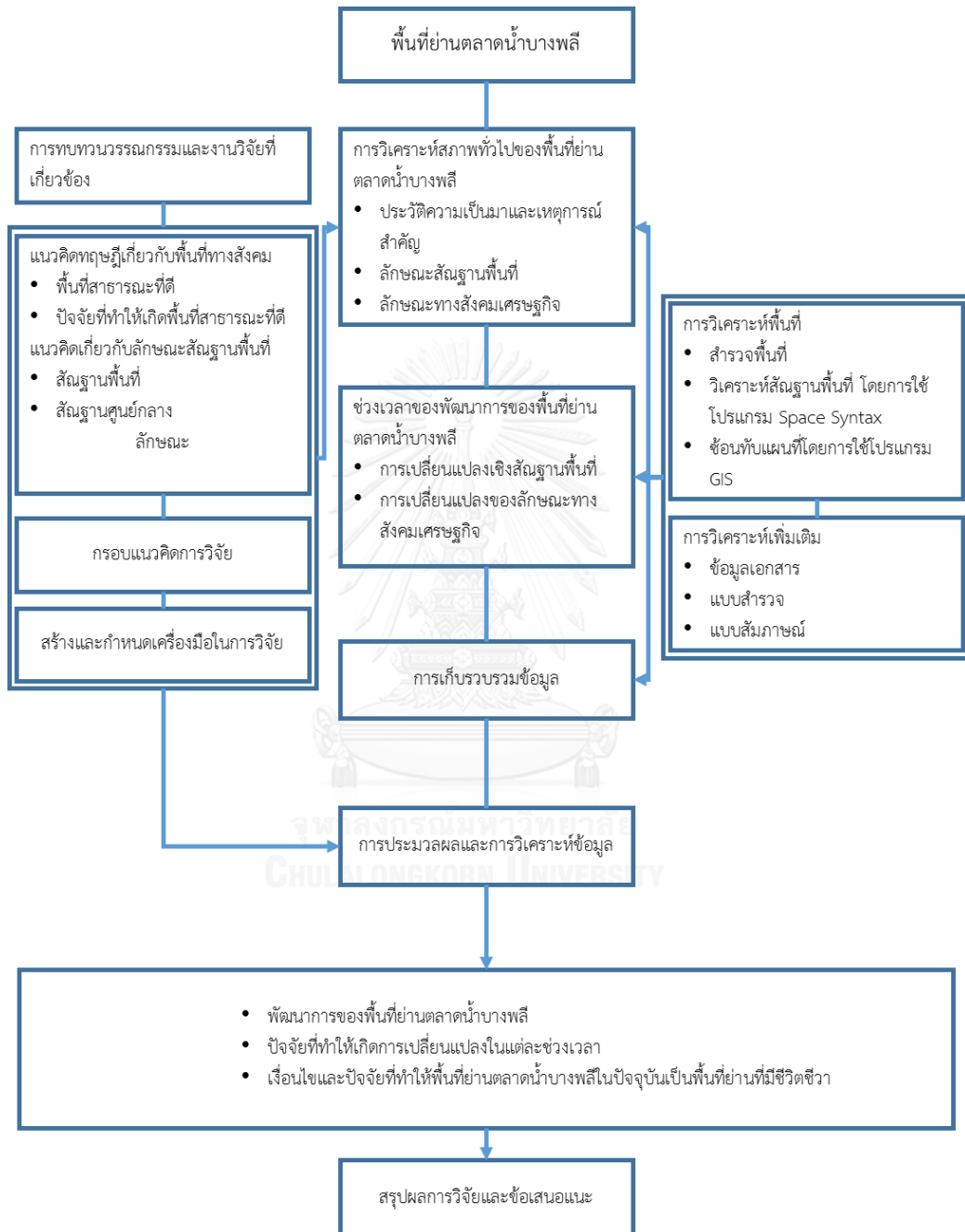
แผนที่ 1-1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา: GISTDA (2554)

1.6 ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ประกอบไปด้วย 1.) ความเป็นมาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ทั้งในด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ 2.) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่ทางสังคม 3.) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาณพื้นที่ รวมถึงเทคนิค และเครื่องมือต่างๆ ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย
2. สร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือในการวิจัย เพื่ออธิบายประเด็นคำถามการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ การทบทวนข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ (secondary data) การวิเคราะห์แผนที่ (map analysis) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงข่ายการเข้าถึงและมองเห็นในแต่ละช่วงเวลา เพื่อประมวลผลลักษณะโครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่ ผ่านแบบจำลองโครงสร้างเชิงสัญญาณ (configuration model) ร่วมกับเทคนิคการซ้อนทับแผนที่ (overlay mapping) ด้วยระบบภูมิสารสนเทศ (GIS) รวมถึงการสำรวจพื้นที่ (field survey) โดยการสัมภาษณ์ (interview) และการใช้แบบสอบถาม (questionnaire)
3. จัดเตรียมและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) ประกอบไปด้วย
 - 3.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ในด้าน ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญในอดีต จากการสืบค้นข้อมูลเอกสารต่างๆ
 - 3.2 ข้อมูลลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ บริเวณโดยรอบพื้นที่ศึกษา ในอดีตจนถึงช่วงปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้ง โครงข่ายการมองเห็นและเข้าถึง และรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา
 - 3.3 ข้อมูลลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์ และการสำรวจภาคสนามเพิ่มเติม
4. วิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบาง จากการเปรียบเทียบข้อมูล เพื่ออธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้
 - 4.1 ความสัมพันธ์ของลักษณะเชิงสัญญาณของพื้นที่และลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ ในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง
 - 4.2 เงื่อนไข ปัจจัยทางสัญญาณ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลียังคงความมีชีวิตชีวาอยู่ในปัจจุบัน

5. สรุปผลการศึกษาและทบทวนข้อเสนอแนะ

แผนภูมิ 1-1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจถึงพัฒนาการ การเกิด การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา รวมไปถึงเงื่อนไข ปัจจัย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ย่านตลาดน้ำในแต่ละยุคสมัย
2. ประยุกต์ใช้องค์ความรู้เรื่องลักษณะเงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดอื่นๆ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนัยยะของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา ที่สัมพันธ์กับย่านตลาดน้ำในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะนัยยะเชิงสัณฐานพื้นที่ ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบการวิจัยในการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีต่อไป เนื้อหาในบทนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วนได้แก่

- ส่วนที่ 1 พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพฯ และปริมณฑล
- ส่วนที่ 2 นิยามความหมายของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา
- ส่วนที่ 3 การศึกษาลักษณะเชิงสัณฐานกับนัยยะความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ
- ส่วนที่ 4 กรอบความคิดการวิจัย

2.1 พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

2.1.1 นิยามของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

ประภัสสร เสวิกุล (2558) ได้กล่าวถึงความหมายของตลาดว่า ตลาดคือศูนย์การค้าของไทยในอดีต โดยที่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม่น้ำลำคลองนอกจากจะเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในการเดินทางแล้ว ยังเป็นเส้นทางเศรษฐกิจ เนื่องจากคนไทยในเวลานั้นนิยมตั้งบ้านเรือนและทำสวนทำไร่ริมน้ำ พืชผลการเกษตรต่างๆ ก็จะถูกลำเลียงโดยเรือไปยังผู้ซื้อหรือคนกลาง หรือนำมาขายร่วมกับพ่อค้าแม่ค้าและผู้ผลิตรายอื่นๆ เกิดเป็นตลาด ให้คนมาจับจ่ายซื้อหาได้สะดวกขึ้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของตลาดน้ำว่า พื้นที่ชุมชนเพื่อซื้อขายของต่างๆ ทางน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้า ซึ่งบางแห่งก็เรียกว่าตลาดท้องถิ่น

ธัญชนก ทักษ์ศิริ และ วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ (2542) ได้กล่าวถึงความหมายของตลาดน้ำว่า ตลาดน้ำ หมายถึงตลาดที่มีการค้าขายในน้ำ โดยอาศัยเรือ แพ เป็นพาหนะบรรทุกสินค้า ซึ่งส่วนใหญ่

เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิต เช่น เสื้อผ้า อาหาร มาขายตามแม่น้ำลำคลองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ ตลาดน้ำภาคกลางมีหลายแห่งเนื่องจากภูมิประเทศของภาคกลางอุดมด้วยแม่น้ำลำคลองหลายสาย ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่คนขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง

สรุปได้ว่า ตลาดน้ำหมายถึง พื้นที่ หรือย่านพาณิชยกรรม ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ที่มีการสัญจรไปมาของผู้คน เป็นย่านที่มีการกระจุกตัวของพ่อค้าแม่ค้า ที่นำสินค้าบรรทุกใส่เรือ หรือแพเพื่อนำมาจำหน่ายสินค้าให้ชุมชนริมน้ำ ตลาดน้ำจะประกอบไปด้วยลักษณะ 3 ประการได้แก่ ชุมชน การค้าขาย และการสัญจรของผู้คน ซึ่งหมายความว่า พื้นที่ย่านตลาดน้ำมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน ในสมัยก่อนแม่น้ำ ลำคลองเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ สินค้าและพืชพรรณทางการเกษตรต่างๆ ถูกนำไปค้าขาย แลกเปลี่ยน ในบริเวณแม่น้ำ และลำคลองสายสำคัญๆ จึงเกิดเป็นจุดศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนพืชผลทางการเกษตร รวมไปถึงสินค้าอุปโภค-บริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

2.1.2 วิวัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล

จากการศึกษาวิวัฒนาการของตลาดน้ำของลักษณะ สัมมานิติ (2554) เรื่องกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในบริบทสวนพื้นที่ดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก และกฤตพร หัวเจริญ (2555) เรื่องกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีน ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงพัฒนาการของตลาดน้ำในประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 4 ยุคสมัยสามารถแบ่งออกเป็นยุคต่างๆได้ดังต่อไปนี้

- 1) ต้นกำเนิดของตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล
- 2) การเฟื่องฟูของตลาดน้ำ

ลักษณะ สัมมานิติ (2554) ได้กล่าวถึงต้นกำเนิดของตลาดน้ำ ในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลว่ามีความสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ ที่มีความเหมาะสม เนื่องจากพื้นที่ดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีความลาดชันและความสูงจากระดับน้ำทะเลต่ำ มีโครงข่ายลำน้ำที่เชื่อมโยงกันได้ทั้งภายใน และระหว่างลุ่มแม่น้ำ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวสวนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกว่าชุมชนสวนบางกอก พื้นที่ราบสวนบางกอกเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตพืชผลนานาพันธุ์ ทำให้มีการขุดคลองผันน้ำเข้าสวนเป็นจำนวนมาก เกิดเป็นโครงข่ายคูคลอง ส่งผลให้พื้นที่สวนบางกอกขยายตัวออกไปเป็นอย่างมาก พืชพรรณที่

เพาะปลูกในพื้นที่สวนบางกอกมีมากมายหลากหลายชนิด ซึ่งในแต่ละพื้นที่ที่มีผลผลิตที่โดดเด่นไม่เหมือนกันเช่น ลางสาตคลองสาน สัมบางมด สัมโธวัดจันทร์ เป็นต้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลิตผลกันในระหว่างย่านโดยนำสินค้าใส่ลงเรือลำเลียงกันมาแลกเปลี่ยนกันบนฝืนน้ำจนเกิดเป็นย่านตลาดน้ำที่เป็นจุดศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนพืชผลผลิตภัณฑืในละแวกย่านเกิดขึ้น

การขุดคู คลอง สำหรับบุกเบิกพื้นที่เกษตรกรรมทำให้เกิดความเชื่อมโยงของโครงข่ายคมนาคมทางน้ำ การเดินทางทางน้ำจึงเป็นเส้นทางหลักของการคมนาคมในสมัยนั้น ส่งผลทำให้เกิดพื้นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าบนท้องน้ำที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ซึ่งเป็นสถานที่นัดพบของ ชาวสวน พ่อค้าแม่ค้าและชาวชุมชน ในการจับจ่ายใช้สอย แลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยตลาดน้ำมักจะตั้งอยู่ในบริเวณจุดตัดของคลองหรือปากแม่น้ำเนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีผู้คนสัญจรเป็นจำนวนมากจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

วรรณศิลป์ พีรพันธ์ และคณะ (2548) กล่าวว่า ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2515 เป็นยุคสมัยของตลาดน้ำและชุมชนเกษตรกรรม ที่ตลาดน้ำได้พัฒนาองค์ประกอบและความสำคัญอย่างเต็มที่จากสาเหตุสำคัญ 3 ประการได้แก่ 1. (การประกาศยกเลิกระบบแรงงานเกณฑ์และระบบทาส พ.ศ.2417 2. (การอนุญาตให้มีการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน 3. (นโยบายพัฒนาโครงข่ายแม่น้ำ ลำคลอง เพื่อการคมนาคม สำหรับการลำเลียงผลผลิตทางการเกษตร โดยในปี พ.ศ.2338 ได้มีการขุดคลองสำคัญขึ้นมา 2 สายได้แก่ คลองดำเนินสะดวกและคลองภาษีเจริญ เพื่อเชื่อมโยงแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำแม่กลองเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างแม่น้ำทั้งสามสายเกิดขึ้น ซึ่งโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเกิดตลาดน้ำในยุคสมัยนั้น ส่งผลให้เกิดตลาดน้ำขึ้นมากมายหลายแห่ง

3) จุดเปลี่ยนที่ทำให้ตลาดน้ำเกิดความขบเซา

กฤตพร หัวใจเจริญ (2555) กล่าวว่า ภายหลังจาก พ.ศ.2500 เป็นต้นมาภาครัฐได้ตระหนักถึงการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมแบบตะวันตก จึงมีกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เป็นหลัก โครงการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่นการตัดถนนเข้าสู่ชุมชน การพัฒนาระบบชลประทาน ตลอดจนสาธารณูปโภคต่างๆ สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อวิถีชีวิตชุมชนในอดีต เกิดกระบวนการการกลายเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น พื้นที่

เกษตรกรรมลดลงอย่างต่อเนื่อง วิถีชีวิตริมน้ำค่อยๆถูกลบเลือนไป ย่านตลาดน้ำค่อยๆทยอยปิดตัวลง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา ตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑลได้สิ้นสุดลงเกือบทั้งหมด เนื่องจากการเปลี่ยนรูปแบบการคมนาคมขนส่ง ไปใช้ทางบกแทนทางน้ำ การตัดถนนส่งผลให้ราคาที่ดินมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ทำให้เจ้าของสวน ไร่และนาต่างขายที่ดินปรับเปลี่ยนกลายเป็นพื้นที่ปลูกสร้าง พื้นที่เกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดกระบวนการกลายเป็นเมือง ที่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ประเภทเกษตรกรรมกลายเป็นชุมชนเมือง ที่มีความหนาแน่นมากยิ่งขึ้น

พื้นที่ย่านตลาดน้ำ ที่เคยเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนค่อยๆ ซบเซาลงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งการสร้างถนนตัดเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ หรือการสร้างเขื่อนเพื่อจัดการระบบชลประทาน การคมนาคมทางน้ำมีความสำคัญลดน้อยลง ทำให้หัวใจสำคัญ 3 ประการของการคงอยู่ของตลาดน้ำได้แก่ ชุมชน การค้าขาย และการสัญจรของผู้คน หดหายไป การตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ทำให้การคมนาคมทางบกมีความสะดวกรวดเร็วกว่าแต่ในอดีตทำให้ผู้คนต่างหันไปใช้ถนน เป็นเส้นทางสัญจรหลักแทนการใช้เรือ ประกอบกับการสร้างเขื่อนและประตูน้ำ เป็นตัวกีดขวางการสัญจรทางน้ำ ทำให้การสัญจรทางน้ำไม่ครอบคลุมทั่วถึงเหมือนในอดีต ผู้ใช้การสัญจรทางน้ำจึงมีจำนวนลดลงเป็นอย่างมาก ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ที่เข้ามาพร้อมกับการตัดถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการตั้งถิ่นฐาน จากแต่เดิมที่จะนิยมหันหน้าบ้านเข้าหาแม่น้ำ ลำคลอง กลับนิยมสร้างบ้านหันหน้าเข้าสู่ถนน เพื่อรับบริการของสาธารณูปโภค พื้นที่ริมน้ำกลายเป็นพื้นที่ตาบอด ที่เข้าถึงได้ยาก ทำให้พื้นที่ตลาดน้ำที่เคยพลุกพล่าน กลับซบเซาเงียบเหงาลงเป็นอย่างมาก กิจกรรมการค้าที่เคยตั้งอยู่ในแม่น้ำลำคลอง ต่างย้ายขึ้นไปจัดกันบนบกจนหมดสิ้น ในช่วงสมัยนี้ตลาดน้ำค่อยๆ ซบเซาจนต้องปิดตัวลงหลายต่อหลายแห่ง

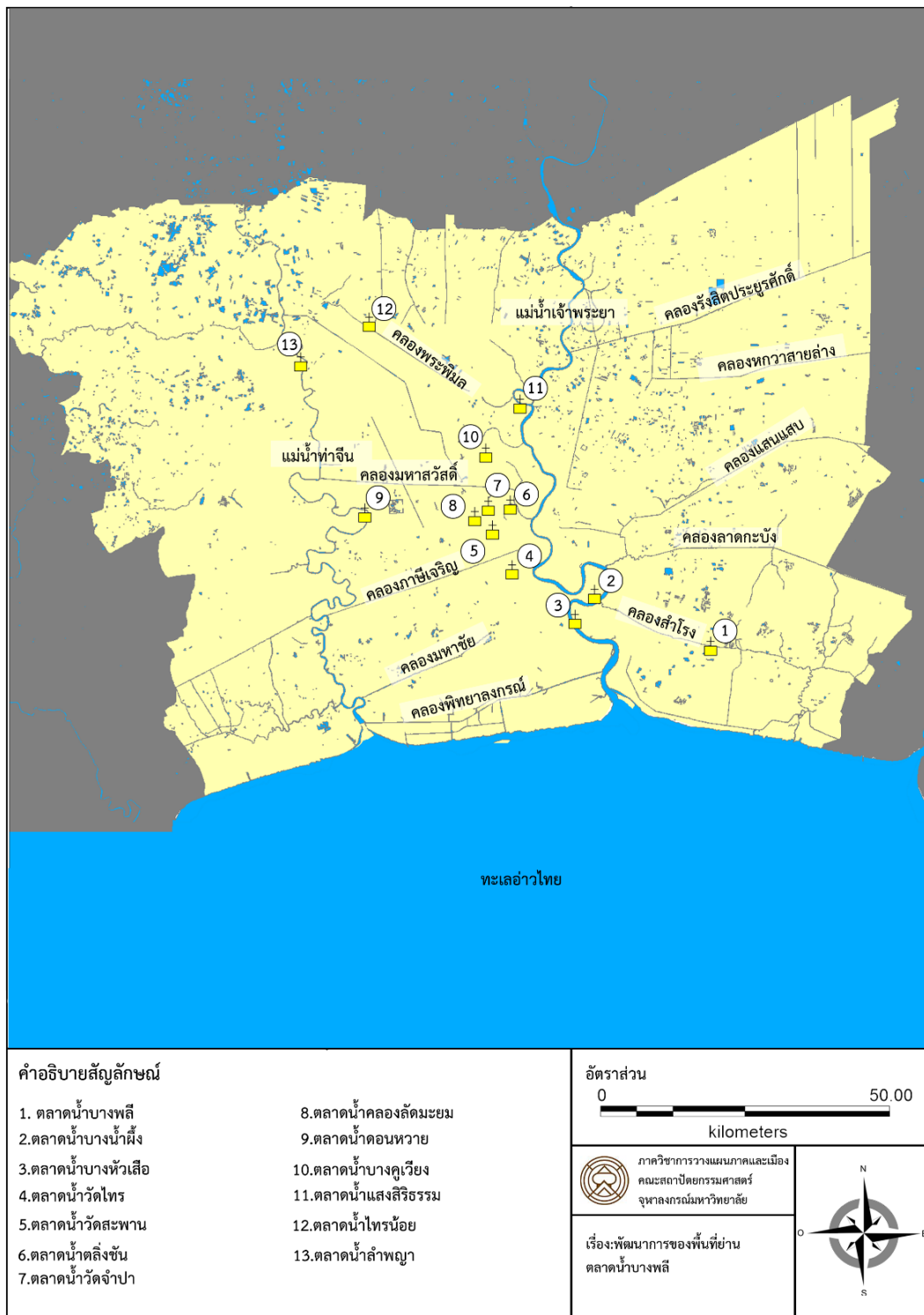
4) ยุคสมัยแห่งการฟื้นฟูตลาดน้ำ

ในช่วงปี 2540 เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในประเทศไทยขึ้นประกอบกับทางภาครัฐมีนโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ทรุดโทรมให้กลับมามีความคึกคักอีกครั้งจากความร่วมมือ

หลายภาคส่วนทั้ง การสนับสนุนจากทางภาครัฐ นักวิชาการ และประชาชนในพื้นที่ ย่านตลาดน้ำจึงถูกพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสนใจ ในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำแห่งอื่นๆ ให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง ทำให้ในช่วงปี2540-ปัจจุบัน ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลมีตลาดน้ำทั้งหมด 13 แห่ง ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ในช่วง พ.ศ.2540-ปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

แผนที่ 2-2 ตำแหน่งตลادن้ในกรุงเทพฯและปริมณฑล
 ที่มา:ผู้วิจัย,(2557)

จากตารางแสดงการเปิดให้บริการของตลาดน้ำที่เปิดทำการอยู่ในปัจจุบันพบว่า ในปัจจุบันมีพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ที่ถูกฟื้นฟูให้กลับมาเปิดทำการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งยังไม่รวมถึงตลาดน้ำที่จัดตั้งขึ้นใหม่ จากการระบุตำแหน่งและช่วงเวลาในการทำการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำพบว่า ตลาดน้ำแต่ละแห่งมีลักษณะการเปิดทำการ ที่แตกต่างกัน ซึ่งพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยส่วนใหญ่จะเปิดให้บริการในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ แต่ก็พบว่ามีพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางแห่งที่สามารถเปิดทำการได้ทุกวัน ซึ่งได้แก่ ตลาดน้ำบางพลี และตลาดน้ำบางคูเวียง ลักษณะการเปิดทำการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำจึงเป็นที่น่าสนใจว่า เพราะเหตุใดพื้นที่ย่านตลาดน้ำแต่ละแห่งจึงเปิดทำการไม่เหมือนกัน

2.1.3 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยภาพรวม

กฤตพร หัวใจเจริญ (2554) ได้อธิบายถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตลาดน้ำในช่วงแรกว่า พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่มีเส้นทางของแม่น้ำลำคลองที่ไหลเชื่อมโยงทั่วถึงทั้งพื้นที่ ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานที่สัมพันธ์กับทางน้ำ กล่าวคือผู้คนโดยส่วนใหญ่จะสร้างถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่แบบง่าย ๆ ตามบริเวณริมแม่น้ำลำคลอง ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานตามบริเวณริมน้ำ นอกจากนี้สังคมไทยยังเป็นสังคมเกษตรกรรม จึงต้องพึ่งพาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก เช่น ทำนา ทำไร่ และทำสวน

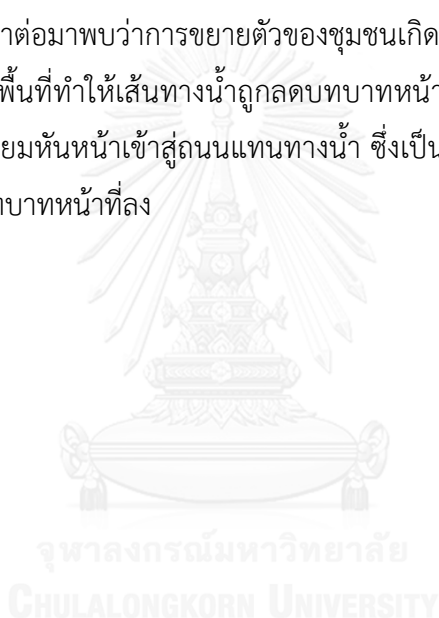
นอกเหนือจากที่จะใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังใช้ในการอุปโภคบริโภค และใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมติดต่อถึงกัน ด้วยความสะดวกของการคมนาคมทางน้ำ ที่สามารถเดินทางได้อย่างทั่วถึงและสะดวกรวดเร็ว จนเกิดเป็น “หมู่บ้านริมน้ำหรือชุมชนริมน้ำ” (waterfront community) กระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ราบลุ่มของประเทศไทย และเกิดการสร้างอาคารบ้านเรือนอย่างต่อเนื่องเรียงรายไปตามแนวตลิ่ง หรือริมแม่น้ำ ลำคลอง

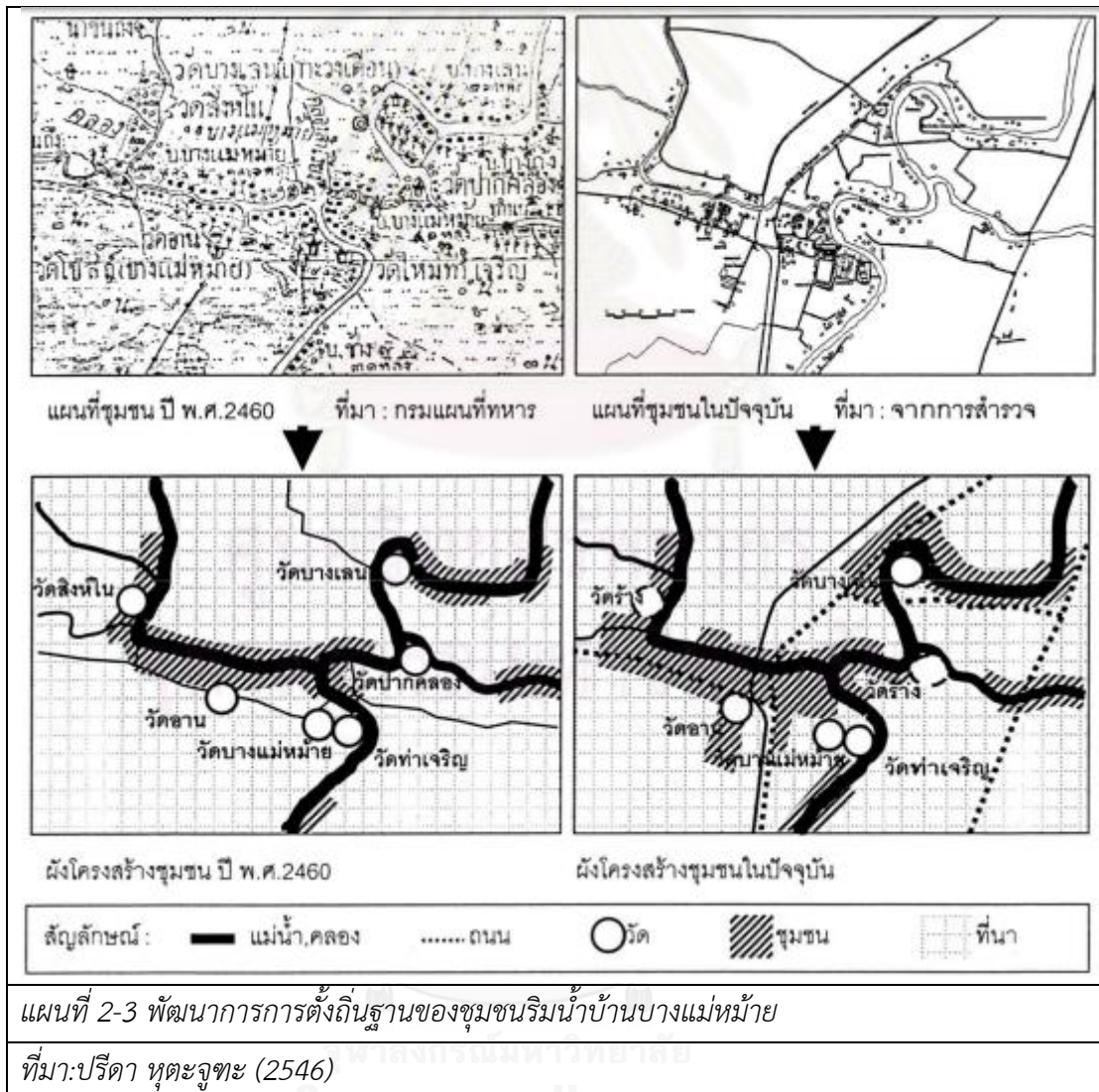
ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี (ปรีดา หุตะจุงทะ, 2546) ที่ได้อธิบายถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของการตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ชุมชนริมน้ำบ้านแม่บางแม่หม้าย โดยทำการศึกษาพัฒนาการของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้ายด้วยการเปรียบเทียบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่ายทางอากาศและการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบถึงพัฒนาการการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนริมน้ำ โดยพบว่าในช่วงแรกพื้นที่ชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้ายเกิดขึ้นจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสม โดยตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าบริเวณอื่นๆ อีกทั้งยังมีลักษณะเป็นปากคลองที่เป็นจุดตัดของการสัญจรทางน้ำ จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานหันหน้าเข้าสู่ทางน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์จากเส้นทางน้ำที่จะใช้ในการ

คมนาคม หรือการขนส่งสินค้า เกิดเป็นชุมชนเล็กๆ ตั้งอยู่ในบริเวณเส้นทางน้ำที่เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม

ในเวลาต่อมาพบว่าชุมชนมีการขยายตัวจาก การอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล ที่เข้ามาทำการค้าภายในพื้นที่ ทำ จากแต่เดิมที่ชาวชุมชนมีวิถีชีวิตโดยการทำเกษตรเพื่อยังชีพ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นการเกษตรกรรมเพื่อการค้า จนในบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านบางแม่หม้ายกลายเป็นพื้นที่ตลาดน้ำ ทำให้เกิดความต้องการในการใช้งานพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากแต่เดิมที่นิยมสร้างบ้านหันหน้าเข้าสู่ทางน้ำ กลายเป็นการสร้างเรือนแถวที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการหันหน้าเข้าสู่ทางน้ำเหมือนแต่ก่อน เกิดเป็นย่านการค้าบริเวณริมน้ำ มีการสร้างตลาดเรือนแถวถาวรในบริเวณปากน้ำ

พัฒนาการในเวลาต่อมาพบว่า การขยายตัวของชุมชนเกิดขึ้นจากปัจจัยของเส้นทางคมนาคมทางบก การตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ทำให้เส้นทางน้ำถูกลดบทบาทหน้าที่ของการเป็นเส้นทางคมนาคมลง การตั้งถิ่นฐานในยุคนี้จึงนิยมหันหน้าเข้าสู่ถนนแทนทางน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำ หรือชุมชนริมน้ำลดบทบาทหน้าที่ลง

จากการเปรียบเทียบพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้ายในช่วงปีพ.ศ. 2560-2546 จะพบว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนยังคงมีลักษณะเกาะกลุ่มอยู่กับพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมแต่มีทิศทางในการขยายตัวเข้าสู่ถนนมากยิ่งขึ้น ซึ่งถนนมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการการขยายตัวของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้ายทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต ที่พักอาศัยมีการขยายตัวลอยห่างจากแม่น้ำและลำคลอง การตัดถนนทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ สำหรับการพัฒนาส่งผลให้พื้นที่เกษตรลดลง จะพบว่าเงื่อนไขสำคัญของการตั้งถิ่นฐานของคนไทยเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของการคมนาคมเป็นหลัก กล่าวคือไม่ว่าสมัยใดๆ ชุมชนมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเข้าสู่บริเวณที่มีการคมนาคมสะดวกสามารถเข้าถึงได้ง่าย จึงทำให้รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของการคมนาคม

2.1.4 ประเภทของตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑล

ลักษณะ สัมมานิติ (2554) ได้กล่าวว่า ตลาดน้ำในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน มีความแตกต่างหลากหลายลักษณะ จากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางบก และความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินสวน การสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก วิถีชีวิตชาวสวน การท่องเที่ยว และลักษณะสังคมและวัฒนธรรม ตลาดน้ำที่หลงเหลืออยู่ บางแห่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งาน พื้นที่ย่านตลาดน้ำมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่ 1 ตลาดน้ำมีลักษณะคงเดิมแต่ลดขนาดลง ยังคงใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก และยังคงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมและการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำเป็นหลัก ซึ่งยังคงบทบาทหน้าที่การเป็นย่านพาณิชย์กรรมอยู่

การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่ 2 ตลาดน้ำดั้งเดิมที่เปลี่ยนแปลงกลายเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว โดยเปลี่ยนแปลงมาใช้ในการสัญจรทางบกเป็นหลักและมีบทบาทหน้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่ 3 ตลาดน้ำที่ปิดตัวลง แต่เปิดขึ้นมาใหม่เพื่อการท่องเที่ยว โดยเน้นเปิดให้บริการในวันหยุดสุดสัปดาห์ สามารถเดินทางเข้าสู่ตลาดน้ำได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ทำหน้าที่เป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำทั้ง 3 รูปแบบเกิดขึ้นจากความแตกต่างกันทั้งในด้านตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำ สังคมและวัฒนธรรม ตลาดน้ำที่เปลี่ยนบทบาทมาเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวและตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันคือ เป็นตลาดน้ำที่สามารถเข้าถึงด้วยการถนนสายหลัก และตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนหนาแน่นริมน้ำ จะมีบทบาทเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว ในขณะที่ตลาดน้ำที่ยังคงใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก และถูกรายรอบด้วยบริบทสวนจะยังคงเป็นตลาดน้ำที่ทำหน้าที่พื้นที่พาณิชย์กรรมท้องถิ่นอยู่ดังเดิม

ในขณะที่ กฤตพร หัวเจริญ (2554) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรเป็นทางบก ทำให้ข้อได้เปรียบของตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำที่เคยมีมาลดลง การเข้าถึงพื้นที่ตลาดไม่สะดวก อย่างไรก็ตามอดีตทำให้ตลาดน้ำหลายแห่งต้องปิดตัวลง การเปลี่ยนแปลงของข้อได้เปรียบในเชิงทำเลที่ตั้งทำให้ตลาดน้ำหลายแห่งมีการปรับตัว โดยกฤตพรได้แบ่งประเภทของการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.) ตลาดน้ำที่ยังคงอยู่แต่อยู่ในสภาพชบเซา เป็นลักษณะของพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่พบได้ในปัจจุบัน โดยตลาดน้ำที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่แสดงให้เห็นความเป็นอยู่แบบชบเซาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ กล่าวคือการทำคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ทำให้ผู้สืบทอดกิจการต่างๆภายในตลาดน้ำมีจำนวนน้อยลง โดยกลุ่มลูกค้าหลักเป็นคนในพื้นที่ และคนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง สินค้าที่จำหน่ายโดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนของตลาดแบบไม่เป็นทางการและไม่มีการจัดการตลาดอย่างเป็นทางการ รวมถึงได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะในเรื่องของงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหรือฟื้นฟูตลาด ตลาดในกลุ่มนี้จะค่อยๆหดตัวลงเน้นการขายสินค้าภายในพื้นที่

2.) ตลาดน้ำที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยตลาดน้ำในกลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่แสดงถึงการคงอยู่แต่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ กล่าวคือการทำคนในพื้นที่ยังคงค้าขายสืบทอดกิจการต่อจากบรรพบุรุษ มีกลุ่มลูกค้าหลักเป็นคนภายนอกพื้นที่และนักท่องเที่ยว สินค้าที่จำหน่ายในตลาดเป็นสินค้าประเภทของกินของใช้ทั่วไป โดยเฉพาะสินค้าที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนของตลาดน้ำอย่างเป็นทางการ มีการจัดการตลาดอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐหรือเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือในด้านบุคลากร ความรู้ทางวิชาการและงบประมาณในการฟื้นฟูตลาดน้ำในตลาดน้ำในกลุ่มนี้จะเริ่มมีการขยายตัวและการส่งสินค้าออกไปขายภายนอกพื้นที่

ดังที่ลักษณะ (2554) และกฤตพร (2555) ได้กล่าวมาจะพบว่าโครงการการสัญจรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตลาดน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ย่านตลาดน้ำที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกจากการสัญจรทางบกจะเป็นย่านตลาดน้ำที่สามารถฟื้นฟูให้ตลาดน้ำกลับมาใช้ชีวิตชีวาได้มากกว่าตลาดน้ำที่เข้าถึงด้วยการสัญจรทางบกได้ยาก ทำให้ตลาดน้ำในกลุ่มนี้ค่อยๆชบเซาและต้องปิดตัวลงในที่สุด

แต่อย่างไรก็ตามตลาดน้ำที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาไม่ได้คงบทบาทหน้าที่เหมือนในอดีต มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานตลาดน้ำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาใช้งานในพื้นที่ ส่งผลให้ในเวลาตลาดน้ำเปิดทำการจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในพื้นที่เป็นจำนวนมาก และกลับออกไปในเวลาตลาดน้ำปิดทำการ แต่กลับไม่มีการใช้งานของคนในพื้นที่ ส่งผลให้ตลาดน้ำคงอยู่ได้ด้วยพลังของนักท่องเที่ยวจากภายนอกพื้นที่ ซึ่งไม่ใช่วิถีชีวิตดั้งเดิมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ทำให้ตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูด้วยนโยบายการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวมันจึงไม่สามารถเปิดทำการได้ทุกวัน โดยจะเปิดทำการได้เฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์และ

วันหยุดนักขัตฤกษ์ที่มีการหล่อเลี้ยงจากนักท่องเที่ยวจากภายนอกพื้นที่ ดังนั้นการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำด้วยการผลักดันจากนโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวอาจไม่ใช่คำตอบของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำอย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันกลับมีพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางแห่งสามารถเปิดให้ทำการได้ทุกวันไม่มีวันหยุด ซึ่งอาจเป็นคำตอบของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านอย่างแท้จริง

ในปัจจุบันมีการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของพื้นที่ย่านตลาดน้ำออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.) พื้นที่ย่านตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว เป็นลักษณะของตลาดน้ำที่เปิดให้บริการเฉพาะวันหยุดสุดสัปดาห์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ที่จะจัดจำหน่ายสินค้าประเภทของกินของใช้ และของฝากที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ โดยจะให้บริการคนจากภายนอกพื้นที่เป็นหลัก โดยตลาดกลุ่มนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนถนนสายหลักเข้าถึงไม่สะดวกสบายมากนัก แต่จะใช้การโฆษณาในการเชิญชวนให้คนจากภายนอกพื้นที่เข้ามาในพื้นที่

2.) พื้นที่ย่านตลาดน้ำดั้งเดิม ที่เป็นศูนย์กลางของท้องถิ่น เป็นลักษณะของตลาดน้ำที่เปิดให้บริการทุกวันไม่มีวันหยุด จัดจำหน่ายสินค้าทั่วไปที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงเป็นพื้นที่ย่านที่ให้บริการทั้งคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ โดยมีลักษณะเชิงที่พื้นที่ของย่านตลาดน้ำตั้งอยู่บนทำเลที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก

2.2 นิยามความหมายของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา

2.2.1 นิยามของพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา

พื้นที่ย่านตลาดน้ำจัดเป็นพื้นที่ทางในการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ที่อยู่ควบคู่มากับสังคมไทย เมื่อครั้งที่เส้นทางการสัญจรทางน้ำยังคงเป็นเส้นทางสายหลักของการคมนาคม พื้นที่ย่านตลาดน้ำจะมีความคึกคัก ผู้คนพลุกพล่าน อยู่เสมอ พื้นที่ย่านตลาดน้ำจัดเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทหนึ่งที่มีการใช้งานของผู้คนอยู่ตลอดเวลา มีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีชีวิตชีวา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2552) ได้ให้ความหมายของพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา หมายถึงพื้นที่ที่มีคึกคัก มีความพลุกพล่านมีผู้คนเข้าออกมากกว่าปกติ

Jane Jacob (1961) ได้กล่าวถึงว่าถนนเป็นพื้นที่สาธารณะ ที่มีความสำคัญต่อเมืองเป็นอย่างมาก โดยถนนจะเป็นดัชนีในการวัดคุณภาพของเมือง เมืองที่มีคุณภาพ มีความน่าสนใจจะเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวา โดยมีนัยยะสำคัญประการหนึ่ง คือถนนเป็นเส้นทางการสัญจรที่ชาวเมืองจะต้องใช้งานเป็น

ประจำ ถนนที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม จะเป็นพื้นที่สาธารณะที่สร้างโอกาสการพบกันของผู้คน รวมไปถึงการประกอบกิจกรรมทางสังคมอีกด้วย ถนนที่มีความคึกคักตลอดเวลาจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา

จากการนิยามเบื้องต้น จะพบว่าพื้นที่ที่มีชีวิตชีวาจะประกอบด้วยองค์ประกอบของพื้นที่ 3 ประการ ได้แก่ ความหลากหลายของผู้คน ความหลากหลายของกิจกรรมการใช้งาน และความหลากหลายของช่วงเวลาในการใช้งาน

2.2.2 พื้นที่ย่านตลาดน้ำกับความมีชีวิตชีวา

พื้นที่ย่านตลาดน้ำจัดเป็นพื้นที่สาธารณะ ทำหน้าที่เป็นเส้นทางสายสำคัญในการสัญจร ตลาดน้ำมักจะตั้งอยู่ในบริเวณจุดตัดของแม่น้ำลำคลอง เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการคมนาคม จึงมีการไหลเวียนของผู้คนอย่างคับคั่งตลอดทุกช่วงเวลา ในขณะเดียวกัน พื้นที่ย่านตลาดน้ำก็เป็นศูนย์รวมทางสังคมที่ชาวละแวกย่านทั้งจากภายในและภายนอกต่างรวมตัวกันเพื่อพบปะกันด้วยวัตถุประสงค์ ที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้า การทำบุญปล่อยนกปล่อยปลา หรือการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำ เคยเป็นพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวามาก่อน

Steven Carr, et. Al (1992) และ Ali Madanipour (1996) ได้กล่าวถึงลักษณะของพื้นที่สาธารณะไว้ว่า เป็นพื้นที่เปิด สามารถเข้าถึงได้ สอดคล้องกับ Blauw (1996) ที่ให้ความเห็นว่าการเข้าถึง (Accessibility) เป็นปัจจัยสำคัญของพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา ซึ่งสามารถอธิบายถึงความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำได้ว่า ความมีชีวิตชีวาเกิดขึ้นจากปัจจัยทางด้านการเข้าถึงที่มีอิสระ สามารถเข้าถึงได้สะดวก

ในขณะที่ Jane Jacobs (1961) ให้ความเห็นถึง ความสำคัญของชีวิตสังคมเมือง ควบคู่กันไปกับสังคมกับความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่สาธารณะในเมืองควรจะมีหลากหลาย ผู้ใช้งาน ความหลากหลายของกิจกรรมและช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่ พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน Gehl (1987) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะกิจกรรมทางสังคมเป็นเสน่ห์น่าดึงดูดให้เกิดการเข้ามาใช้งานพื้นที่ ซึ่งเขาได้ให้ความสำคัญกับ “คน” โดยมีแนวคิดที่ว่า คนเป็นตัวดึงดูดคนด้วยตัวเอง ซึ่งอธิบายถึงความมีชีวิตชีวาที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่าน เกิดขึ้นจากกิจกรรมทางสังคม และการรวมตัวกันของคนในพื้นที่ย่าน

แต่เมื่อมีการตัดถนนผ่านเข้ามาภายในพื้นที่ย่านทำให้ความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านล่มสลายลงไป เนื่องจากการตัดถนนได้เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของความหลากหลาย ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา การตัดถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรทางน้ำกลายเป็นทางบก ซึ่งส่งผลโดยตรงกับมิติทางพื้นที่ของการเป็นพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ย่านตลาดน้ำจึงเสียข้อได้เปรียบของทำเลที่ตั้งไป กลายเป็นพื้นที่ที่ขาดโอกาสเข้าถึงได้ยาก เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ที่เคยคึกคักจนกลายเป็นพื้นที่ที่ซบเซา ไร้ผู้คนแวะเวียนเข้ามา ในขณะที่เดียวกันการเข้ามาของศูนย์การค้าสมัยใหม่ที่รวบรวมสินค้าและบริการที่มีความครอบคลุม และแหล่งความบันเทิงที่มีความหลากหลายได้สร้างแรงดึงดูดให้ผู้คนเข้าไปใช้งานเป็นจำนวนมาก การเข้ามาของศูนย์การค้าสมัยใหม่ได้สร้างผลกระทบต่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำเป็นอย่างมาก พื้นที่ย่านตลาดน้ำจึงไม่ใช่พื้นที่สำหรับการรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรมทางสังคมอีกต่อไป

ถึงแม้ว่าทางภาครัฐได้มีความพยายามในการแก้ปัญหาให้พื้นที่ตลาดน้ำกลับมาเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลับมามีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งภาครัฐได้ใช้นโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการจำลองความโบราณของพื้นที่ย่านตลาดน้ำเป็นจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งได้ผลลัพธ์ที่ดีในระดับหนึ่ง นักท่องเที่ยวจำนวนมากถูกดึงดูดเข้ามาสู่พื้นที่ตลาดน้ำสร้างรายได้สำหรับหล่อเลี้ยงพื้นที่ย่านได้ในระดับหนึ่ง การฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งที่ทางภาครัฐนิยมใช้ในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลับมาคึกคัก ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพฯ และปริมณฑลโดยส่วนใหญ่ได้ถูกฟื้นฟูให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวจนหมดสิ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามการใช้นโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวก็ไม่สามารถสร้างลักษณะของพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่เคยเป็นพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวาได้ดังเดิม เนื่องจากนโยบายที่ใช้เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำไม่ได้ก่อให้เกิดความเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพื้นที่เมืองที่ดีและมีชีวิตชีวา เพราะไม่มีการฟื้นฟูลักษณะของการเป็นพื้นที่สาธารณะให้กลับมามีดังเดิม ทั้งมิติของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเข้าถึง และมิติของพื้นที่ทางสังคม เป็นเพียงการสร้างแรงดึงดูดพื้นที่ในช่วงหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่แนวทางสำหรับการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ยั่งยืน

ดังนั้นพื้นที่ย่านตลาดน้ำจัดว่าเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะประเภทหนึ่ง โดยอดีตพื้นที่ย่านตลาดน้ำ มีองค์ประกอบทั้ง มิติเชิงกายภาพและมิติทางสังคม กล่าวคือ พื้นที่ย่านตลาดน้ำในอดีตมักตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการเข้าถึงได้สะดวก มีการสัญจรอย่างคับคั่ง และเป็นจุดศูนย์กลางรวมของการจัดกิจกรรมทางสังคม ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการสัญจร ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยส่วน

ใหญ่ ในปัจจุบันขาดองค์ประกอบของการเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดี กล่าวคือขาด การเข้าถึงพื้นที่ที่ดี ผู้คนไม่นิยมสัญจรเข้าสู่พื้นที่ และไม่ใช่ว่าจุดศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางสังคมเหมือนในอดีต ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เปิดทำการได้เพียงบางช่วงเวลา แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางแห่งที่ยังคงเป็นพื้นที่ย่านที่มีองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวาอยู่ครบถ้วน ทำให้กลายเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา และสามารถเปิดทำการได้ในทุกช่วงเวลา ซึ่งได้แก่ พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

2.3 ลักษณะเชิงสัมพันธ์กับนัยยะความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

จากการทบทวนถึงพัฒนาการโดยภาพรวมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยภาพรวม พบว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยส่วนใหญ่ มักจะตั้งอยู่บนทำเลที่ตั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือตั้งอยู่ในบริเวณริมคลองที่เป็นจุดตัดของลำคลองสายสำคัญ จึงเป็นไปได้ว่า ปัจจัยสำคัญในการเลือกทำเลที่ตั้งของพื้นที่ย่านตลาดน้ำอาจเกิดขึ้นจากลักษณะเชิงสัมพันธ์พื้นที่ที่มีความเหมาะสม การศึกษาทางสัณฐานวิทยาจึงอาจเป็นแนวทางที่จะสามารถใช้ในการอธิบายถึงพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

2.3.1 นิยามความหมายของสัณฐานวิทยาเมือง

ไซตรี ภักดิ์สุขเจริญ (2548) ได้กล่าวว่าสัณฐานวิทยาเมืองคือศาสตร์ของการวิเคราะห์รูปร่าง (shape) และรูปทรง (form) ของสรรพสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะสัณฐานวิทยาของอาคารและเมือง (architecture and urban morphological study) เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของการวางผังเมือง ซึ่งถือเป็นศาสตร์สำคัญในการศึกษารูปของเมือง (representation of the cities) โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์กลไกแบบบูรณาการผ่านรูปแบบทางกายภาพของเมือง ซึ่งกายภาพของเมืองถือเป็นผลรวมจากการตกผลึกของกระบวนการวางแผนเมืองทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจลงมาสู่พื้นที่ มีจุดประสงค์เพื่อค้นหาตรรกะเหตุผลที่มาของรูปร่าง-รูปทรงอาคารหรือเมือง โดยการจำแนกและเปรียบเทียบอาคารหรือเมืองออกตามลักษณะเชิงสัมพันธ์ที่เด่นชัด รวมไปถึงการวิเคราะห์หาสาเหตุที่มาของรูปร่าง สรุปรูปแบบกลไกภายในแบบใดที่ทำให้เกิดสัณฐานในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือเป็นผลมาจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยอื่นๆ

Conzen (1966) ได้กล่าวถึงนิยามของสัณฐานวิทยาเมืองไว้ว่า สัณฐานวิทยาเมืองหมายถึงการศึกษาลักษณะแผนผังเมืองเมืองรูปร่างของอาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเราสามารถ

วิเคราะห์ที่ได้จากจากลักษณะทางภูมิประเทศ การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร การคมนาคมขนส่ง โครงข่ายการสัญจร ความหนาแน่นต่อพื้นที่ว่าง การใช้พื้นที่ของคนเดินเท้า เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการใช้สอยภายในเมืองสามารถนำมาอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเมืองได้ โดยจะต้องศึกษาควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์วิทยาและสังคมวิทยาและจิตวิทยาของเมือง การศึกษาสัญญาณวิทยา จะช่วยทำให้เราเข้าใจถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในเมืองและทำให้เราสามารถคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตของเมืองได้

อภิรดี เกษมสุข (2544) สัญญาณวิทยาเมืองเป็นชุดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์รูปทรงและโครงข่ายของเมือง สัญญาณวิทยาเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในเมือง ทำให้นักวิจัยสามารถคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากการนิยามสัญญาณวิทยาเมือง ทำให้ทราบว่าสัญญาณวิทยาเมืองเป็นชุดทฤษฎีในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเมือง โดยการเปรียบเทียบและการจำแนกประเภท โดยมีงานวิจัยที่ใช้การศึกษาทางสัญญาณวิทยาเป็นเครื่องมือในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมืองดังต่อไปนี้

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางสัญญาณวิทยาเมือง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญญาณวิทยาเมืองเพื่อให้ทราบถึงลักษณะของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสัญญาณวิทยาเมือง โดยนำแนวคิด วิธีการวิจัย และเครื่องมือในการวิเคราะห์ เพื่อนำใช้เป็นแบบอย่างสำหรับการร่างกรอบการวิจัย เช่น

- 1) กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำในบริบทสวนพื้นที่ดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก (ลักขณา สัมมานิธิ, 2554)

โดยลักขณาได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำ พื้นที่สวนในบางกอก สวนนอกบางช้าง ดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก โดยมีสมมุติฐานวิจัยคือการเกิดขึ้นของตลาดน้ำได้รับผลมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตเกษตร เกิดเป็นโครงข่ายทางน้ำที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดเป็นย่านศูนย์กลางของตลาดน้ำที่เป็นพื้นที่ที่ประสิทธิภาพในการเข้าถึงสูง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสัญญาณพื้นที่ ซึ่งเปลี่ยนรูปแบบในการสัญจรจากทางน้ำไปเป็นทางบกและการสนับสนุนการท่องเที่ยว

โดยใช้วิธีในการศึกษาวิจัยถึงกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำเช่น การศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารและแผนที่ การวิเคราะห์โครงสร้างและลักษณะพื้นฐานพื้นที่ด้วยระบบภูมิสารสนเทศ และการสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์ของสัญญาณพื้นที่ ซึ่งได้คัดเลือกพื้นที่ย่านตลาดน้ำขึ้นมา 3 แห่งได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา และตลาดน้ำดำเนินสะดวกเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดเชิงพื้นที่ผ่านการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์

- ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรจากทางน้ำมาเป็นทางบก ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำมีประสิทธิภาพในการเข้าถึงที่สูงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้เส้นทางทางบกในการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เป็นหลัก พื้นที่ย่านตลาดน้ำค่อยๆ กลายเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น พื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบพื้นที่ย่านค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยสัญญาณพื้นที่ฐานบกของสวนนอกบางข้างยังคงมีความสัมพันธ์กับการโครงข่ายการสัญจรทางน้ำและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมโดยรอบอยู่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ การเกิดและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำยังคงเป็นสัมพันธ์สภาวะของสัญญาณพื้นที่ ธรรมชาติทางสังคมของพื้นที่ การสนับสนุน และหน้าที่ใช้สอย ทำให้ย่านตลาดน้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และข้อค้นพบสำคัญยังพบว่า การเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำยังขึ้นอยู่กับปัจจัยของผู้กระทำ ที่จำเป็นต้องนำมาใช้ประกอบการศึกษาวิจัยตามแนวคิดของสัญญาณวิทยาเมืองอีกด้วย
- 2) กระบวนการเกิดแล้วการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีน (กฤตพร หัวเจริญ, 2555)

โดยกฤตพรได้ศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือปัจจัยของสัญญาณพื้นที่ ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำท่าจีน ลักษณะทางสัญญาณพื้นที่และลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน โดยในงานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีสัญญาณศูนย์กลาง (theory of spatial centrality) เป็นทฤษฎีหลักในการอธิบายถึงกระบวนการเกิดสัญญาณศูนย์กลาง (centrality as a process) (Hillier, 1999) รวมถึงแนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Kaufman 1959) แนวคิดองค์กรชุมชน (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540) แนวคิดระบบกิจกรรม (Chapin, 1972) และแนวคิดระบบที่ตั้ง (Rapoport, 1977) ที่จะนำมาใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำ ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

การวิจัยนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การศึกษากระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำระดับพื้นที่โดยรวม ซึ่งจะอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร

การสร้างแบบจำลองโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ การลงสำรวจพื้นที่ การสังเกตและการสัมภาษณ์ทั่วไป ส่วนที่ 2 การศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำในกรณีศึกษาต่างๆ ได้แก่ กลุ่มตลาดชุมชนริมน้ำเดิมคงอยู่แต่อยู่ในสภาพที่ซบเซา (ตลาดเก่าห้อง) กลุ่มตลาดชุมชนริมน้ำที่สิ้นสุดหรือปิดการให้บริการไปแล้ว (ตลาดบ้านกร่าง) และกลุ่มตลาดชุมชนริมน้ำที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ (ตลาดสามชุก) โดยอาศัยข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร การสร้างแบบจำลองโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ การสำรวจพื้นที่ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้แบบสอบถาม ในส่วนที่ 3 การสรุปผลการศึกษาจากข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์ ซึ่งรวมถึงข้อสรุปที่มีนัยสำคัญเชิงแนวคิดทฤษฎีและเสนอแนะมาตรการเชิงนโยบาย

ผลจากการวิจัยพบว่าสัญญาณพื้นที่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่มีผลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งของตลาดชุมชนริมน้ำ ที่มีความได้เปรียบในเชิงทำเลที่ตั้งของโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ของการสัญจรทางน้ำและทางบก (ทางเกวียน) ซึ่งมีศักยภาพการเข้าถึงสูงทำให้เกิดตลาดชุมชนริมน้ำขึ้น ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของตลาดชุมชนริมน้ำในปัจจุบันนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ผู้กระทำและระบบกิจกรรมที่ทำให้เกิดในพื้นที่ตลาดชุมชนริมน้ำในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะยังคงเปิดให้บริการอยู่เช่นเดียวกัน แต่มีสภาพของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ ตลาดชุมชนริมน้ำเดิมยังคงอยู่แต่มีสภาพที่ซบเซาและตลาดชุมชนริมน้ำที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่และเป็นย่านการค้าที่มีการใช้งานอย่างคับคั่ง

3) การวิเคราะห์สัญญาณเมืองเพื่อพัฒนาการใช้พื้นที่ถนนคนเดิน: กรณีศึกษาถนนคนเดินการเวียงเชียงใหม่ (ศุภฤกษ์ รังสิโรจน์, 2554) วิทยาลัย

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสัญญาณของเมืองกับลักษณะกิจกรรมการใช้พื้นที่ของถนนคนเดินกลางเวียงเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยทางสัญญาณ ได้แก่ โครงข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง ความหนาแน่นของมวลสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัดส่วนต่อพื้นที่ว่าง การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ลักษณะเส้นทางการสัญจร และเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้พื้นที่ว่างของผู้สัญจรไปมาโดยการบันทึกปริมาณการสัญจรผ่านของถนนคนเดินเข้าด้วยวิธีการการตั้งจุดนับ การสะกดรอย และการเก็บรวบรวมข้อมูลสินค้าและบริการในพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัยทำให้ทราบว่ารูปแบบสัญญาณของเมืองมีความสัมพันธ์กับลักษณะกิจกรรมการใช้พื้นที่ของถนนคนเดิน โดยส่วนมากปริมาณร้านค้าและบริการไม่ใช่ว่าปัจจัยหลักในการเข้ามาใช้พื้นที่ของผู้สัญจรผ่านจะเห็นได้จากพื้นที่ที่มีร้านค้าและบริการจำนวนมากแต่ตั้งอยู่ในลักษณะสัญญาณพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การทำกิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่ ปริมาณผู้สัญจรผ่านก็จะน้อยกว่าในบริเวณที่มีลักษณะเชิงสัมพันธ์ที่มีความเหมาะสม โดยปัจจัยที่มีความสำคัญที่ทำให้

พื้นที่มีการสัญจรไปมาของผู้คนเป็นจำนวนมากโดยส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่และการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมือง ซึ่งผลจากการศึกษาองค์ประกอบโครงข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง ในขณะที่เดียวกันพื้นที่ว่างบางแห่งถึงแม้จะมีความสามารถในการเข้าถึงสูง และมีลักษณะความเป็นศูนย์กลางเมืองแต่กลับมีปริมาณการสัญจรผ่านของผู้คนน้อย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีลักษณะเด่นที่เป็นที่จดจำของผู้สัญจร จากการศึกษาด้านภูมิสัญลักษณ์และการใช้ประโยชน์พื้นที่ทำให้เกิดความเข้าใจถึงปรากฏการณ์การสัญจรไปมาของผู้คนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ที่มีลักษณะทางสัณฐานวิทยาที่แตกต่างกัน

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการศึกษาทางสัณฐานเมืองสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอ่านลักษณะพฤติกรรมของผู้ใช้งานพื้นที่และยังสามารถใช้ในศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่ย่านในอดีตหรือการคาดการณ์การใช้พื้นที่ในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามการใช้เทคนิควิธีทางสัณฐานวิทยาเป็นเครื่องมือในการศึกษาพื้นที่ย่านอาจจะไม่สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากปัจจัยทางด้านอื่นๆ ซึ่งเทคนิควิธีการวิเคราะห์ทางสัณฐานวิทยาไม่สามารถอธิบายได้ จึงมีความจำเป็นในการศึกษาถึงพื้นฐานในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีความสมบูรณ์ การศึกษาทางสัณฐานวิทยาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการทำการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่ออธิบายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่านได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา เนื่องจากการตั้งอยู่บนลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ที่มีความเหมาะสม กล่าวคือในอดีตพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตั้งอยู่พื้นที่ที่มีลักษณะของสัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิต แต่การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการสัญจรจากทางน้ำเป็นทางบก ทำให้ลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไป

2.3.3 สัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิต

1) นิยามความหมายของสัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิต

Hillier (2000) ได้อธิบายสัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดี โดยใช้ทฤษฎีสัณฐานศูนย์กลาง (theory of spatial centrality) ที่อธิบายถึงกระบวนการเกิดสัณฐานศูนย์กลาง (process of centrality) โดย Hillier ได้อธิบายว่า สัณฐานเมืองจะปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบของการเคลื่อนที่หรือการสัญจร ตัวอย่างเช่นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมหรือกิจกรรมการค้ามักตั้งอยู่ในบริเวณที่มีความได้เปรียบในการเสนอขายสินค้าและบริการกล่าวคือกิจกรรม

การค้ำมักจะตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีผู้คนสัญจรผ่าน โดยกิจกรรมการค้าทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูดและทำให้เกิดผลกระทบทวีคูณบนพื้นฐานของการสัญจรอิสระที่เกิดขึ้นจากสัณฐานของระบบกริด ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเชิงสัณฐานและระดับความนิยมในการสัญจร ทำให้เกิดวิธีการแสดงและทำนายลักษณะกิจกรรมการใช้ที่ดินและอาคาร ที่เป็นผลมาจากระดับความนิยมในการสัญจรที่แตกต่างกันในแต่ละเส้นทาง สัณฐานจึงมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสัญจรที่พบและวัดได้โดยคุณลักษณะของพื้นที่รวมของระบบ กริด โดยอาศัยการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัณฐานพื้นที่ผ่านการเข้าถึงและการมองเห็นตามแนวคิดสัณฐานวิทยาเมือง

ทฤษฎีสัณฐานศูนย์กลางเมืองของ Hillier (2000) สามารถอธิบายถึงกระบวนการเกิดของย่านตลาดน้ำบางพลี ลักษณะของสัณฐานศูนย์กลางเมือง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ที่เกิดการรวมกลุ่มของผู้คนและกิจกรรมอย่างหนาแน่น เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันในอดีต เป็นผลมาจากการมีทำเลที่ตั้งที่ได้เปรียบจากโครงข่ายคูคลอง มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ต่างๆ โดยรอบได้ดี มีการสัญจรไปมาของผู้คนหนาแน่น จึงเกิดเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่ดีและมีชีวิต โดยสามารถอธิบายถึงกระบวนการเกิดของสัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิตได้ดังต่อไปนี้

2) กระบวนการเกิดสัณฐานศูนย์กลางเมือง (process of centrality)

Hillier (1984) ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดสัณฐานศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิตประกอบไปด้วยทฤษฎีหลัก 3 ประการได้แก่

- a. ทฤษฎีการสัญจรอิสระ (The theory of natural movement) โดย Hillier ได้อธิบายคุณสมบัติของสัณฐานเมืองในระบบกริด ที่กล่าวถึงความไม่เท่ากันของการสัญจรในแต่ละพื้นที่ โครงข่ายที่เชื่อมต่อกันจะมีการสัญจรอิสระที่ไม่เท่าเทียมกัน มีการสัญจรอย่างคับคั่ง ในขณะที่บางส่วนเงียบเหงา ซึ่งการสัญจรที่แตกต่างกันยังเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่การใช้สอยภายในเมืองอีกด้วย โดยบริเวณที่มีการสัญจรหนาแน่นจะดึงดูดกิจกรรมประเภทพาณิชย์กรรมเข้ามาในพื้นที่มากกว่าในบริเวณที่มีการสัญจรเบาบาง โดย ทฤษฎีการสัญจรอิสระ (The theory of natural movement) สามารถอธิบายถึงการเกิดของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี กล่าวคือพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสม เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก จึงเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านอย่างคับคั่ง ซึ่งปริมาณการสัญจรผ่านที่สูงกว่าบริเวณอื่นๆในละแวกย่าน ทำให้เกิดแรงดึงดูดกิจกรรมการค้าเข้ามาในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า กันเป็นจำนวนมาก

b. ทฤษฎีเศรษฐกิจ (the theory of the movement economic) กล่าวถึงระดับของการสัญจรที่มีความเข้มข้นสูงกว่าบริเวณอื่นๆ จะเกิดการกระจุกตัวของกิจกรรมประเภทพาณิชย์กรรมมากกว่าบริเวณอื่นๆ เกิดเป็นสิ่งดึงดูด (attractors) ทำให้โครงข่ายของ กริดมีผลต่อการสัญจรและส่งผลต่อการกระจายตัวของสิ่งดึงดูด ทำให้เกิดการสัญจรที่เพิ่มมากขึ้นกว่าปกติ เกิดเป็นผลกระทบทวีคูณ (multiplier effect) ส่งผลให้เมืองจะเกิดบริเวณที่มีกิจกรรมกระจุกตัวหนาแน่นกว่าปกติ โดยการสัญจรอิสระจะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเกิดศูนย์กลางในพื้นที่ที่มีระดับการสัญจรสูงจะดึงดูดกิจกรรม การใช้งานพื้นที่มากกว่าบริเวณโดยรอบ เมื่อพื้นที่ยังมีการกระจุกตัวของกิจกรรม การใช้งานมากเท่าไรก็จะยิ่งดึงดูดให้เกิดการสัญจรเข้าสู่พื้นที่มากยิ่งขึ้น เกิดเป็นผลกระทบทวีคูณ

ดังนั้นเมื่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณการสัญจรสูง อีกทั้งเป็นบริเวณที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน จึงดึงดูดให้ผู้คนจากบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านเข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในพื้นที่ย่านเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย เกิดเป็นย่านการค้าที่มีขนาดใหญ่มากยิ่งขึ้น

c. ทฤษฎีสถิตศูนย์กลาง (the theory of spatial centrality) ภายหลังจากการเกิดปรากฏการณ์การสัญจรอิสระและการเศรษฐกิจ ทำให้แต่ละพื้นที่ในระบบกริดมีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันจนเกิดเป็นศูนย์กลางเกิดขึ้น หลังจากที่เกิดปรากฏการณ์เศรษฐกิจกระทำกับโครงข่ายการสัญจรทำให้เกิดศูนย์กลางเมืองที่มีชีวิต (live center) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถสัญจรไปมาได้อย่างอิสระ มีการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเข้มข้น ทำให้เกิดความต้องการในการใช้งานพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดการแบ่งซอยโครงข่ายระบบกริดให้กลายเป็นกริดที่มีขนาดเล็กลง มีความถี่เพิ่มมากขึ้น (grid intensification) เพื่อเพิ่มพื้นที่รองรับสำหรับความต้องการในการใช้งานที่เพิ่มมากขึ้น โดยปรากฏการณ์นี้เรียกว่า กระบวนการเกิดพื้นที่ศูนย์กลาง (centrality process)

เมื่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลายเป็นพื้นที่ย่านการค้าขนาดใหญ่แล้ว ผู้คนจากพื้นที่อื่นๆ จะให้ความสนใจในการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และเข้ามาจับจ่ายใช้สอยสินค้ากันเป็นจำนวนมาก ทำให้ย่านตลาดน้ำบางพลีมีขอบเขตที่กว้างมากขึ้น และมีความหนาแน่นสูงขึ้น จากความต้องการในการใช้งานพื้นที่ที่สูงมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นย่านศูนย์กลางกิจกรรมทางการค้า และกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้น

นอกจากนั้น Hillier (2000) ยังได้อธิบายถึงพื้นที่ศูนย์กลางว่า มีลักษณะสำคัญคือ เป็นพื้นที่ที่มีขนาดกะทัดรัด เส้นทางในย่านมีระยะทางสั้นเมื่อ

เทียบกับบริเวณอื่นๆของเมือง มีเส้นทางในการเลือกเดินทางที่หลากหลาย มีศักยภาพในการเข้าถึงสูงกว่าบริเวณอื่นๆ มีทั้งกิจกรรมการสัญจรเพื่อเข้าถึง (move to) และเพื่อการสัญจรผ่าน (move through) มีการไหลเวียนของผู้คนต่างวัตถุประสงค์ ต่างเป้าหมาย เข้ามาดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

ในช่วงปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมาภาครัฐมีนโยบายกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพและปริมณฑล มีการตัดถนนกระจายไปสู่ภูมิภาคต่างๆ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรจากทางน้ำเป็นทางบกแทน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ของย่านตลาดน้ำบางพลี การตัดถนนทำให้โครงข่ายการสัญจรทางบกมีความเชื่อมต่อและสะดวกสบายมากกว่าการสัญจรทางน้ำ การสัญจรทางน้ำจึงลดลำดับความสำคัญลงเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังมีการสร้างเขื่อนและประตูน้ำปิดกั้นทางน้ำหลายแห่ง ทำให้โครงข่ายคูคลองที่เคยเชื่อมโยงกันในอดีตถูกปิดกั้น ทำให้โครงข่ายทางน้ำถูกตัดขาดออกจากกัน ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีขาดองค์ประกอบของการเป็นสัณฐานศูนย์กลางที่ดีและมีชีวิต ขาดทั้งการสัญจรเพื่อผ่านทาง และการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดความขบเซา

ในปี พ.ศ.2540 เกิดกระแสการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำเกิดขึ้น การฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่มีการพัฒนาระบบโครงข่ายการคมนาคมให้มีความเชื่อมโยงดังเช่นในอดีต ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้คนจากภายนอกพื้นที่ แต่ไม่ก่อเกิดการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของตลาดน้ำขึ้นมาด้วย พื้นที่ย่านตลาดน้ำจึงกลับมาคึกคักเฉพาะในเวลาที่เปิดทำการจากผลของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อตลาดน้ำปิดทำการ พื้นที่ก็จะกลับมาขบเซาเหมือนเดิมเนื่องจาก สัณฐานของพื้นที่ย่านตลาดน้ำไม่เอื้อให้เกิดการสัญจรอิสระ

การใช้นโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยส่วนใหญ่ในกรุงเทพถูกฟื้นฟูกลับมาในระดับหนึ่ง กล่าวคือนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะสร้างการสัญจรเพื่อผ่านทางจากภายนอกพื้นที่ได้เพียงอย่างเดียว ทำให้มีปริมาณของนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในวันหยุดสุดสัปดาห์เป็นจำนวนมาก ในขณะที่ในช่วงวันธรรมดาก็จะยังคงเงียบเหงา เนื่องจากไม่มีการใช้งานของคนภายในพื้นที่ หรือไม่มีการหล่อเลี้ยงจากการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ การใช้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวจึงไม่ใช่ลักษณะของการฟื้นฟูพื้นที่ย่าน

ตลาดน้ำให้กลับมาเป็นพื้นที่ย่านศูนย์กลางศูนย์กลางเมืองที่ดีและมีชีวิต และพื้นที่
สาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา

2.3.4 เทคนิควิธีในการศึกษาเกี่ยวกับสัณฐานวิทยาเมือง

ทฤษฎี Space Syntax เพื่อศึกษารูปแบบโครงข่ายความสัมพันธ์ของที่ว่าง

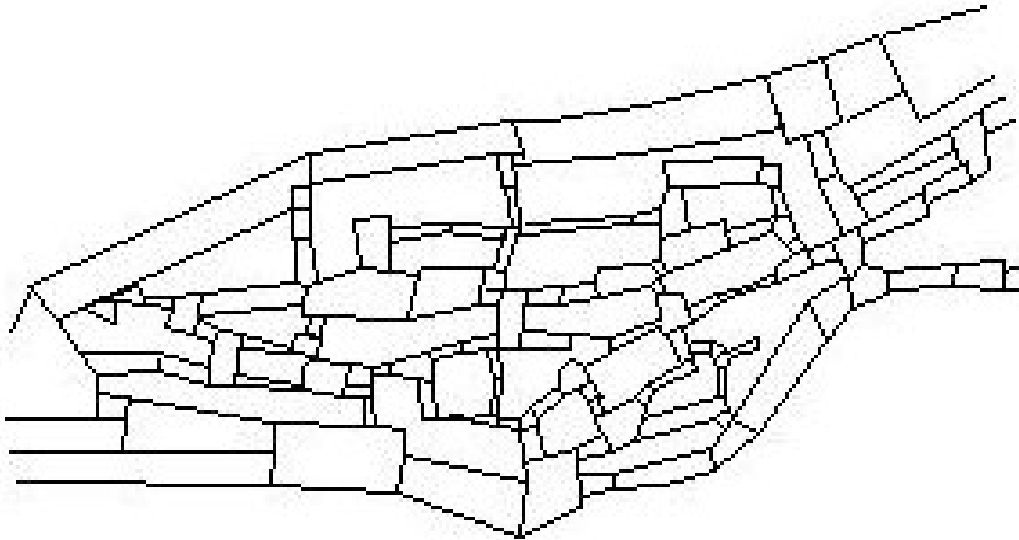
จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ จากงานวิจัย
ต่างๆที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น จะพบว่าการศึกษาลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ของงานวิจัยโดยส่วน
ใหญ่มักจะนิยมใช้เทคนิควิธี Space Syntax เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะเชิง
สัณฐานพื้นที่

เทคนิควิธี Space Syntax ใช้ในการแปลความหมายของที่ว่างผ่านโครงข่ายและความสัมพันธ์
ของที่ว่างให้อยู่ในรูปวัตถุและใช้ตรรกะทางคณิตศาสตร์ในการอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น
การศึกษาในแนวทางนี้จำเป็นที่จะต้องศึกษาควบคู่ไปกับการสำรวจหรือสังเกตความเป็นจริงอื่นๆ ไม่
ว่าสิ่งนั้นจะแทนค่าด้วยตัวเลข และพิสูจน์หาความสัมพันธ์ในทางสถิติได้หรือไม่ก็ตาม เช่น การจัด
กิจกรรม การแบ่งห้อง ลักษณะกิจกรรม หรือปริมาณคนที่ใช้งาน เพื่อใช้ประกอบการประเมินและ
อธิบายความสัมพันธ์จริงที่เกิดขึ้นในที่ว่างที่ทำการศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นที่จะต้อง
ศึกษาถึงปัจจัยในด้านอื่นๆ เช่น สังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้ประกอบการ
วิเคราะห์ทางเทคนิควิธี Space Syntax เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และความสมบูรณ์ของข้อมูล

ทฤษฎีของ space syntax ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1980 โดย Hillier และ Julienne
Hanson โดยทฤษฎี Space Syntax เป็นทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ว่าง (Space) ทางสถาปัตยกรรม
และเมืองในเชิงวิทยาศาสตร์ โดยมีใจความสำคัญคือการใช้แนวคิดและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ใน
การอธิบายถึงความหมายของที่ว่างและระบบของที่ว่าง (Socio-Scientific Logic of Space)

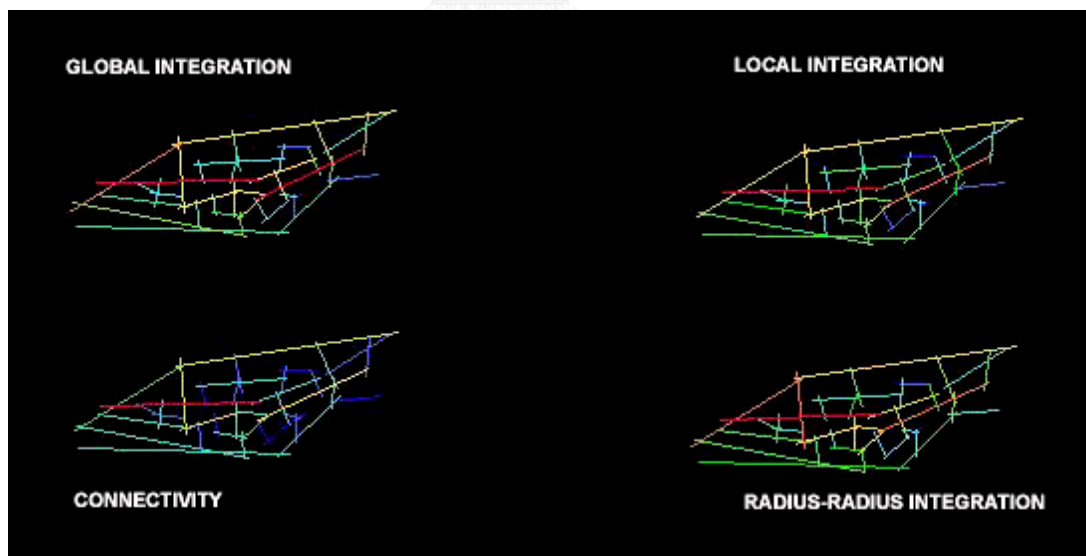
ในการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของที่ว่างในระดับเมือง การสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์ใน
เมือง คือการแบ่งพื้นที่สาธารณะของเมืองออกเป็นหน่วยที่ว่างย่อยๆต่อกัน โดยที่ว่าง (Space) จะถูก
ลดทอนรายละเอียดเหลือเพียงส่วนของที่ว่างที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (Convex Space) ซึ่งพื้นที่ย่อยอาจ
หมายถึงเส้นทางการสัญจร หรือ ลานโล่ง ที่ผู้คนสามารถเข้าใช้สอยหรือทำกิจกรรมร่วมกันได้ โดย
พื้นที่ว่างที่มีขนาดที่ใหญ่จะถูกเชื่อมเข้าหากันจากการลากเส้นตรง (Axial Lines) โดยการลากเส้น
ตรงนี้จะต้องทำการลากโดยมีหลักการอ้างอิงจากสภาพพื้นที่จริง (สามารถเข้าถึงและมองเห็นได้)
เส้นตรงที่ลากจะเป็นเส้นที่มีความยาวมากที่สุดแต่มีจำนวนน้อยที่สุดที่เชื่อมที่ว่างเข้าด้วยกันภายใน
ระบบ โดยระบบโครงข่ายของ Axial Lines ทั้งหมดจะแสดงถึงโครงข่ายความสัมพันธ์ของที่ว่างของ

พื้นที่ จากนั้นจึงใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อทำการคำนวณโครงข่าย Axial Lines สำหรับหาค่าที่
ต้องการวิเคราะห์

ภาพที่ 2-1 การแบ่งพื้นที่สาธารณะออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อย (Convex Spaces)

ที่มา: Hillier, 1996

ภาพที่ 2-2 โครงข่าย Axial Lines ของเมือง Gassin ประเทศฝรั่งเศส

ที่มา: Hillier, 1996

จากการวิเคราะห์หาค่าผลรวมความลึก (Integration) ในระบบ โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้เราพบว่าตำแหน่งที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลาง (spatial centrality) โดยอาศัยหลักการที่ว่า spatial centrality จะให้ค่า integration ที่สูง หมายถึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณภาพดี สามารถเข้าถึงได้ง่าย เส้นทางดังกล่าวจึงนิยมใช้เป็นเส้นทางสัญจร เนื่องจากมีระยะทางที่สั้นที่สุดในการเดินทางนั่นเอง ดังนั้นระดับสูงต่ำของค่า Integration จึงสามารถนำมาคาดการณ์การใช้งานพื้นที่ได้ ดังนั้นในการอธิบายถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงเลือกใช้เทคนิควิธี Space Syntax ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสัญญาณวิทยา และนำมาหาความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง

2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.4.1 การอธิบายถึงสถานการณ์ในปัจจุบันของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะสัญญาณพื้นที่ของย่านตลาดน้ำที่แตกต่างกัน โดยมีข้อสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมดังต่อไปนี้

- 1) ในสมัยก่อนพื้นที่ย่านตลาดน้ำจะตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะสัญญาณพื้นที่ที่มีความเหมาะสม กล่าวคือตั้งอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำลำคลอง ที่มีความเชื่อมโยงของโครงข่ายการสัญจรสูง ทำให้เกิดการสัญจรอิสระและกลายเป็นย่านพื้นที่ศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำในสมัยก่อนจะเกิดขึ้นในบริเวณจุดตัดของแม่น้ำลำคลองสายสำคัญๆ ที่มีการสัญจรไปมาของผู้คนอย่างคับคั่ง ตลาดน้ำในช่วงแรกมีลักษณะเป็นตลาดนัดที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลาบนพื้นน้ำ ทำให้ตลาดน้ำในสมัยนี้จึงยังไม่ใช่ลักษณะของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา เนื่องจากขาดองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะ กล่าวคือยังไม่มีความเป็นย่านเกิดขึ้นทำให้เป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมทางสังคมในบางช่วงเวลาเท่านั้นจึงยังไม่ใช่พื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา ซึ่งต่อมาทางได้มีนโยบายในการขุดคลองชลประทานขึ้นมาหลายสายทำให้ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่เกิดความเชื่อมโยงกันของโครงข่ายคมนาคม ส่งผลให้โครงข่ายการสัญจรทางน้ำมีความเชื่อมโยงเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการอนุญาตให้ประชาชนทั่วไปสามารถถือกรรมสิทธิ์ที่ดินตลาดน้ำจากแต่เดิมที่ตั้งอยู่บนผืนน้ำ เริ่มย้ายขึ้นมาตั้งอยู่ในบริเวณริมฝั่ง ทำให้พื้นที่ตลาดน้ำเกิดความเป็นพื้นที่ย่าน มีขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน กิจกรรมที่เกิดในพื้นที่ย่านมีลักษณะของการประกอบกิจกรรมที่เข้มข้นและหลากหลายช่วงเวลามากยิ่งขึ้น เกิดความเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถเข้าออกได้อย่างอิสระ ประกอบกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย ในทุกช่วงเวลา ก่อเกิดเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่มีชีวิตชีวาตามแนวคิดของพื้นที่สาธารณะที่มีชีวิตชีวา

- 2) ในช่วงปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา พื้นที่ย่านตลาดน้ำเกิดความชบเซาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของสัณฐานพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงของโครงข่ายคมนาคมทางน้ำที่ขาดความเชื่อมโยงกันจากการสร้างเขื่อนและประตูน้ำปิดกั้นแม่น้ำลำคลองหลายแห่ง อีกทั้งยังเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการสัญจรของผู้คนที่หันไปใช้การสัญจรทางบกแทนทางน้ำ ลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ของตลาดน้ำไม่เหมาะสมแก่การเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมอีกต่อไป ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำเกิดความชบเซาลงเป็นอย่างมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของลักษณะในเชิงสัณฐานทำให้ความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำหมดไป เนื่องจากพื้นที่ย่านตลาดน้ำสูญเสียองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงของลักษณะเชิงสัณฐานทำให้ความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของคนลดน้อยลง การประกอบกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่จึงลดลงตามไปด้วย ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำเกิดความชบเซาลง
- 3) ในช่วงภายหลังปี พ.ศ.2540 ได้เกิดโครงการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำให้กลับมาคึกคักดังเดิม ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดน้ำอัมพวาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดกระแสการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำในพื้นที่อื่นๆ โดยการใช้นโยบายด้านการท่องเที่ยว ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดการสัญจรจากภายนอกพื้นที่เข้ามาในพื้นที่ย่าน โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะเปิดให้บริการได้เฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์เนื่องจากเป็นวันที่มีการหลั่งไหลจากนักท่องเที่ยวที่มาจากภายนอกพื้นที่ ดังนั้นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ถูกฟื้นฟูให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ใช่พื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวาเหมือนในอดีต ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำในกรุงเทพและปริมณฑลมีพื้นที่ย่านตลาดน้ำอยู่ทั้งหมด 14 แห่งด้วยกัน โดยผู้วิจัยได้จำแนกคุณลักษณะของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโดยอาศัยหลักองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วย บทบาทหน้าที่ของพื้นที่ความสามารถในการเข้าถึง ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ช่วงเวลาในการเปิดทำการ และวัตถุประสงค์ในการเข้ามาใช้งานพื้นที่ ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลยังคงหลงเหลือพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวา

ซึ่งพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวาควรจะเป็นย่านที่มีองค์ประกอบของการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความมีชีวิตชีวาในพื้นที่ ซึ่งควรจะเป็นพื้นที่ย่านที่สามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระ และมีการประกอบกิจกรรมที่หลากหลายในทุกช่วงเวลา มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมหรือการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน ซึ่งพบว่าในปัจจุบันมีพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่มีลักษณะของการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดีอยู่แห่งหนึ่งซึ่งได้แก่ พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

จากการทบทวนวรรณกรรมและอภิปรายสามารถว่าลักษณะเชิงสัมพันธภาพพื้นที่ และลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ และควมมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านเกิดขึ้นจากความเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะ ซึ่งจากข้อสรุปดังกล่าวจะนำมาสู่การคัดเลือกเทคนิควิธีในการวิจัยและการกำหนดกรอบการวิจัยต่อไป

2.4.2 เทคนิคและเครื่องมืองานวิจัยที่จะนำมาใช้ในการศึกษาถึงความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

- 1) เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการเข้าสังเกตการณ์การใช้งานพื้นที่ของคนที่สัญจรผ่าน เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งและมีกิจกรรมที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการเข้าใช้พื้นที่ศึกษาในช่วงเวลาต่างๆ ของกลุ่มคนหลากหลายประเภทได้อย่างชัดเจน โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการในการสังเกตการณ์โดยแบ่งออกเป็น 2 วิธีดังนี้
 - a. การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านด้วยวิธีการตั้งด่านนับเป็นวิธีการในการนับปริมาณและการแบ่งประเภทผู้สัญจรเดินผ่านในแต่ละด้านที่ถูกกำหนดไว้ในพื้นที่ โดยมีหลักการในการกำหนดตำแหน่งของด่านดังต่อไปนี้ จุดตัดและทางแยกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปริมาณในการสัญจรผ่าน ดังนั้นการกำหนดตำแหน่งของด่านจะเลือกจากพื้นที่ในบริเวณก่อนหรือหลังจุดตัดหรือทางแยกต่างๆในพื้นที่ เนื่องจากเป็นจุดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราการสัญจรผ่านบนเส้นทางเดียวกัน โดยเส้นทางหนึ่งเส้นจะมีปริมาณการสัญจรผ่านของผู้เข้ามาใช้งานที่เท่ากันทั้งเส้น แต่ในบริเวณที่เส้นทางเกิดจุดตัดหรือทางแยกบนเส้นทางนั้นๆ จะส่งผลทำให้ปริมาณการสัญจรเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้สัญจรผ่านอาจจะมีการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรในบริเวณที่เป็นจุดตัดหรือทางแยก ดังนั้นการบันทึกโดยแบ่งประเภทของผู้สัญจรผ่านจะต้องวางแผนการเก็บข้อมูลให้สามารถทำได้ภายในเวลาที่กำหนดในแต่ละรอบการบันทึกการเก็บข้อมูล โดยเทคนิคการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านวิธีนี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงปริมาณและประเภทของผู้สัญจรผ่านในแต่ละด้านที่กำหนดไว้ในพื้นที่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นจุดหรือบริเวณที่มีปริมาณการสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวันรวมไปถึงสัดส่วนของผู้เข้าใช้งานพื้นที่ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง

ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดสุดสัปดาห์จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภาพรวมของการใช้พื้นที่ได้

- b. การบันทึกรูปแบบของการเป็นการบันทึกรูปแบบของกิจกรรมและการใช้ประโยชน์พื้นที่ของผู้ใช้งานพื้นที่ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างเป็นระบบโดยการแบ่งพื้นที่ที่จะทำการเก็บข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อให้สามารถทำการบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาทีละส่วน โดยที่บริเวณย่อยๆที่ถูกแบ่งออกมานั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตที่สามารถมองเห็นได้ภายในช่วงเวลาเดียวกัน ช่วงขณะหนึ่งเหมือนกับการกดชัตเตอร์ของกล้องถ่ายรูป (snapshot) โดยจะทำการบันทึกตำแหน่งของผู้คนที่กำลังทำกิจกรรมต่างๆลงในแผนที่ โดยจำแนกสัญลักษณ์ตามประเภทของผู้ใช้งานและกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ การบันทึกรูปแบบกิจกรรมของผู้ใช้งานพื้นที่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเป็นระบบจะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภาพรวมของกิจกรรมการใช้งานที่เกิดขึ้นในบริเวณต่างๆในพื้นที่ เพื่อศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาใช้งานพื้นที่ เช่นการสัญจรผ่าน หรือหยุดเพื่อทำกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และบริการ หรือการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนบทสนทนา ในช่วงเวลาต่างๆ ของแต่ละวัน การบันทึกอย่างเป็นระบบและซ้อนทับกันหลายช่วงเวลา จะแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่เป็นที่นิยม ความหลากหลายของของกิจกรรม และประเภทของผู้ใช้งาน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของผู้ใช้งานพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลาของวันจะแสดงให้เห็นถึงความ เป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา

- 2) เทคนิคการวิเคราะห์พื้นฐานพื้นที่ผ่านศักยภาพการเข้าถึงและการมองเห็น ด้วยการสร้างแบบจำลองการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงและการมองเห็น หรือ สเปซซินแทกซ์ (space syntax) เพื่อวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงของโครงข่ายโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำแต่ละแห่งเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของโครงข่ายพื้นฐานพื้นที่ โดยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายแอกเซลที่สร้างจากเส้นทางการสัญจรโดยรอบ (axial network) โดยวิเคราะห์การเข้าถึงและมองเห็นผ่านโครงข่ายเส้น ซึ่งสามารถทำนายปริมาณการสัญจร หรือระดับความนิยมในการใช้งานของเส้นทางในระบบ ซึ่งโครงข่ายจะมีผลต่อเนื่องไปยังกิจกรรมการใช้งานพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้ง ในระดับพื้นที่ในระดับเมือง (global) ระดับพื้นที่เฉพาะอย่างเช่น ย่านหรือชุมชน(local) และตัวมันเอง (connectivity) ซึ่งจะแสดงผลเป็นแผนผังการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัญญาณของเส้นทางการสัญจรที่จะแสดงค่าศักยภาพการ

เข้าถึงของโครงข่ายและแทนค่าด้วยการไล่สีตามวรรณะสีรุ้ง โดยเส้นทางที่มีศักยภาพการเข้าถึงสูงจะแสดงค่าด้วยสีโทนร้อน และเส้นทางที่มีศักยภาพการเข้าถึงต่ำจะแสดงค่าด้วยสีโทนเย็น

- 3) เทคนิคการซ้อนทับกันของแผนที่ (overlay mapping) โดยใช้ระบบภูมิสารสนเทศ (GIS: Geo information System) ในการศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในระดับย่านหรือในระดับเมืองบนแผนที่เดียวกันที่มีขนาดหรือสัดส่วนตามมาตรฐานและค่าระบบตำแหน่ง (coordinate system) ในแต่ละชั้นข้อมูล (layer) ที่มีรายละเอียดแตกต่างกันไป เช่น ชั้นข้อมูลเส้นทางถนน ชั้นข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูลรวมไปกับแบบจำลองโครงข่ายการสัญจรในพื้นที่ เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชั้นข้อมูลต่างๆในแต่ละช่วงเวลา

2.4.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และการคงอยู่ของการเป็นพื้นที่ตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวาในปัจจุบัน มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิทยา และลักษณะของการเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดี ดังนั้น การฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่เคยซบเซาในอดีต ด้วยนโยบายการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวอาจไม่ทำให้เกิดย่านศูนย์กลางที่ดีและมีชีวิตดังเช่นในอดีตได้ จึงนำไปสู่การตั้งประเด็นในการศึกษาพัฒนาการ และลักษณะของพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่เป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา เพื่อนำมาใช้เป็นหลักการในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำแห่งอื่นๆต่อไป โดยลักษณะเชิงสังคมพื้นที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะอธิบายถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และความเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา ซึ่งสามารถแบ่งองค์ประกอบในการศึกษาพื้นที่ย่านออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ลักษณะทางกายภาพ กล่าวคือลักษณะทางกายภาพหมายถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดี เช่น การเข้าถึงที่ดี การตั้งอยู่บนทำเลที่ตั้งและมีการใช้ประโยชน์พื้นที่เหมาะสม เป็นต้น
2. ลักษณะทางสังคมจะหมายถึงกิจกรรม หรือ การเปลี่ยนแปลงของการใช้งานที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ย่าน เช่น การใช้งานพื้นที่ย่าน ประเภทของผู้ใช้งาน ความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้น และความหลากหลายของช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรม เป็นต้น

แผนภูมิ 2-1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา:ผู้วิจัย(2559)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การออกแบบวิธีการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย

3.1.1 การออกแบบวิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสัจพจน์ของพื้นที่ตามแนวคิดสัจพจน์วิทยาเมือง ที่สัมพันธ์กับลักษณะเชิงสังคม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่ อธิบายถึง พัฒนาการของพื้นที่ ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่เกิดจากเงื่อนไขความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1.) การวิเคราะห์พื้นที่ในระดับรวม ที่ครอบคลุมพื้นที่ในภาพรวมของบริบทเมืองโดยรอบ พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อทำความเข้าใจลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่านในบริบทเมืองตามช่วงเวลาต่างๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงลักษณะเชิงสัจพจน์พื้นที่ ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม และ 2.) การวิเคราะห์ในระดับย่อย ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อศึกษาในรายละเอียด การใช้พื้นที่สาธารณะ จากนั้นนำการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนมาประมวลผลรวม ของพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งแต่การเกิดขึ้นของพื้นที่ย่าน การเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ในปัจจุบัน และสรุปหาเงื่อนไขปัจจัยของการที่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวาของเมืองในปัจจุบัน

3.1.2 วิธีการวิจัย

ในการวิจัยมีขั้นตอนการวิจัยอยู่ 2 ระดับ คือ การวิเคราะห์โดยภาพรวมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และการวิเคราะห์ในระดับย่านของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) การวิเคราะห์ในระดับภาพรวมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อวิเคราะห์ถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่าน ทั้งการเกิด การเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ของพื้นที่ย่านของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จากการวิเคราะห์ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ การวิเคราะห์โครงข่ายการสัญจร ประกอบกับการศึกษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา การทบทวนวรรณกรรม และการวิเคราะห์แผนที่ในอดีต ที่จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงข่ายคมนาคม และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย รวมไปถึงการวิเคราะห์ลักษณะของโครงข่ายในเชิงสัญญาณ เพื่อหาค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ย่าน และความเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของย่านพื้นที่ศึกษา โดยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณ ควบคู่ไปกับเทคนิคในการซ้อนทับแผนที่ ผ่านระบบภูมิสารสนเทศ เพื่อวิเคราะห์ถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
- 2) การวิเคราะห์ในระดับย่าน ในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อวิเคราะห์ หาเงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยังคงเป็นพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวาในปัจจุบัน จากเงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้เกิดพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่าน ทั้งในด้านลักษณะเชิงสัญญาณ และลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา การทบทวนวรรณกรรม การวิเคราะห์แผนที่ รวมไปถึงการวิเคราะห์ลักษณะของโครงข่ายในเชิงสัญญาณ เพื่อหาค่าศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นของพื้นที่ย่าน และความเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของย่านพื้นที่ศึกษา โดยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณ ควบคู่ไปกับเทคนิคในการซ้อนทับแผนที่ ผ่านระบบภูมิสารสนเทศ และการเก็บข้อมูลในเชิงประจักษ์ ทั้งข้อมูลในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ นำมาวิเคราะห์เพื่อหาผลสรุปร่วมกันในประเด็นต่างๆ และนำข้อค้นพบทั้งหมด มาสรุปผลในรูปแบบของการบรรยาย ในส่วนของข้อมูลในเชิงปริมาณจะนำผลที่ได้มาสรุปผลผ่านโปรแกรมคำนวณทางสถิติ เช่น ผลรวม ค่าเฉลี่ย และสรุปผลโดยการนำเสนอผ่านแผนภูมิแท่ง กราฟ ตามความเหมาะสม

3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้จะศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่ย่าน การเกิด การเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่สามารถแบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ 1.) พัฒนาการของพื้นที่ย่าน

ตลาดน้ำบางพลี 2.) ปัจจัยของการคงอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีรายละเอียดของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาดังต่อไปนี้

ในการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา การเกิด การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีรายละเอียดของตัวแปรในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

3.2.1 ลักษณะพื้นฐานพื้นที่ มีรายละเอียดของตัวแปรคือ

- 1) สภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี สภาพพื้นที่ย่าน พัฒนาการของพื้นที่ย่าน
- 2) โครงข่ายสัญจรทั้งทางบก และทางน้ำ ได้แก่ ลักษณะ หรือรูปแบบของการคมนาคมในการเข้าถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำ โครงสร้างเชิงสัณฐานพื้นที่ สัณฐานศูนย์กลางของพื้นที่ย่าน การเปลี่ยนแปลงของโครงข่ายการสัญจร
- 3) การใช้งานพื้นที่ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบย่านตลาดน้ำบางพลี บทบาทหน้าที่ของย่านตลาดน้ำบางพลี

3.2.2 ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ มีรายละเอียดของตัวแปรดังนี้

- 1) การเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของผู้คนในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
- 2) กลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทั้งจากภายในพื้นที่และจากภายนอกพื้นที่ ที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่ย่าน
- 3) สภาพของกิจกรรมการค้าและการบริการในแต่ละช่วงเวลา
- 4) การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ย่าน
- 5) ช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่ย่าน
- 6) ความถี่ในการใช้งานพื้นที่ย่านในปัจจุบัน

3.3 การคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้มีการคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการใช้เทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาต้องมีความเหมาะสม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) กลุ่มประชากรเป้าหมายในการสัมภาษณ์ทั่วไป โดยกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มผู้อยู่อาศัยภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เช่น พ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ย่าน ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และพระสงฆ์ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ย่านเป็นเวลาหลายพรรษา
- 2) กลุ่มประชากรเป้าหมายในการทำแบบสำรวจเชิงประจักษ์ โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้สัญจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในบริเวณต่างๆ ทั้งจากภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่

ในการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีทั้งจากการรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณและในข้อมูลในเชิงคุณภาพ ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงของข้อมูล เพื่อการสรุปหาเงื่อนไข ปัจจัย ทางสัณฐานพื้นที่ และทางสังคมเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และการคงอยู่ของการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการอธิบายถึงปรากฏการณ์ต่างๆอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัยและวิธีการและเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูล

3.4.1 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนดำเนินการวิจัยประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำพื้นที่เศรษฐกิจที่มีชีวิตของสังคมเมือง ประกอบกับการรวบรวมข้อมูลในด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี รวมถึงการศึกษาเทคนิควิธีในการวิเคราะห์เงื่อนไขความสัมพันธ์ของการคงอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นรายลักษณ์อักษรต่างๆ ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาข้อมูล เรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจากเอกสาร รายงาน ที่ถูกบันทึกไว้ ทั้งจากหน่วยงานราชการ และองค์การเอกชน ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการศึกษาภาพถ่ายโบราณ แผนที่ทางอากาศ และการสร้างแบบจำลองโครงข่ายการสัญจร

- 2) ศึกษาทำความเข้าใจถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลโดยทั่วไปของพื้นที่ย่าน รวมไปถึงการลงสำรวจพื้นที่ สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงสภาพของพื้นที่ย่านในปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ย่าน เรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ย่าน ที่จะใช้ในการประติดประต่อ เรื่องราวความเป็นมา ที่จะนำมาใช้ในการอธิบายถึงพัฒนาการความเป็นมาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ไปจนถึงคำบอกเล่าของชาวชุมชน ที่จะสะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีประเด็นในการลงสำรวจพื้นที่ย่านดังนี้

- ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่สามารถบอกเล่าถึงบทบาท หน้าทีของพื้นที่ย่านตลาดน้ำในปัจจุบัน
- ลักษณะของกิจกรรม การค้า การใช้งานอาคาร ที่จะแสดงให้เห็นถึงประเภทของสินค้า และบริการที่ให้บริการภายในพื้นที่ย่าน
- ลักษณะ ของกลุ่มผู้สัญจรผ่าน ในแต่ละช่วงเวลา ที่จะแสดงถึงความหลากหลายของผู้ใช้งานในช่วงเวลาต่างๆ

การบันทึกประเภทและปริมาณของผู้สัญจรผ่านของคนที่ใช้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการบันทึกประเภทและปริมาณของผู้สัญจรจะเก็บข้อมูลทั้งในช่วงวันธรรมดา และวันหยุดสุดสัปดาห์ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นวิธีการสังเกตถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ ที่มีการสัญจรไปมาอย่างอิสระ ทำให้เกิดความหลากหลายของประเภทผู้ใช้งานและวัตถุประสงค์ในการเข้ามาใช้งานพื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการใช้งานพื้นที่ทั้งในด้านความหลากหลายของช่วงเวลาในการใช้งาน และความหลากหลายของประเภทของผู้ใช้งาน ซึ่งงานวิจัยนี้ได้คัดเลือกวิธีการในการสังเกตการณ์ดังต่อไปนี้

- a. การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านด้วยวิธีการตั้งด่านนับเป็นวิธีการในการนับปริมาณ และการแบ่งประเภทผู้สัญจรเดินผ่านในแต่ละด่านที่ถูกกำหนดไว้ในพื้นที่ โดยมีหลักการในการกำหนดตำแหน่งของด่านดังต่อไปนี้

จุดตัดและทางแยกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปริมาณในการสัญจรผ่าน เนื่องจากเป็นจุดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราการสัญจรผ่านบนเส้นทางเดียวกัน โดยเส้นทางหนึ่งเส้นจะมีปริมาณการสัญจรผ่านของผู้เข้ามาใช้งานที่เท่ากันทั้งเส้น แต่ในบริเวณที่เส้นทางเกิดจุดตัดหรือทางแยกบนเส้นทางนั้นๆ จะส่งผลทำให้ปริมาณการสัญจรเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้สัญจรผ่านอาจจะมีการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรในบริเวณที่เป็นจุดตัดหรือทางแยก โดยเทคนิคการบันทึกอัตราการ

สัญจรผ่านวิธีนี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงปริมาณและประเภทของผู้สัญจรผ่านในแต่ละด้านที่กำหนดไว้ในพื้นที่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นจุดหรือบริเวณที่มีปริมาณการสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวันรวมไปถึงสัดส่วนของผู้เข้าใช้งานพื้นที่ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดสุดสัปดาห์จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภาพรวมของการใช้พื้นที่ได้

- b. การบันทึกรูปแบบกิจกรรมและการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยการแบ่งพื้นที่ที่จะทำการเก็บข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อให้สามารถทำการบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาทีละส่วน โดยที่บริเวณย่อยๆ ที่ถูกแบ่งออกมานั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตที่สามารถมองเห็นได้ภายในช่วงเวลาเดียวกัน ช่วงขณะหนึ่งเหมือนกับการกดชัตเตอร์ของกล้องถ่ายรูป (static snapshots) การบันทึกรูปแบบกิจกรรมของผู้ใช้งานพื้นที่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้ผู้ทราบถึงภาพรวมของกิจกรรมการใช้งานที่เกิดขึ้นในบริเวณต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาใช้งานพื้นที่ เช่นการสัญจรผ่าน หรือหยุดเพื่อทำกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และบริการหรือการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนบทสนทนา

- c. เงื่อนไขในการสังเกตการณ์

- i. กลุ่มประชากรในการวิจัย

กลุ่มประชากรในการวิจัย คือ ผู้ที่สัญจรผ่านโดยการเดินเท้าและเข้ามาใช้งานในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีกลุ่มคนเข้าใช้หลากหลายประเภทในแต่ละช่วงเวลา โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นทั้งแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยอีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย จึงมีผู้คนมากหน้าหลายตาแวะเวียนผ่านเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความสับสนในการเก็บข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการจำแนกกลุ่มประชากรในการวิจัยเพื่อความแม่นยำในการบันทึกข้อมูลจากลักษณะของการใช้งานพื้นที่ โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

- 1) ชาวชุมชน/คนในพื้นที่ คือ กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผูกพันกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

2) นักท่องเที่ยว คือ กลุ่มคนที่แวะเวียนผ่านเข้ามาในพื้นที่เป็นครั้งคราว

โดยการจำแนกกลุ่มประชากรในการวิจัยนี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการใช้งานในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีใน 2 ลักษณะ คือ ประเภทและจำนวนของผู้เข้ามาใช้งานพื้นที่ กับความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่

ii. ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดให้จัดเก็บข้อมูลทั้งในวันธรรมดาและวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยทำการเก็บข้อมูลจากวันในช่วงระหว่างสัปดาห์ (วันอังคาร-วันพฤหัสบดี) โดยจะงดเก็บข้อมูลในวันจันทร์และวันศุกร์ เนื่องจากวันจันทร์และวันศุกร์เป็นวันต้นและท้ายสัปดาห์ ซึ่งอาจจะมีปัจจัยแทรกซ้อนอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อตัดสินใจในการเดินทางเป็นพิเศษ และจะจัดเก็บข้อมูลเป็นช่วงๆ ตลอดทั้งวัน เพื่อให้ได้ค่าเฉลี่ยของแต่ละวัน โดยแบ่งช่วงเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 5 ช่วงเวลา ได้แก่

ช่วงเช้า เวลา 07.30-09.30 น.

ช่วงสาย เวลา 09.30-11.30 น.

ช่วงเที่ยง เวลา 11.30-13.30 น.

ช่วงบ่าย เวลา 13.30-15.30 น.

ช่วงเย็น เวลา 15.30-17.30 น.

2. การวิเคราะห์โดยภาพรวมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการวิเคราะห์ลักษณะเชิงสัมพันธ์พื้นที่ร่วมกับการทบทวนข้อมูลเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในแต่ละช่วงเวลาสำคัญได้แก่
 - a. ช่วงกำเนิดพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (พ.ศ. 2400- พ.ศ. 2500)
 - b. ช่วงเปลี่ยนแปลงของระบบคมนาคมจากทางน้ำเป็นทางบก (พ.ศ.2500-พ.ศ.2540)
 - c. ช่วงฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (พ.ศ.2540- ปัจจุบัน)

3. การวิเคราะห์ในระดับย่านของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการวิเคราะห์ลักษณะเชิง
 สัณฐานพื้นที่ ร่วมกับการทบทวนข้อมูลเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมไปถึง
 พฤติกรรมในการ เพื่ออธิบายถึง ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันยังคงเป็น
 พื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา
4. ประมวลผลการวิเคราะห์เพื่ออธิบายสรุปถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาด
 น้ำบางพลี ในช่วงเวลาต่างๆ และเงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลียังคงเป็น
 พื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา
5. สรุปผลการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และปัจจัย เงื่อนไข ที่ทำให้
 พื้นที่ย่านยังคงเป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวาในปัจจุบัน

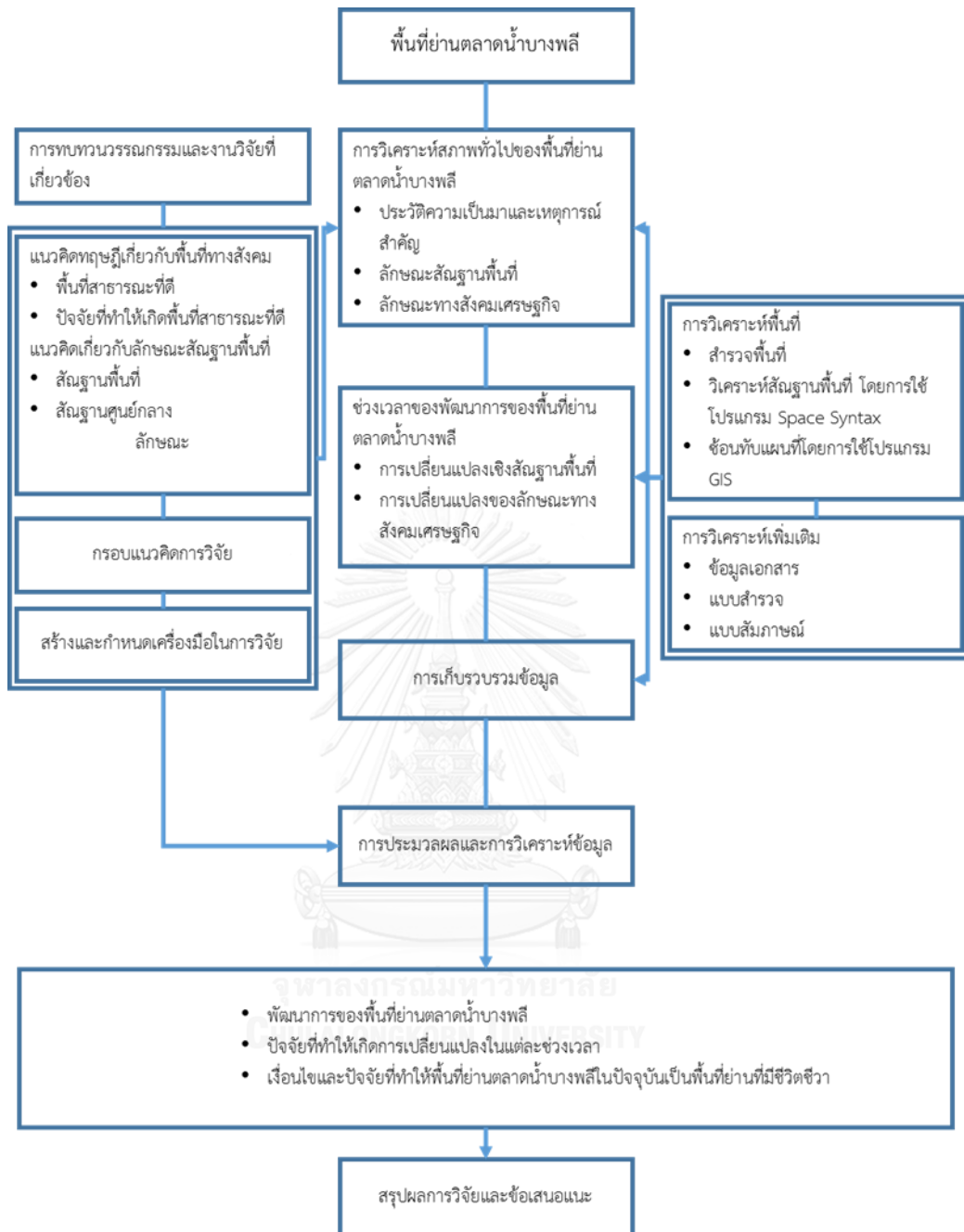
3.4.2 วิธีการและเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูล

การศึกษาพัฒนาการความเป็นมาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูล
 จากข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ด้วยเทคนิควิธีต่างๆโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- i. เทคนิคการวิเคราะห์สัณฐานพื้นที่ ตามแนวคิดตามสัณฐานวิทยาเมือง จากการวิเคราะห์
 โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อใช้อธิบายถึงลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่
 และสัณฐานศูนย์กลางพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการสร้างแบบจำลองโครงสร้างทาง
 สัณฐานผ่าน โปรแกรมสเปส ซินแทกซ์ (Space Syntax)
- ii. เทคนิคการซ้อนทับกันของพื้นที่ เป็นเทคนิควิธีที่ใช้วิเคราะห์พื้นที่ จากการนำข้อมูลที่ได้จาก
 การลงพื้นที่ ข้อมูลแผนที่ ข้อมูลลายลักษณ์อักษรต่างๆ มาซ้อนทับกัน เพื่อหาความสัมพันธ์
 ความเชื่อมโยงของตัวแปรต่างๆ และอธิบายออกมาในรูปของแผนที่แสดงความสัมพันธ์ของ
 ตัวแปรต่างๆ
- iii. เทคนิคการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ เป็นการนำภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณพื้นที่ย่าน
 ตลาดน้ำบางพลีมาตีความและวิเคราะห์ ถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะการขยายตัวของ
 ชุมชน ที่จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา

- iv. เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการสรุปผล ที่ได้จากข้อมูลลายลักษณ์อักษร โดยการนำข้อมูล มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ และวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันของเรื่องหรือประเด็นนั้นๆ และเรียบเรียงข้อค้นพบโดยการบรรยายและอภิปราย
- v. เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ จากการเก็บรวบรวมประเภทของผู้สัจจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เพื่อการวิเคราะห์การใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการแปรผลวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (Microsoft Excel) ใช้การวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ ค่าสถิติร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่อเปรียบเทียบประเภทของผู้สัจจรผ่านแต่ละประเภทที่เข้ามาใช้งานในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำ

แผนภูมิ 3-1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

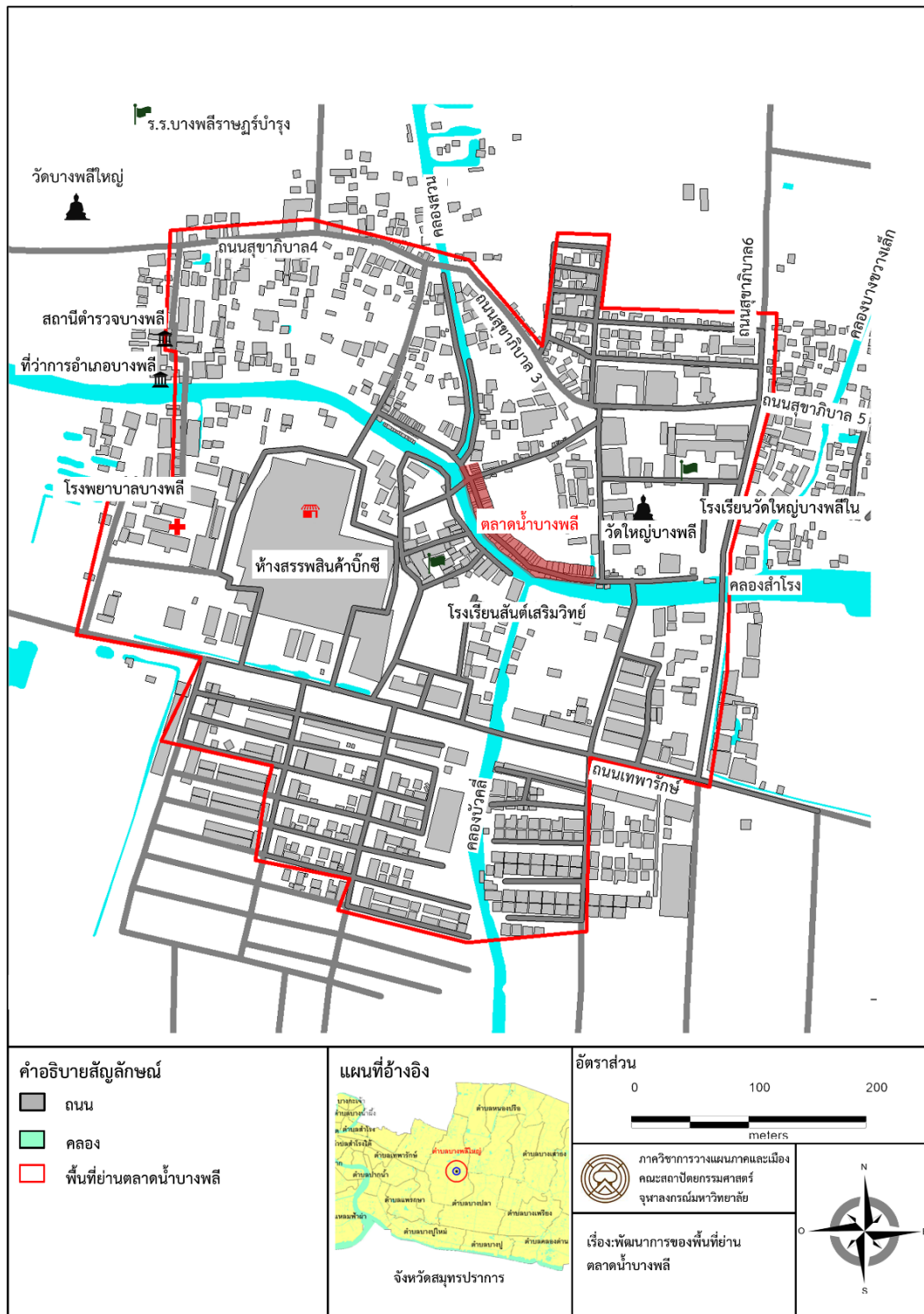
สภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน ครอบคลุมทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการใช้งานพื้นที่ ย่านตลาดน้ำบางพลี

พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีอายุยาวนานกว่า 150 ปี ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองสำโรงเหนือ ในพื้นที่ชุมชนหลวงพ่อดำ หมู่ที่ 10 ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีคลองบางพลีตัดผ่าน ทำให้พื้นที่ย่านแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ได้แก่ พื้นที่ชุมชนตลาดเก่าและชุมชนตลาดใหม่ ปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากความร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่น ชุมชน และสถาบันการศึกษา ในลักษณะของพื้นที่ย่านตลาดน้ำโบราณที่มีลักษณะเฉพาะตัว และมีความโดดเด่นในด้านอาคารสถาปัตยกรรม ขนมพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน และวิถีของชาวชุมชน

4.1 สภาพทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ขอบเขตพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

แผนที่ 4-1 ขอบเขตพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ที่มา : การวิเคราะห์ของผู้วิจัย(2559)

พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นย่านตลาดชุมชนตั้งอยู่ฝั่งเหนือของคลองสำโรง ในจังหวัดสมุทรปราการ ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบางพลี ที่มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมตำบลบางปลา ตำบลบางโฉลง และพื้นที่บางส่วนของตำบลบางพลีใหญ่ สภาพพื้นที่ทั่วไปของเทศบาลตำบลบางพลีมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มขนานกับริมฝั่งคลองสำโรงฝั่งเหนือ ที่เป็นคลองสายสำคัญแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอพระประแดง ผ่านอำเภอเมืองสมุทรปราการ เลยไปถึงอำเภอบางบ่อและอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากนั้นยังมีคลองย่อยๆเชื่อมต่อกับคลองสำโรงได้แก่ คลองบางกระปือ คลองบางพลี คลองตัน คลองตาคล้อย คลองบางฝางล่าง คลองบัวคลี คลองตาแดง คลองชุด คลองบางเสียดาย คลองกุ่มพารา คลองบางฝางบน คลองแจ็ก และคลองชลประทานอื่นๆอีกหลายสาย โดยในปัจจุบันอาณาบริเวณของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือริมคลองสำโรง หมู่ที่ 10 ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีเนื้อที่ประมาณ 0.023 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกันดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ถนนสุขาภิบาล 3

ทิศใต้ ติดต่อกับ ทางสรรพสินค้าบักซี และถนนเทพารักษ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ วัดบางพลีใหญ่ และถนนสุขาภิบาล 6

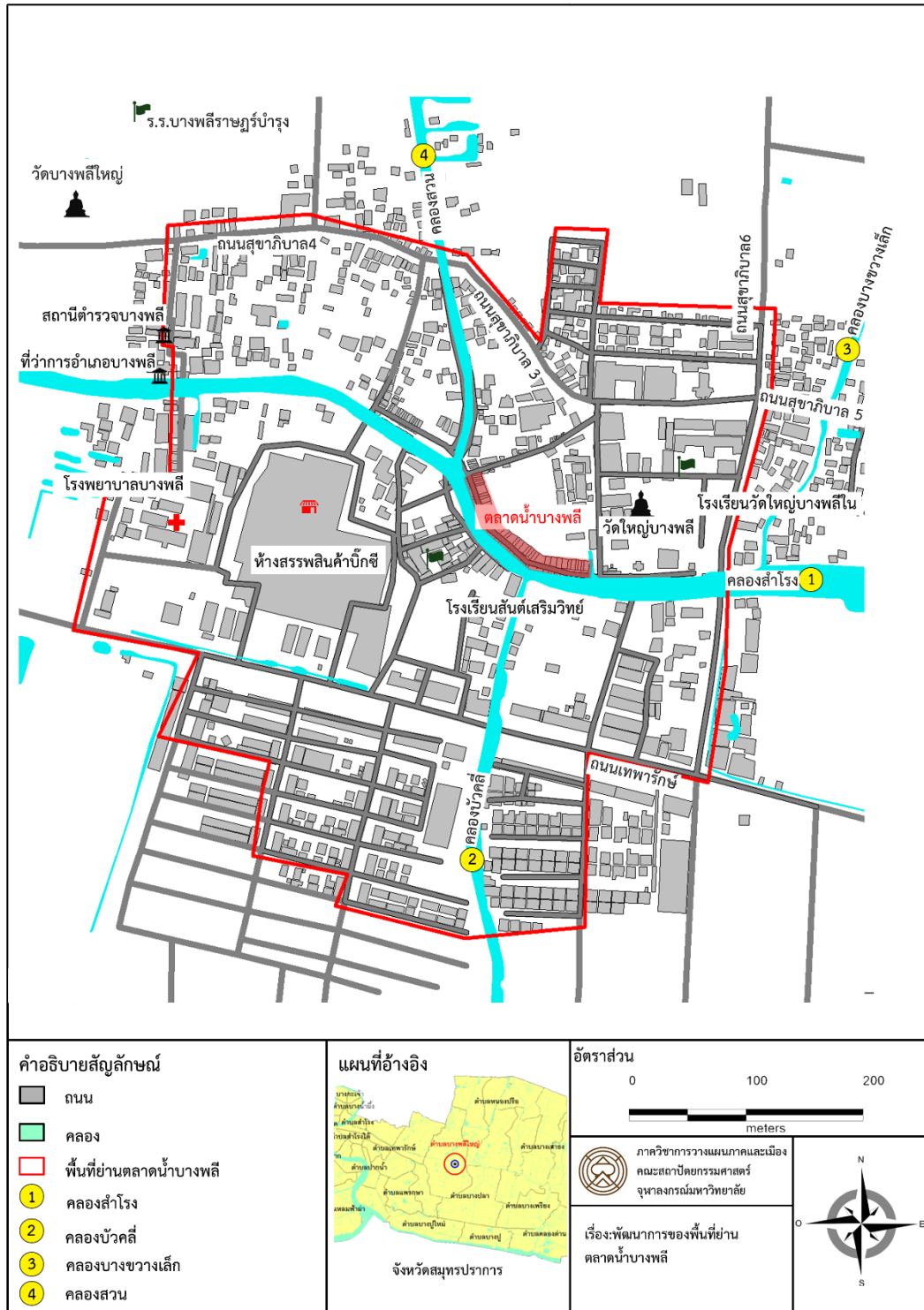
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ที่ว่าการอำเภอบางพลี และถนนกิ่งแก้ว-บางพลี

4.1.2 การเข้าถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีสามารถเข้าถึงได้หลายเส้นทาง โดยแบ่งตามลักษณะเส้นทางในการสัญจร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การเข้าถึงทางน้ำ

ในปัจจุบันการสัญจรทางน้ำในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ไม่ได้ได้รับความนิยมในการใช้งาน เนื่องจากการสร้างประตูน้ำสำหรับการป้องกันการอุทกภัยจากปรากฏการณ์น้ำทะเลหนุน ได้ตัดความเชื่อมโยงของโครงข่ายการสัญจรทางน้ำ ทำให้โครงข่ายการสัญจรทางน้ำไม่ครอบคลุมเหมือนในอดีต ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำจะไม่ได้ได้รับความนิยมแล้ว แต่ยังคงพบเห็นประชาชนในพื้นที่ใช้เรือพาย ในการสัญจรไปมาทางน้ำในระยะทางสั้นๆ และยังคงใช้เป็นเส้นทางในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลบางประการ เช่น การจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลบางพลี โดยลำคลองที่สำคัญได้แก่ คลองสำโรง คลองบัวคลี คลองสวน และคลองบางขวางเล็ก

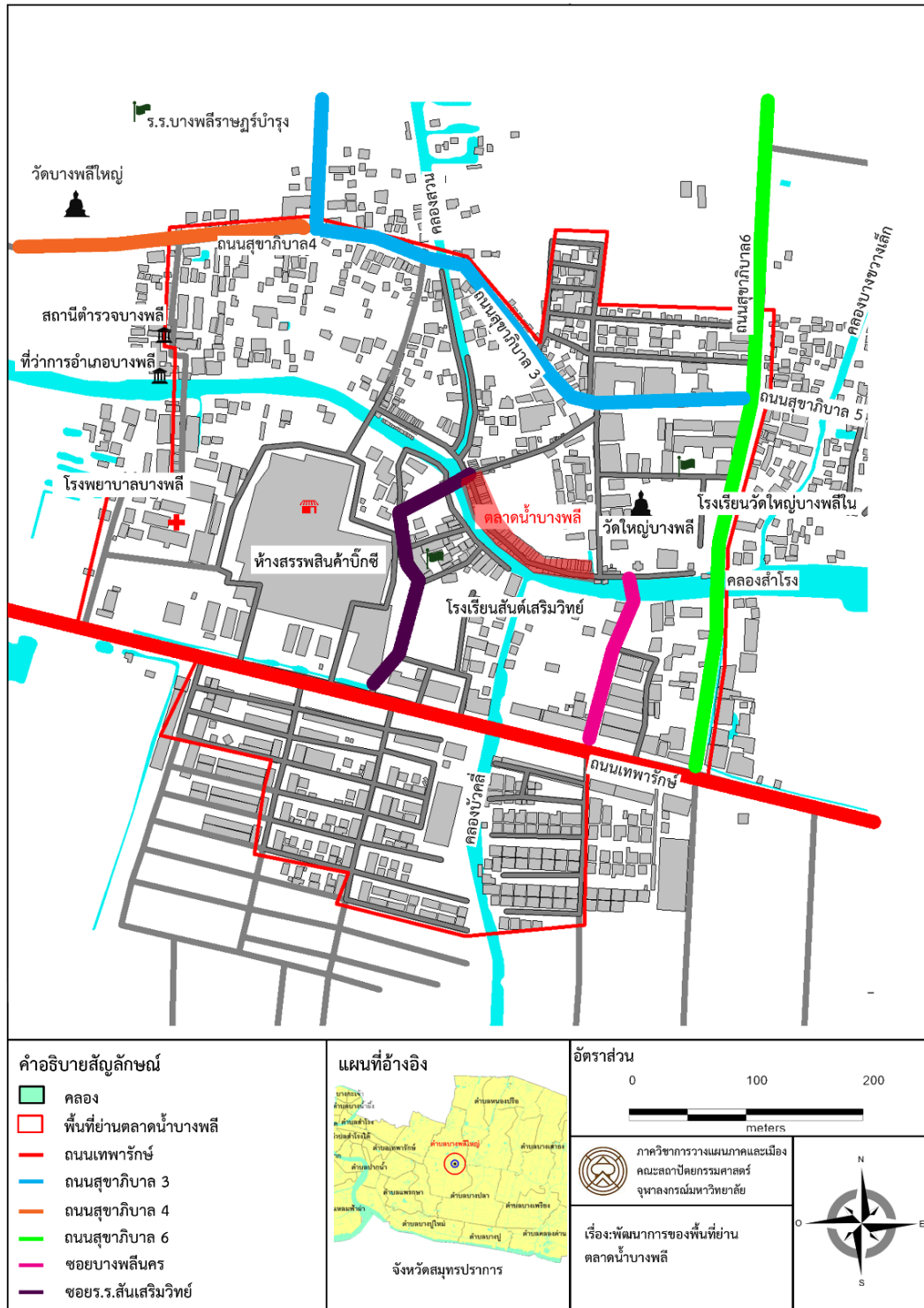
แผนที่ 4-2 ตำแหน่งลำคลองที่ไหลผ่านพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้นักวิจัย(2558)

อย่างไรก็ตามโครงข่าย คู คลองยังคงมีความสำคัญต่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีที่เป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีอยู่ จะเห็นได้จากการจัดกิจกรรม ประเพณี เทศกาลต่างๆ โครงข่าย คู คลอง ยังคงใช้เป็นพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมทางสังคมในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีรับบัว ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

2) การเข้าถึงทางบก

ในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดบางพลีสามารถเข้าถึงโดยสัญจรทางบกเป็นเส้นทางการคมนาคมสายหลักในการเข้าสู่พื้นที่ สามารถเข้าสู่พื้นที่ได้หลายเส้นทาง ดังนี้ต่อไปนี

แผนที่ 4-3 เส้นทางถนนในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

จะพบว่าในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีเส้นทางถนนสายหลัก ที่มีบทบาทสำคัญต่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี อยู่ด้วยกัน 3 เส้นทาง ได้แก่

1. ถนนเทพารักษ์ (3268 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยถนนเทพารักษ์ทำหน้าที่เป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมต่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี กับแหล่งงานแหล่งอาชีพที่มีความสำคัญเข้าด้วยกัน เช่น นิคมอุตสาหกรรมบางพลี นิคมอุตสาหกรรมบางปู เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นเส้นทางในการขนส่งที่เชื่อมต่อไปยังกรุงเทพมหานคร และจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบกับตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน ตั้งอยู่ระหว่างกลางของเส้นทางในการเดินทาง และยังเป็นต้นสายในการให้บริการรถโดยสารสาธารณะ ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีลักษณะเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายในการเดินทาง ในการไปยังจุดหมายที่ต่างๆ มีการแวะเวียนของผู้คนที่เดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆนักท่องเที่ยว หรือผู้คนในละแวกย่านสามารถเดินทางเข้าสู่พื้นที่ย่านได้อย่างสะดวก
2. ถนนสุขาภิบาล 6 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี แยกออกมาจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข) 34สายบางนา(บางปะกง- ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีการให้บริการของรถโดยสารรับจ้างวิ่งผ่าน จึงเป็นเส้นทางสายหลักในการนำผู้สัญจรจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ในการเข้าสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี 34
3. ถนนสุขาภิบาล รางพลี แยกออกมาจากเป็นถนนที่ตัดผ่านใจกลางพื้นที่ย่านตลาดน้ำ 3 6 ถนนสุขาภิบาล เป็นเส้นทางจราจรสายหลักของพื้นที่ย่านในการเดินทางเข้าออกพื้นที่ ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีการให้บริการของรถโดยสารรับจ้างวิ่งผ่าน เชื่อมต่อกับศูนย์การค้าขนาดใหญ่ เช่น ห้างเมก้าบางนา และโฮมโปร บางนา ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายเดินทาง ทำให้เป็นเส้นทางที่นำคนจากภายนอกพื้นที่ หรือนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

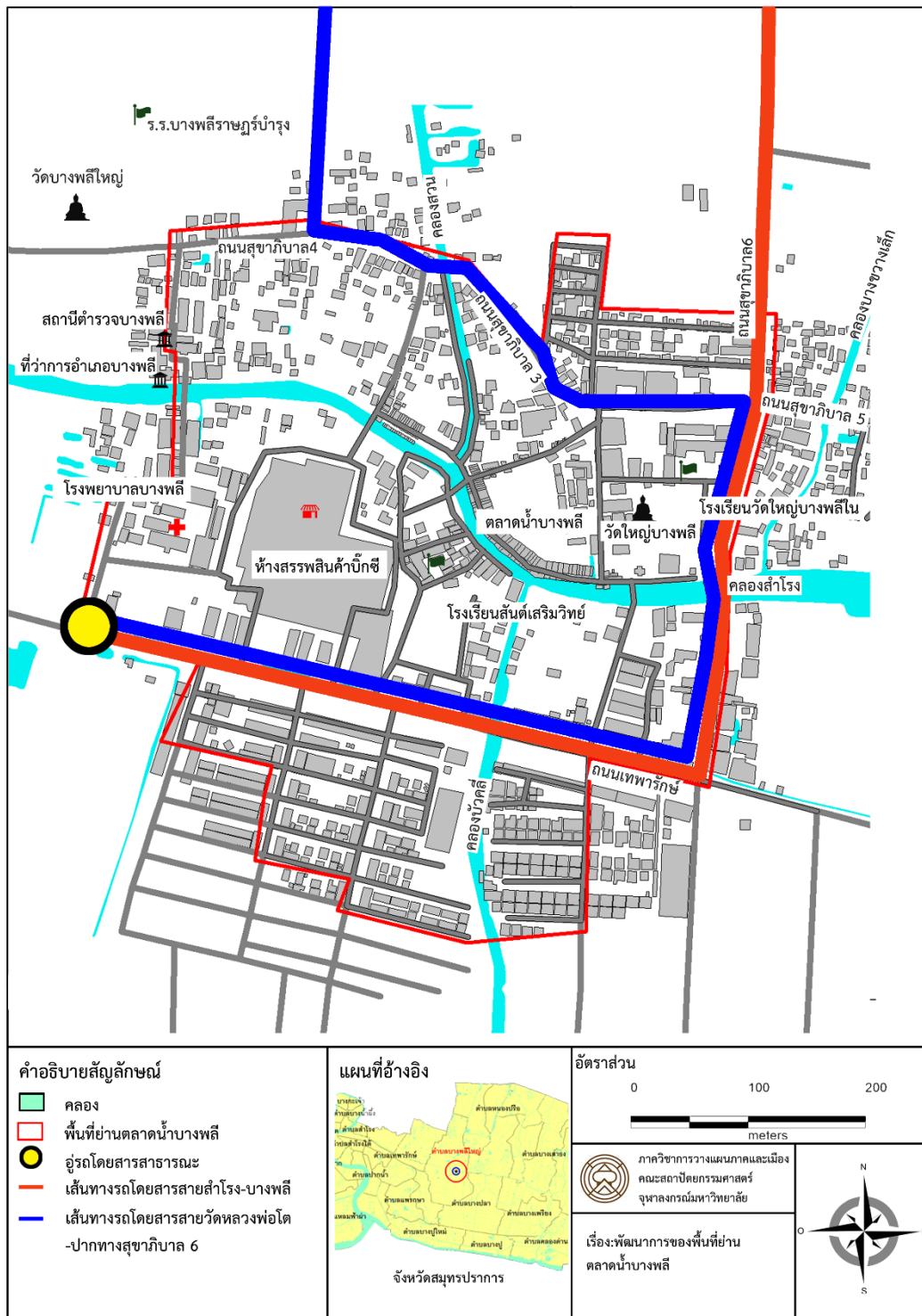
จากเส้นทางสำคัญทั้ง 3 เส้นทางที่ทำหน้าที่ในการนำผู้คน เข้าสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยังพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อของริมฝั่งของลำโรงเหนือ และริมคลองลำโรงใต้ไว้ด้วยกัน โดยมีการเชื่อมโยงกันของโครงข่ายทางเดินเท้า ผ่านตรอก ซอก ซอยต่างๆ ที่มีการสร้างสะพานข้ามคลองลำโรงหลายเส้นทางด้วยกัน เช่น ซอยบางพลีนคร ซอยโรงเรียนสันเสริมวิทย์ และซอยสุขาภิบาล 1 เป็นต้น บริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีสามารถเข้าออกพื้นที่ได้หลายเส้นทางด้วยกัน โดยเส้นทางถนนท้องถิ่นหลายสาย ที่สามารถเดินทางสัญจรผ่านได้อย่างอิสระ

3) การเข้าถึงและบริการสาธารณะ

อีกทั้งในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีลักษณะของการเป็น จุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทางที่มีการให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะที่มีความหลากหลาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- a. รถสองแถวสายวัดหลวงพ่โตปากทางสุขาภิบาล-ลให้บริการอยู่ในบริเวณ 6) 34 ที่แยกออกมาจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 6 สุขาภิบาลสายบางนา- (บางปะกง ซึ่งจะวิ่งผ่านพื้นที่ย่านในบริเวณหน้าวัดบางพลีฝั่งเหนือ
- b. รถสองแถวสายสำโรงบางพลี ให้บริการในบริเวณพื้นที่ย่าน โดยมีจุดเริ่มต้นใน- บริเวณด้านหน้าห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี โดยวิ่งเข้าถนนสุขาภิบาล 3
- c. สะพานเรือโยง ที่ชาวบ้านนำมาให้บริการในการข้ามฟากคลองสำโรง เพื่อเชื่อมต่อ การเดินทางระหว่างฝั่งเหนือและฝั่งใต้

ระบบขนส่งสาธารณะที่ให้บริการในละแวกย่าน ทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทาง อีกทั้ง ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยังเป็นพื้นที่ที่มีสะพานเชื่อมโยงพื้นที่ระหว่าง ฝั่งเหนือ และฝั่งใต้ ของพื้นที่คลองสำโรงเข้าด้วยกัน ทั้งจากสะพานที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างถาวร และสะพานโยงเรือ ที่ทอดข้ามฝั่งในบริเวณท้ายตลาด เชื่อมกับบริเวณหลังห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านหนาแน่น

แผนที่ 4-4 เส้นทางทำให้บริการของรถขนส่งสาธารณะ
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

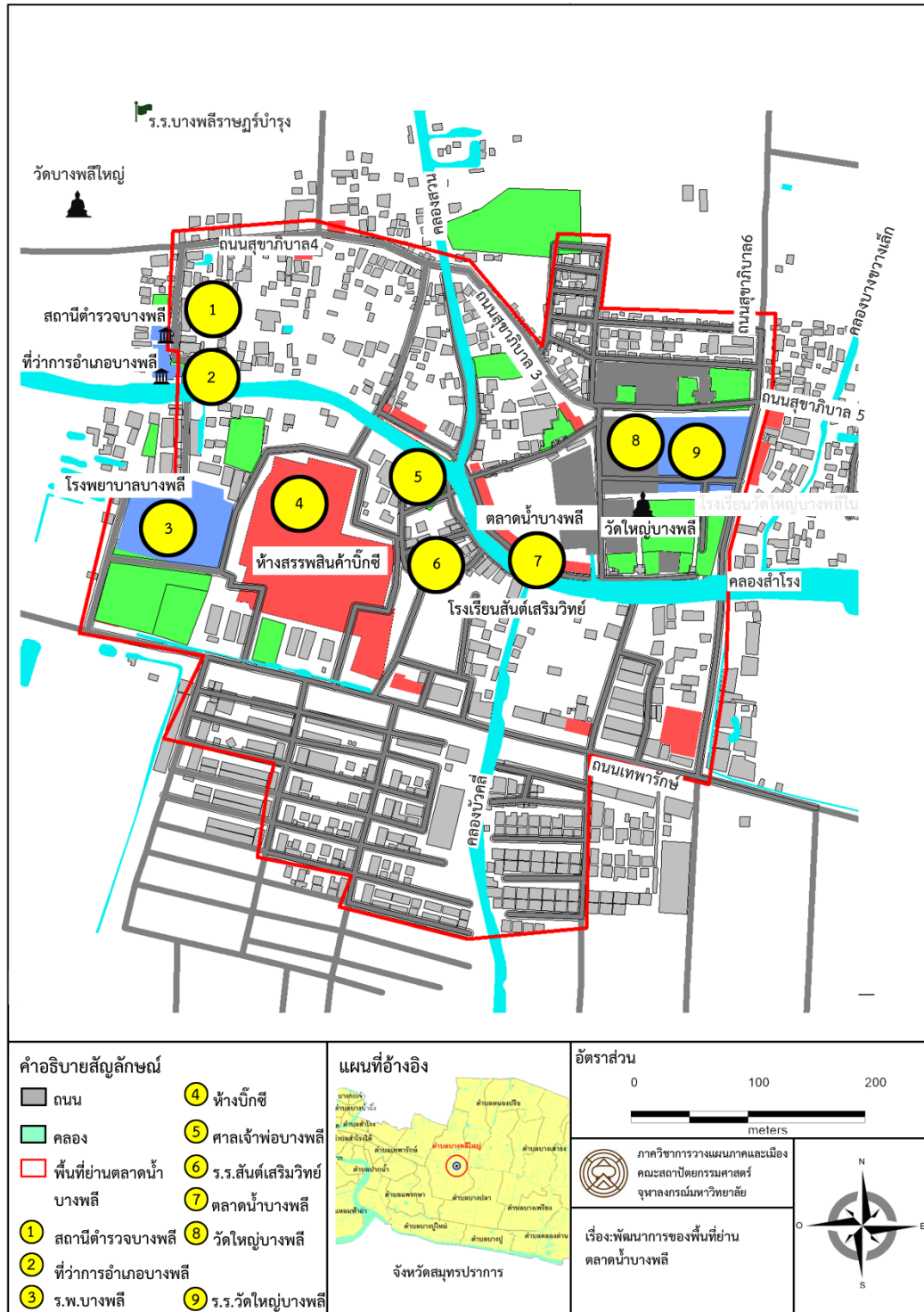
4.1.3 สถานที่สำคัญในละแวกย่านตลาดน้ำบางพลี

ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ย่านที่มีการกระจุกตัวของสาธารณูปการ และสถานที่สำคัญอยู่หลายแห่งด้วยกัน ซึ่งสถานที่สำคัญเหล่านี้จะดึงดูดการใช้งานของผู้คนในละแวกย่านให้เกิดการสัญจรเข้ามาในบริเวณพื้นที่ โดยมีรายละเอียดของสถานที่สำคัญๆในละแวกย่านดังต่อไปนี้

1. **สถานศึกษา** ในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นพื้นที่ย่านที่มีการกระจุกตัวของแหล่งสถานศึกษาจำนวน 6 แห่งด้วยกัน ประกอบไปด้วย ระดับอนุบาล 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบางพลีใหญ่กลาง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลบางพลี ระดับประถมศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน และโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่กลาง และระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง ส่งผลให้ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานของเด็กนักเรียนและผู้ปกครองเป็นจำนวนมาก
2. **สาธารณสุข** ในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีการให้บริการด้านสาธารณสุข 1 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลบางพลี โดยโรงพยาบาลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในปัจจุบันโรงพยาบาลบางพลี เป็นโรงพยาบาลขนาด 150 เตียง ซึ่งมีประชาชนในละแวกย่านแวะเวียนเข้ามาใช้บริการ
3. **สถานที่ราชการ** ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีสถานที่ราชการกระจายตัวอยู่ทั้งในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ เทศบาลตำบลบางพลี การไปรษณีย์บางพลี สถานีตำรวจภูธรอำเภอบางพลี สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางพลี และศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอำเภอบางพลี
4. **ศาสนสถาน** ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นย่านที่มีศาสนสถานตั้งอยู่ในพื้นที่ แห่ง 3 อันให้เห็นถึงวัฒนธรรม ด้วยกัน โดยตั้งอยู่ติดกับชุมชนชนที่อยู่อาศัย และโรงเรียน ที่สะท้อนประเพณีของชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ย่าน ถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน นอกจากนี้ศาสนสถานเป็นพื้นที่ศูนย์รวมจิตใจของคนในละแวกย่านแล้ว ศาสนสถานยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นสถานที่ในการจัดงานกิจกรรมเทศกาล และประเพณีต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้
 - วัดบางพลีใหญ่ใน ตั้งอยู่ที่หมู่ คลองสำโรงฝั่งเหนือ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการตั้งอยู่ริมคลองสำโรง มีเนื้อที่ ไร่ วัดบางพลีใหญ่ในเป็น 40

ยชนะสงคราม ประชาชนในพื้นที่วัดพลับพลาชัย“ วัดพระอารามหลวงชั้นตรีเดิมชื่อ เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานขององค์หลวง ”วัดหลวงพ่อดโต“ หรือ ”วัดใหญ่“ เรียกว่า พ่อดโต ภายหลังได้มีการสร้างวัดขึ้นอีกหนึ่งแห่งอยู่ทางด้านนอก และเรียกวัดเหล่านี้ ตามชื่อดำบลว่า วัดบางพลีใหญ่กลาง และวัดบางพลีใหญ่ในตามตำแหน่งที่ตั้ง ใน ส่วนของวัดบางพลีใหญ่ใน เป็นวัดที่มีอาณาเขตใหญ่โต อยู่ด้านใน (วัดหลวงพ่อดโต) ในปัจจุบันวัดบางพลีใหญ่ใน ”วัดบางพลีใหญ่ใน“ ริมคลองสำโรง จึงได้ชื่อเรียกว่า ยังคงมีความสัมพันธ์กับประชาชนในลักษณะชุมชน วัด และโรงเรียน อีกทั้งยังเป็น พื้นที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น เทศกาลลอยกระทง ประเพณีรับบัว- โยนบัว เป็นต้น

- วัดบางพลีใหญ่กลาง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ คลองสำโรงฝั่งเหนือ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอ 1 บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีที่ดิน ตารางวา สร้างเมื่อประมาณ 2 งาน 3 ไร่ 32 2367 .ศ.พประชาชนในพื้นที่เรียกว่า เพราะตั้งอยู่ ”วัดพระนอน“ หรือ ”วัดกลาง“ ”วัดน้อยปทุมคงคา“ ท่ามกลางระหว่างวัดบางพลีใหญ่ในกับวัดคงคาราม เดิมชื่อ ในปัจจุบันวัดบางพลีกลาง ”วัดบางพลีใหญ่กลาง“ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นยังคงมี ความสัมพันธ์กับประชาชนในลักษณะชุมชน วัด และโรงเรียน โดยมีการสร้าง โรงเรียนสอนพระธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร นอกจากนี้ยังบริจาคที่ สำหรับสร้าง โรงเรียนราษฎร์บำรุง เปิดสอนทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาให้บริการ ประชาชนในพื้นที่ นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย
- ศาลเจ้าพ่อบางพลีใหญ่ เกิดขึ้นจากการสร้างรูปเคารพของนายแก้ว แซ่ปู้ หรือ เจ้า“ ”พ่อบางพลีที่เป็นที่นับถือของชาวพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ศาลเจ้าพ่อบางพลี ใหญ่ สถานที่ที่ชาวจีนในพื้นที่ตำบลบางพลีให้ความเคารพ สักการบูชา และ ประกอบพิธีกรรมตามประเพณีจีน เช่น ประเพณีตรุษจีน การไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ ดังนั้นศาลเจ้าพ่อบางพลีใหญ่จึงถือเป็นพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันของชาว ไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ย่าน

แผนที่ 4-5 ตำแหน่งสถานที่สำคัญภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย

4.1.4 โครงการการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ถูกปรับปรุง พื้นที่ฟู ให้พื้นที่ย่านกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง จากการสร้างนโยบายสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยว และการค้าชุมชนให้กลับมาเป็นพื้นที่ย่านที่คึกคัก โดยคำนึงถึง การอนุรักษ์ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป โดยมีรายละเอียดของโครงการดังต่อไปนี้

- โครงการย้อนรอยตลาดโบราณบางพลี

โครงการย้อนรอยตลาดโบราณบางพลี จัดขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 โดยเป็นโครงการที่ให้ความสำคัญของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “เปิดประตูสู่ความรุ่งเรืองในอดีต ย้อนรอยตลาดโบราณบางพลี ปี 2552” ซึ่งจัดเทศบาลตำบลบางพลี ร่วมกับทางชุมชนภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ พื้นที่ฟู ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิม ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนในละแวกย่าน สร้างแหล่งงาน แหล่งอาชีพ และเพิ่มรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางพลี ได้ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลโดยทั่วไป เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ที่จะสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตให้คงอยู่สืบไป

ต่อมาสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับทางเทศบาลตำบลบางพลี ในการพัฒนาพื้นที่ฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ผ่านโครงการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออบรมเชิงปฏิบัติการ ด้านวิชาการในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และศิลปะ วัฒนธรรมชุมชน ได้จัดทำข้อกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเดิม ไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในเชิงอนุรักษ์ เป็นมาตรการในการควบคุมการต่อเติมอาคารในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีไว้ เพื่อคงสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีไว้ เป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ย่าน เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ 1. ส่วนพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี 2. ส่วนต่อเนื่องที่เป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆของวัดใหญ่บางพลี โดยพบว่าในส่วนของพื้นที่ย่านตลาดน้ำเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมการใช้งานในทุกๆวัน โดยไม่มีการเว้นช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในขณะที่พื้นที่ของวัดใหญ่บางพลี จะมีกิจกรรมการใช้งานเฉพาะช่วงเวลาที่มิงานกิจกรรม เทศกาล พิเศษๆ ต่างๆ ซึ่งมีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ๆ ในทุกเดือน กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันสำคัญต่างๆ ในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี สามารถจัดลำดับตามช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4-1 กิจกรรมประจำปีภายในพื้นที่ย่าน

ลำดับ	เทศกาล	เดือน											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ษ.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1	วันขึ้นปีใหม่	↔											
2	วันตรุษจีน	↔											
3	วันมาฆบูชา		↔										
4	วันเช็งเม้ง			↔									
5	วันสงกรานต์				↔								
6	วันวิสาขบูชา					↔							
7	วันอาสาฬหบูชา							↔					
8	วันเข้าพรรษา							↔					
9	วันสารทจีน								↔				
10	งานย้อนรอยย่านตลาดน้ำบางพลี									↔			
11	เทศกาลไหว้พระจันทร์										↔		
12	เทศกาลถือศีลกินเจ											↔	
13	งานประเพณีรับบัวโยนบัว												↔
14	วันออกพรรษา												↔
15	ประเพณีลอยกระทง												↔
16	วันส่งท้ายปีเก่า												↔

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

การจัดกิจกรรมต่างๆในรอบ 1 ปี จะพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีการจัดกิจกรรมภายในพื้นที่ย่านอย่างต่อเนื่องทุกเดือน โดยกิจกรรมและงานเทศกาล จะดึงดูดผู้คนจากภายนอกพื้นที่ให้เข้ามาใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำเป็นจำนวนมาก และมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ จัดขึ้นในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเท่านั้น ได้แก่ ประเพณีรับบัว-โยนบัว

ภาพที่ 4-1 ประเพณีรับบัวโยนบัว

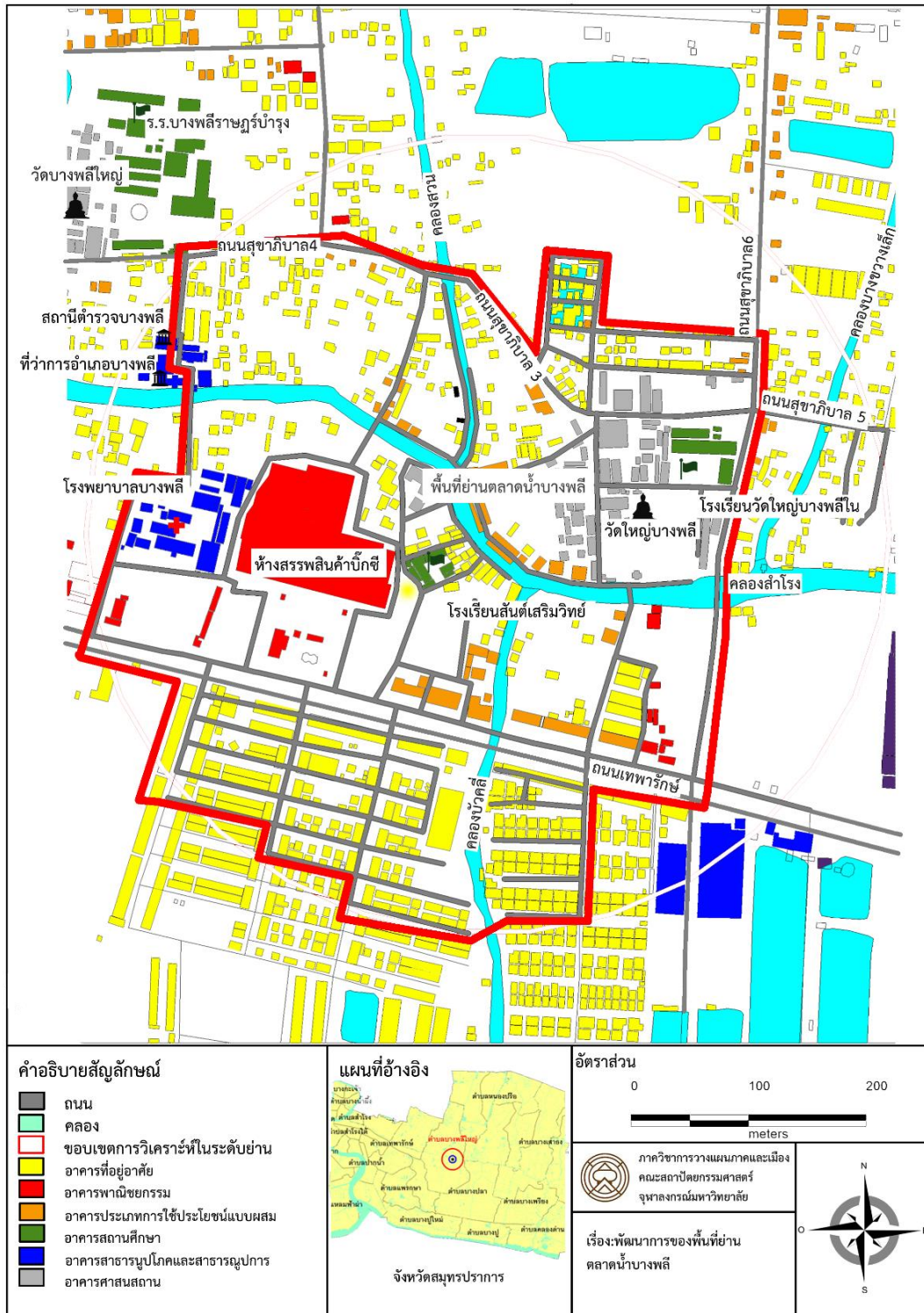
ที่มา: <http://www.watbangpleeyainai.org/> 12/06/2560 เวลา 14:00 น.

ซึ่งประเพณี โยนบัว ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่ไม่สามารถหาดูได้จากที่อื่นๆ มีการจัดกิจกรรมขึ้นในวันที่ 13 ค่ำ เดือน 11 ประเพณีรับบัวโยนเป็นการโยนบัวเพื่อสักการะหลวงพ่อดโต จากการแห่องค์หลวงพ่อดโตลอยตามคลองสำโรง ทำให้ชาวบ้านต้องโยนดอกบัวเข้าไปในเรือแห่องค์หลวงพ่อดโต ซึ่งก่อนโยนจะมีการอธิษฐานก่อน หากโยนเข้าแสดงว่าคำอธิษฐานเป็นจริง จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก จึงทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีความคึกคัก และคงไว้ซึ่งความมีชีวิตชีวาในปัจจุบัน

4.1.5 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

การใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 2) การใช้ประโยชน์อาคาร โดยการใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การใช้ที่ดินเพื่อประกอบกิจกรรมใดๆ ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นจะกระทำบนพื้นดิน เหนือพื้นดิน หรือใต้พื้นดิน ในส่วนของการใช้ประโยชน์อาคาร หมายถึง การใช้อาคารเพื่อประกอบกิจกรรมใดๆ ในขอบเขตพื้นที่ของสิทธิในการครอบครองอาคาร

- 1) **ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน** การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีพบว่า บริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีประกอบไปด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2 ประเภท คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (ก. 1 - 11) เพื่อสงวนรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และคงสภาพพื้นที่เกษตรกรรม ในบริเวณพื้นที่ย่านมีข้อจำกัดด้านการระบายน้ำ และมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาอุทกภัย ครอบคลุมพื้นที่ตลาดตั้งแต่บริเวณท้ายตลาดจนถึงบริเวณทางแยกคลองบางพลี และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (ย. 1-2) ที่รักษาสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยให้มีลักษณะสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่น้ำหลากและพื้นที่ชุ่มน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตั้งแต่แยกปากคลองบางพลีจนถึงหัวตลาด ในปัจจุบันในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยพาณิชยกรรม และการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน
- 2) **ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร** การใช้ประโยชน์อาคารภายในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีรูปแบบผสมผสาน โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารประเภทพาณิชยกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของย่านตลาดน้ำบางพลี พบว่า การใช้ประโยชน์อาคารประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ที่ตั้งอยู่ในบริเวณริมคลองสำโรง การใช้ประโยชน์อาคารโดยส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชยกรรมสำหรับค้าขาย รองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสมผสาน ที่บริเวณชั้นล่างเป็นส่วนค้าขาย และบริเวณส่วนท้ายของคูหาใช้เป็นที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีการใช้อาคารเป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว และการใช้ประโยชน์อาคารประเภทบริการ เช่น ร้านนวดแผนไทย ร้านหมอดู ร้านตัดผมสุภาพบุรุษ เป็นต้น ทั้งนี้สามารถแบ่งสัดส่วนการใช้ประโยชน์อาคารของตลาดบางพลีเรียงลำดับจากมากไปน้อย กล่าวคือ การใช้ประโยชน์อาคารประเภทพาณิชยกรรม คิดเป็นร้อยละ 50 การใช้ประโยชน์อาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม คิดเป็นร้อยละ 30 การประโยชน์อาคารประเภทที่อยู่อาศัย คิดเป็นร้อยละ 3 และมีอาคารที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง คิดเป็นร้อยละ 16 ของอาคารทั้งหมด

แผนที่ 4-6 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
ที่มา : การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

4.2 การใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

4.2.1 ประเภทกิจกรรมการค้าภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีสามารถแบ่งกิจกรรมการค้าได้เป็น 2 ประเภท คือ กิจกรรมการค้าทั่วไป กับ กิจกรรมการค้าเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) **กิจกรรมการค้าท้องถิ่น** เป็นซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้านภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง เนื่องจากการกระจายตัวของชุมชนอยู่โดยรอบพื้นที่ย่าน อีกทั้งในบริเวณพื้นที่ย่านยังเป็นที่ตั้งของแหล่งงาน เช่น สำนักงานเทศบาลตำบลบางพลี สถานศึกษา เป็นต้น สินค้าที่นำมาขายจึงเป็นสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และสินค้าประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้าเครื่องนุ่มห่ม เครื่องแบบนักเรียน เครื่องครัว เป็นต้น โดยกิจกรรมการค้าประเภทนี้จะเปิดทำการทุกๆ วัน เนื่องจากถูกหล่อเลี้ยงด้วยด้วยความต้องการของชาวชุมชนในวันธรรมดา ขณะเดียวกันร้านค้าประเภทนี้ก็จะได้รับการหล่อเลี้ยงของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ย่านอีกด้วย จึงทำให้กิจกรรมการค้าประเภทนี้ สามารถเปิดทำการได้ตลอดในทุกเวลา

ภาพที่ 4-2 การค้าท้องถิ่นภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ที่มา: การสำรวจพื้นที่ 2559/2/8

- 2) **กิจกรรมการค้าเพื่อการท่องเที่ยว** เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว ที่เดินทางเข้าท่องเที่ยว จากการโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาใช้บริการภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยใช้เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ ให้เข้ามาใช้งานพื้นที่ โดยมีร้านค้าที่ให้จำหน่ายสินค้า ที่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวเช่น อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้าเครื่องนุ่มห่ม ของที่ระลึก สังฆทาน เป็นต้น โดยร้านค้าประเภทนี้ จะให้บริการตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะนิยมเข้ามาใช้งานในวันหยุดสุดสัปดาห์ ดังนั้นกิจกรรมการค้าเพื่อการท่องเที่ยวจะเปิดให้บริการเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์เท่านั้น

เนื่องจากมีความต้องการสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่หยุดทำการในวันธรรมดา เนื่องจากขาดความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หล่อเลี้ยงร้านค้า ในขณะที่ชาวชุมชนไม่ได้ใช้สินค้าและบริการ ในการอุปโภค บริโภค ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ทำให้กิจกรรมการค้าเพื่อการท่องเที่ยวไม่สามารถเปิดให้ทำการได้ทุกวัน

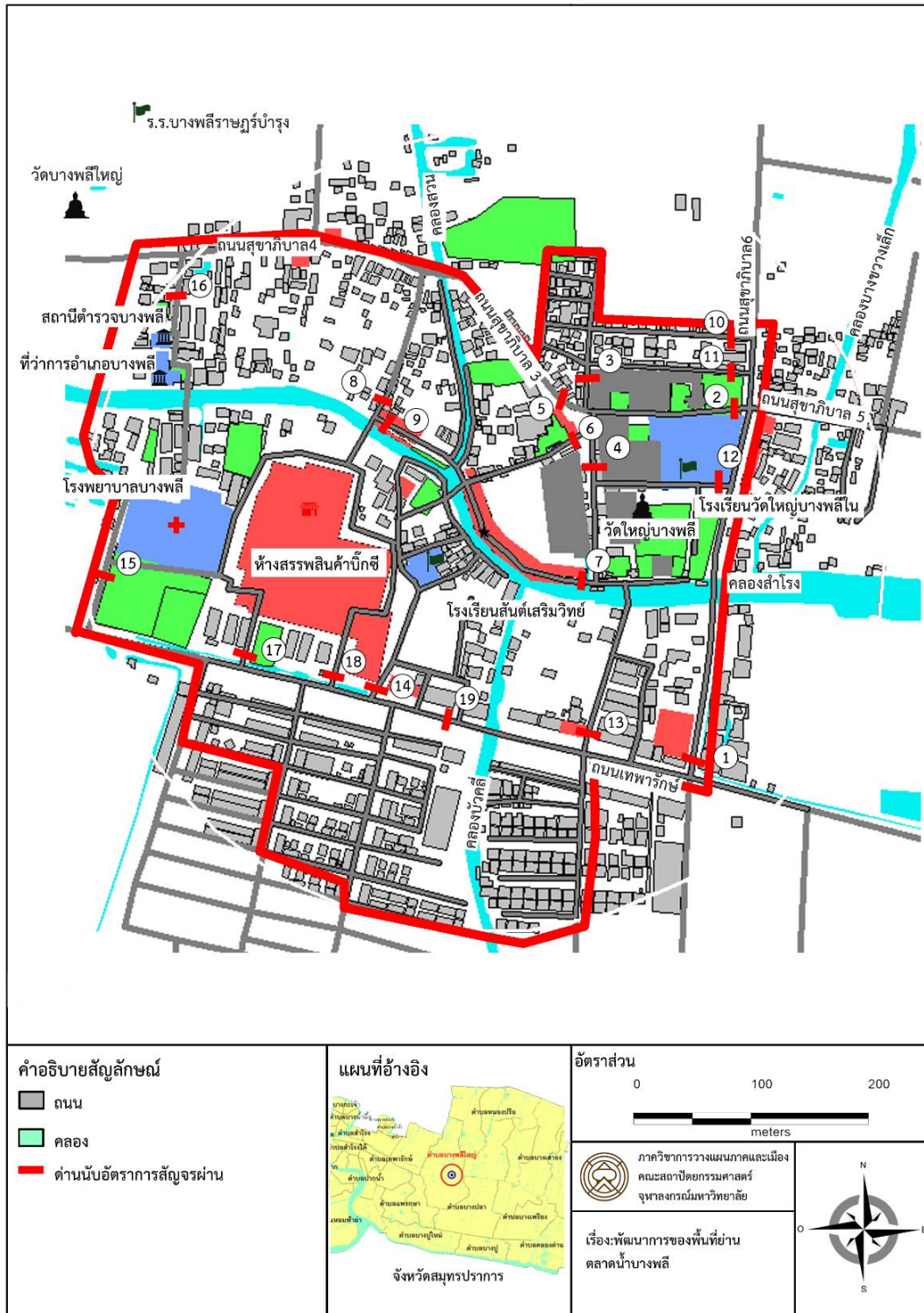
ภาพที่ 4-3 การค้าเพื่อการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ที่มา: การสำรวจพื้นที่ 2559/2/8

4.2.2 รูปแบบการใช้งานพื้นที่ย่าน และประเภทผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลปริมาณของผู้เข้ามาใช้งานพื้นที่ศึกษาผ่านการสังเกตเชิงประจักษ์ ด้วยวิธีการตั้งด่านเพื่อนับอัตราการสัญจรผ่าน โดยมีหลักการในการกำหนดตำแหน่งของด่านคือ จุดตัดและทางแยกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปริมาณในการสัญจรผ่าน การกำหนดตำแหน่งของด่านจะเลือกจากพื้นที่ในบริเวณก่อนหรือหลังจุดตัดหรือทางแยกต่างๆในพื้นที่ เนื่องจากเป็นจุดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราการสัญจรผ่านบนเส้นทางเดียวกัน โดยเส้นทางหนึ่งเส้นทางจะมีปริมาณการสัญจรผ่านของผู้เข้ามาใช้งานที่เท่ากันทั้งเส้น แต่ในบริเวณที่เส้นทางเกิดจุดตัดหรือทางแยกบนเส้นทางนั้นๆ จะส่งผลทำให้ปริมาณการสัญจรเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้สัญจรผ่านอาจจะมีการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรในบริเวณที่เป็นจุดตัดหรือทางแยก

ดังนั้นการบันทึกโดยแบ่งประเภทของผู้สัญจรผ่านจะต้องวางแผนการเก็บข้อมูลให้สามารถทำได้ภายในช่วงเวลาที่กำหนดในแต่ละรอบการบันทึกการเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตามเส้นทางในการเข้าออกพื้นที่ย่านสายต่างๆ จำนวน 19 ด้านประตู โดยมีตำแหน่งดังต่อไปนี้

แผนที่4-7 ด้านน้บ้ัอัตราการล้ญจรผ่าน
ที่มา : การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

ในการนับอัตราการสัญจรผ่านจะนับอัตราการสัญจรผ่านทั้งในวันธรรมดา และวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยแบ่งช่วงเวลาในการนับออกเป็น 5 ช่วงเวลาด้วยกัน คือช่วง เช้า สาย เที่ยง บ่าย และ เย็น โดยเริ่มนับอัตราการสัญจรผ่านในช่วงเวลาต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงเช้า เวลา 7:00 - 9:00 น.

ช่วงที่ 2 ช่วงสาย เวลา 9:00 - 11:00 น.

ช่วงที่ 3 ช่วงเที่ยง เวลา 11:00 - 13:00 น.

ช่วงที่ 4 ช่วงบ่าย เวลา 13:00 - 15:00 น.

ช่วงที่ 5 ช่วงบ่าย เวลา 15:00 - 17:00 น.

ในการแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 5 ช่วง จัดทำเพื่อสังเกตถึงการใช้งานพื้นที่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่จะแสดงให้เห็นถึงการใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีทั้งในวันธรรมดา และวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยมีการใช้งานพื้นที่ย่านในทุกช่วงเวลา ทั้งในช่วง เช้า สาย เที่ยง บ่าย เย็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4-2 สรุปการบันทึกอัตราการล้นจระในช่วงวันธรรมดา (คน/ชั่วโมง)

ด้านประตู	เข้า	สาย	เที่ยง	บ่าย	เย็น	เฉลี่ย
1	120	0	48	60	120	70
2	72	24	0	24	60	36
3	84	24	48	72	48	55
4	108	96	228	144	72	130
5	48	24	24	60	180	67
6	72	24	96	84	108	77
7	144	420	624	780	516	497
8	96	156	156	180	228	163
9	144	72	156	132	120	125
10	36	0	12	36	60	29
11	24	0	0	48	60	26
12	60	24	72	36	108	60
13	72	96	24	36	84	62
14	96	12	36	12	204	72
15	60	36	60	48	12	43
16	60	84	84	48	84	72
17	12	48	84	24	108	55
18	36	36	36	12	108	46
19	60	48	60	60	72	60

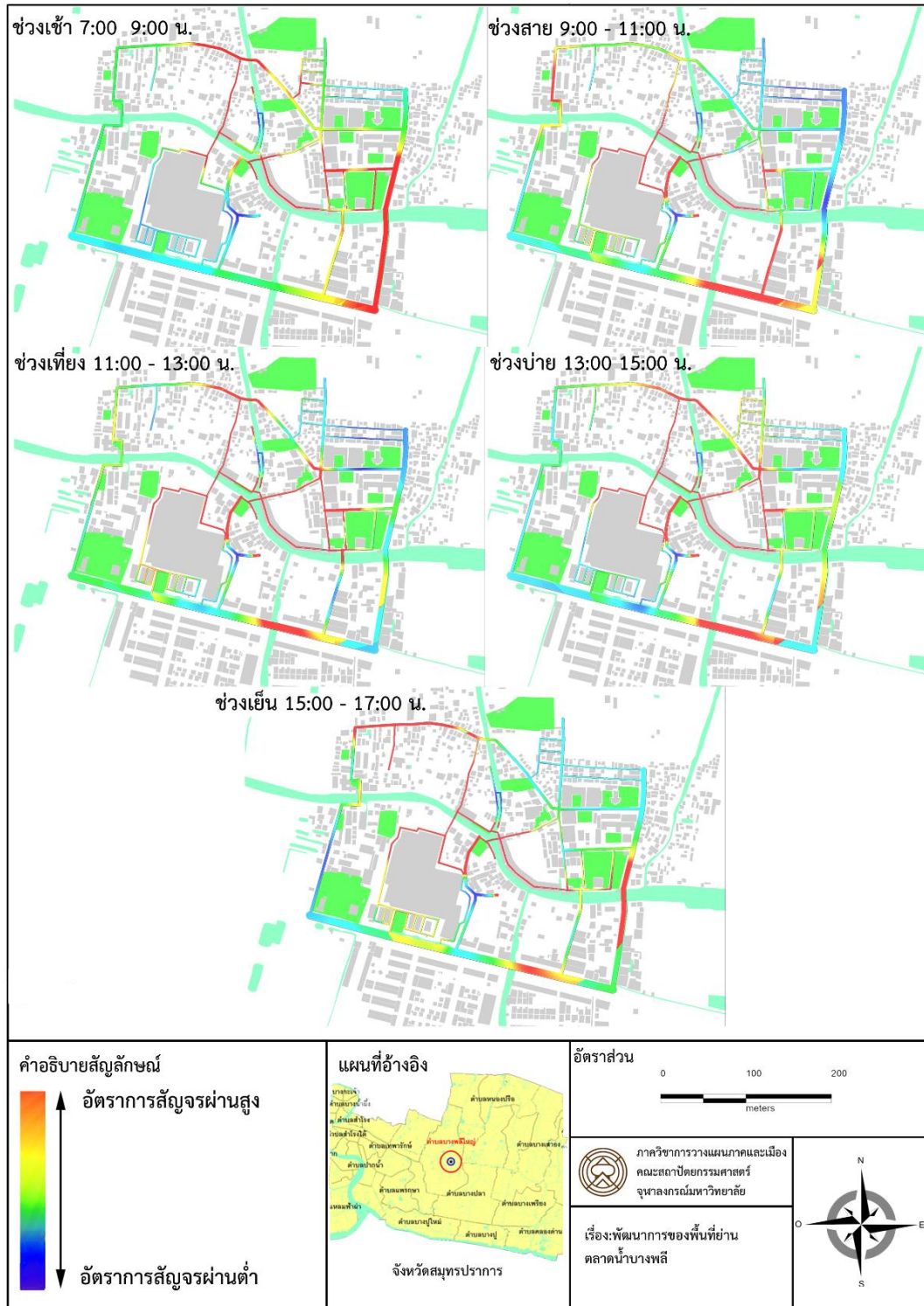
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

ตารางที่ 4-3 สรุปการบันทึกอัตราการสัญจรในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (คน/ชั่วโมง)

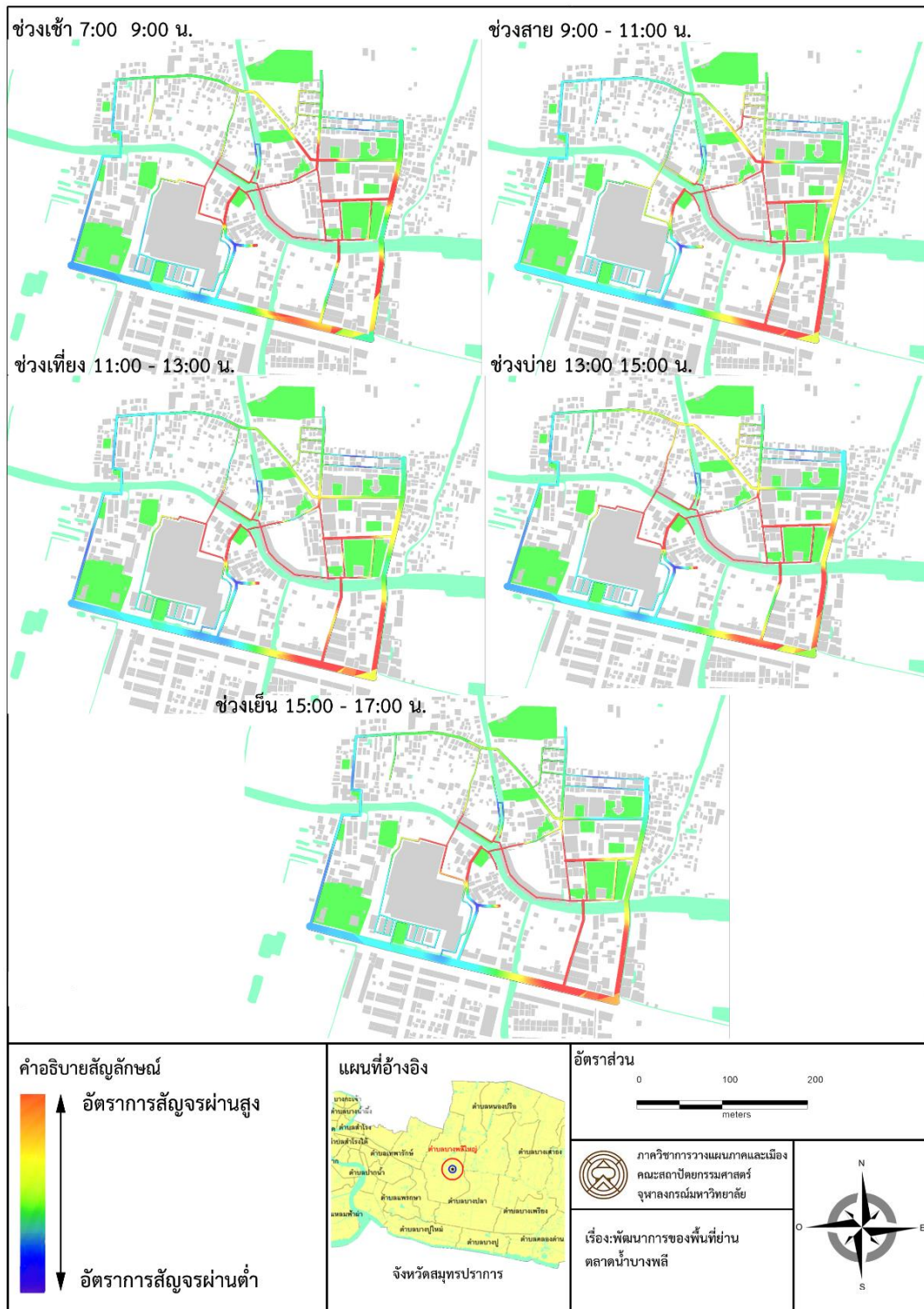
ด้านประตู	เช้า	สาย	เที่ยง	บ่าย	เย็น	เฉลี่ย
1	132	396	288	444	228	298
2	180	228	468	252	108	247
3	204	600	456	480	216	391
4	1044	2328	2112	1260	672	1483
5	228	108	192	312	228	214
6	432	528	192	216	192	312
7	1248	1944	2952	2364	1428	1987
8	276	468	1188	1248	552	746
9	180	180	240	492	252	269
10	24	12	12	24	12	17
11	12	48	12	36	24	26
12	264	372	564	576	324	420
13	108	528	588	336	372	386
14	36	84	0	48	24	38
15	36	96	36	60	36	53
16	60	84	108	96	36	77
17	48	120	252	132	96	130
18	36	72	72	72	48	60
19	84	60	84	144	108	96

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากการสรุปบันทึกอัตราการสัญจรผ่านทั้งในวันธรรมดา และในวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่าด้านประตูที่ 4, 7 และ 8 เป็นด้านประตูที่มีอัตราการสัญจรผ่านของผู้คนหนาแน่นที่สุด ซึ่งเป็นบริเวณเส้นทางเข้า-ออกของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้งานพื้นที่ที่มีความหนาแน่นกว่าด้านประตูอื่นในบริเวณโดยรอบเป็นอย่างมาก โดยพบว่าในเส้นทางของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (ด้านประตูที่ 4, 7, และ 8) มีอัตราการสัญจรผ่านเฉลี่ย มีอัตราการสัญจรผ่านโดยเฉลี่ยประมาณ 264 คน/ชั่วโมงในวันธรรมดา และ 1405 คน/ชั่วโมงในวันหยุดสุดสัปดาห์ จากการลงสำรวจพื้นที่ สามารถนำมาสร้างแผนที่แสดงความหนาแน่นของเส้นทางในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ได้ดังต่อไปนี้

แผนที่ 4-8 อัตราการสัญจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันธรรมดา
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

แผนที่ 4-9 อัตราการสัญจรผ่านในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากแผนที่แสดงความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยในบริเวณที่มีโทนร้อนจะเป็นพื้นที่ย่านที่มีการใช้พื้นที่อย่างหนาแน่น กว่าการใช้พื้นที่ในบริเวณเส้นทางที่มีสีโทนเย็น ซึ่งในบริเวณเส้นทางของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นเส้นทางที่มีสีโทนร้อนมากกว่าในบริเวณข้างเคียง ไม่ว่าจะเป็นช่วงวันธรรมดา หรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ และในทุกช่วงเวลา แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นพื้นที่ที่มีความคึกคักในทุกช่วงเวลา

4.2.3 ประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ประเภทของผู้ใช้งานที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ 1) คนในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ผูกพันกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี 2) คนจากภายนอกพื้นที่ที่เข้ามาใช้งานพื้นที่ชั่วคราว เช่น นักท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4-4 สัดส่วนของคนภายนอกพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันธรรมดา (คน/ชั่วโมง)

เขต	ช่วงเวลา					รวม
	เช้า	สาย	เที่ยง	บ่าย	เย็น	
1	0	0	0	48	0	48
2	0	0	0	0	0	0
3	0	12	0	0	0	12
4	48	60	96	72	0	276
5	0	0	0	0	0	0
6	24	0	72	24	0	120
7	48	264	480	468	276	1536
8	24	48	108	72	156	408
9	48	0	36	60	36	180
10	0	0	12	0	0	12
11	0	0	0	0	0	0
12	36	12	24	0	0	72
13	36	0	0	0	0	36
14	0	0	0	12	0	12
15	0	0	0	0	0	0
16	36	0	24	0	0	60
17	0	0	0	12	0	12
18	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	36	24	60

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

ตารางที่ 4-5 สัดส่วนของคนภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (คน/ชั่วโมง)

เขต	ช่วงเวลา					รวม
	เช้า	สาย	เที่ยง	บ่าย	เย็น	
	คนใน	คนใน	คนใน	คนใน	คนใน	
1	132	96	96	36	72	432
2	36	36	24	24	36	156
3	96	84	12	60	108	360
4	120	288	276	168	168	1020
5	12	36	84	72	48	252
6	108	228	84	108	156	684
7	264	204	240	204	108	1020
8	96	144	204	144	84	672
9	120	156	180	300	84	840
10	24	12	12	24	12	84
11	12	48	12	36	24	132
12	168	60	60	60	60	408
13	24	96	120	108	96	444
14	36	84	0	48	24	192
15	12	72	24	36	36	180
16	48	60	96	96	36	336
17	36	24	0	24	12	96
18	36	48	0	0	0	84
19	36	48	12	12	24	132

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากตารางแสดงประเภทของผู้ใช้สัญจรผ่านภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันธรรมดา พบว่าในบริเวณที่เป็นเส้นทางของย่านตลาดน้ำบางพลี (ด้านประตูดหมายเลข 4, 7, และ 8) เป็นบริเวณที่มีการผสมผสานระหว่างคนภายในพื้นที่และคนจากภายนอกพื้นที่ หรือนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 57, 38 และ 51 ตามลำดับ ทำให้ทราบว่าที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีการใช้งานพื้นที่ทั้งจาก คนในพื้นที่และคนจากภายนอกพื้นที่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน จึงอธิบายได้ว่าในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยังคงเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมของชุมชน ที่มีการใช้งานจากทั้งคนในและคนภายนอกพื้นที่

ตารางที่ 4-6 สัดส่วนของคนภายนอกพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (คน/ชั่วโมง)

เกิด	ช่วงเวลา					รวม
	เช้า	สาย	เที่ยง	บ่าย	เย็น	
1	0	300	192	408	156	1488
2	144	192	444	228	72	1236
3	108	516	444	420	108	1956
4	924	2040	1836	1092	504	7416
5	216	72	108	240	180	1068
6	324	300	108	108	36	1560
7	984	1740	2712	2160	1320	9936
8	180	324	984	1104	468	3732
9	60	24	60	192	168	1344
10	0	0	0	0	0	84
11	0	0	0	0	0	132
12	96	312	504	516	264	2100
13	84	432	468	228	276	1932
14	0	0	0	0	0	192
15	24	24	12	24	0	264
16	12	24	12	0	0	384
17	12	96	252	108	84	648
18	0	24	72	72	48	300
19	48	12	72	132	84	480

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจะมีการเข้ามาใช้งานพื้นที่มากกว่าในช่วงวันธรรมดา หลายเท่าตัว โดยผู้วิจัยพบว่าในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ มีการใช้งานของคนภายในพื้นที่มากกว่าในช่วงวันธรรมดา ในขณะที่เดียวกันปริมาณการเข้าใช้งานของคนจากภายนอกพื้นที่มีจำนวนมากกว่าในวันธรรมดามากหลายเท่าตัว อย่างไรก็ตามพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลียังคงเป็นพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมที่มีการใช้งานจากคนภายในพื้นที่ ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทการเป็นพื้นที่ย่านการค้าท้องถิ่นเหมือนในอดีต ในขณะเดียวกันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ดึงดูดคนจากภายนอกพื้นที่เข้ามาใช้งานพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา

4.3 สรุปสถานการณ์ในปัจจุบันของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร การลงสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ และการบันทึกอัตราการสัญจรผ่าน ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทำให้ทราบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันยังคงเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่มีชีวิตชีวา กล่าวคือ เป็นพื้นที่ย่านที่มีองค์ประกอบของการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดี ประกอบไปด้วย ความหลากหลายของผู้ใช้งาน ความหลากหลายของกิจกรรมในการใช้งานพื้นที่ และความหลากหลายของช่วงเวลาในการใช้งาน

บทที่ 5

พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

การศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจะวิเคราะห์ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างๆ การคงอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน

ในการศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี สามารถแบ่งช่วงตามปรากฏการณ์ที่การเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นสามารถแบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ 1.) ช่วงกำเนิดของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี 2.) ช่วงชบเซาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี 3.) ช่วงฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

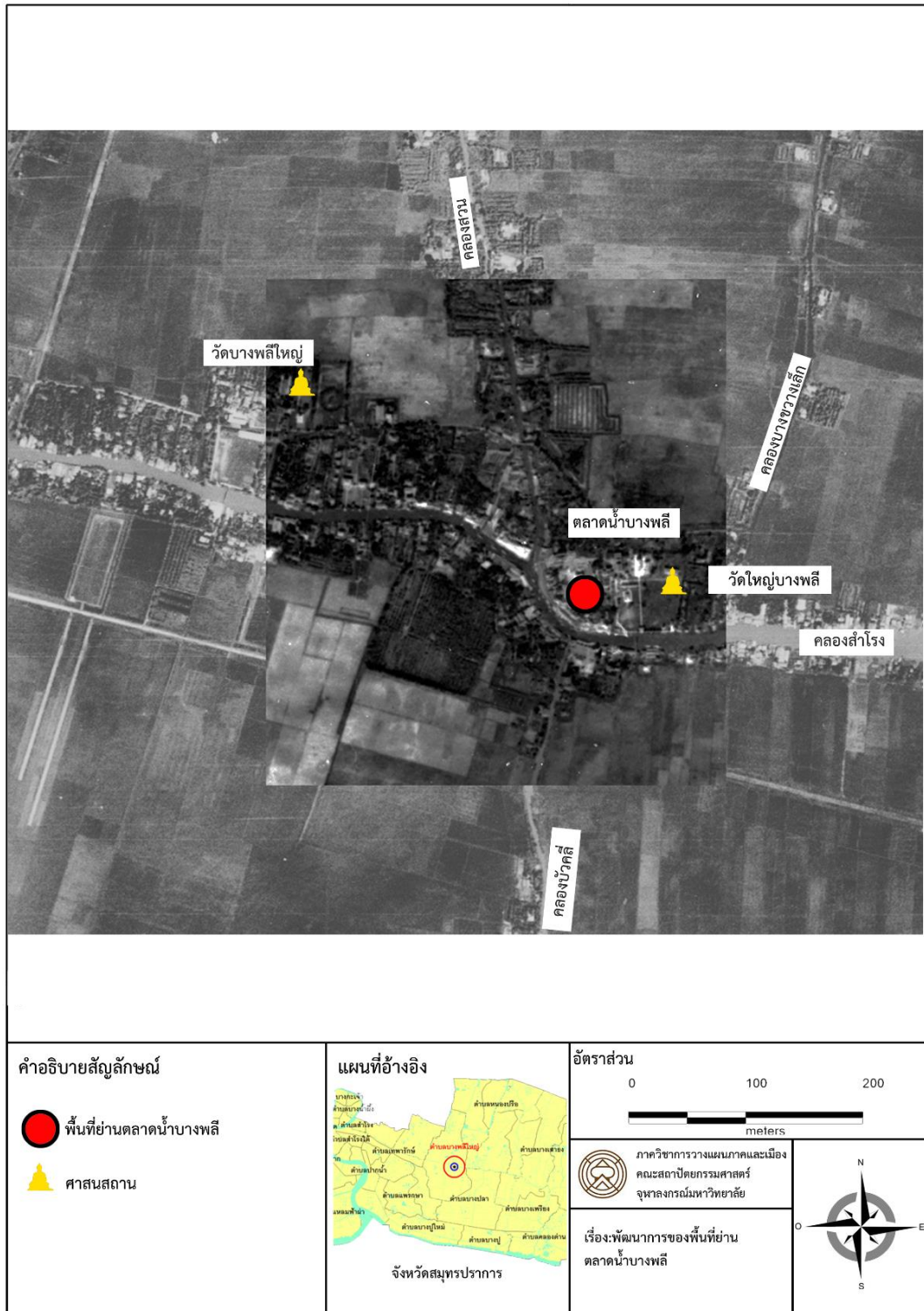
5.1 พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

5.1.1 ช่วงกำเนิดพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (ก่อน พ.ศ.2500)

1.) การใช้ประโยชน์พื้นที่

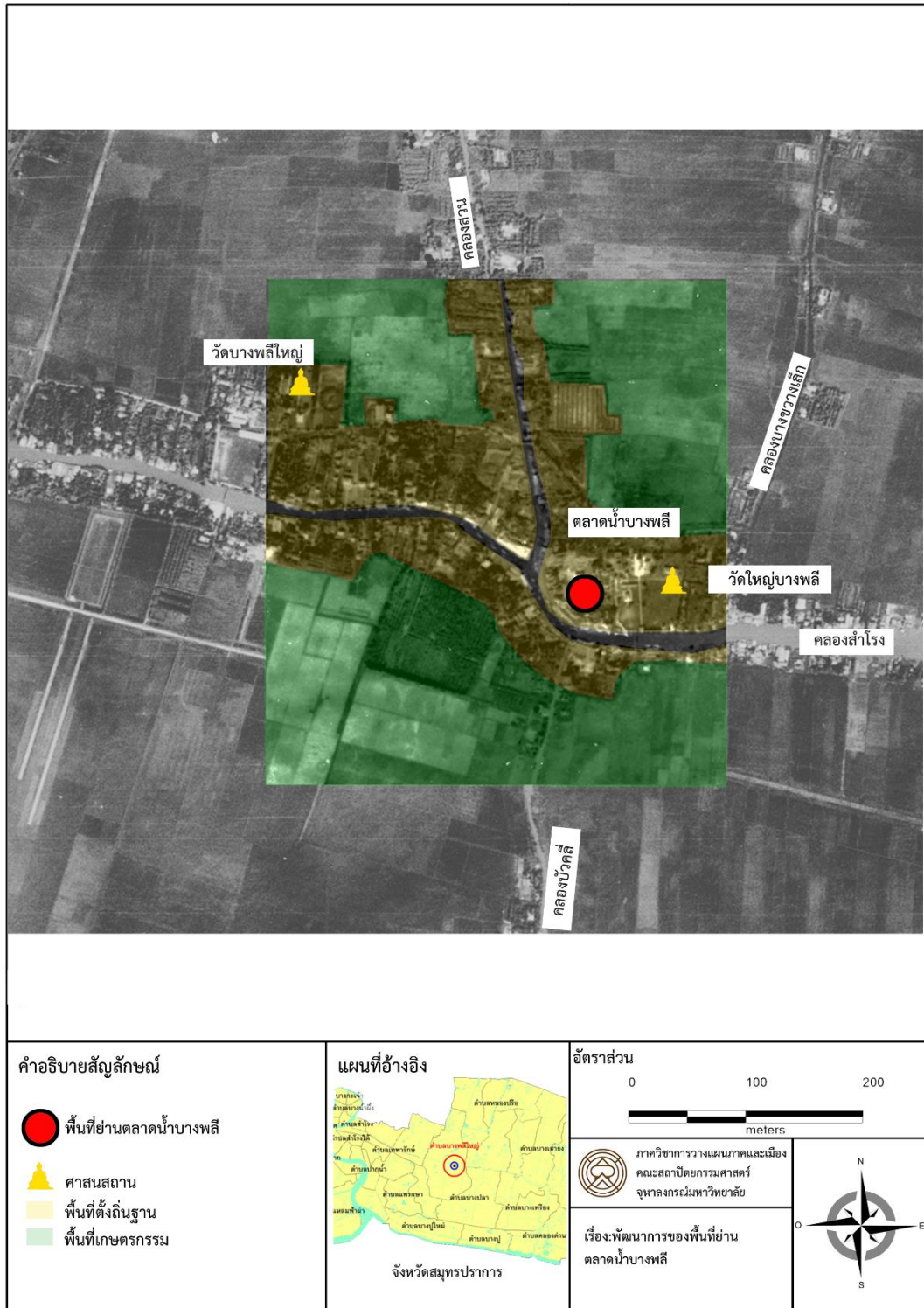
พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นเมื่อนานมาแล้ว จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า พื้นที่ชุมชนคลองสำโรงเป็นพื้นที่ที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.978 - พ.ศ.1700 ซึ่งเกิดจากการขุดคลองสำโรงเชื่อมต่อกับหัวเมืองภาคตะวันออก เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งเสบียงอาหาร ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของการบุกเบิกพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

โดยมีการกล่าวถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีอีกครั้งใน นิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ในยุครัชกาลที่ 1 พ.ศ.2350 ได้อธิบายว่า ในบริเวณตลาดน้ำบางพลีมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่เกิดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะปลูก และมีกิจกรรมการค้าทางน้ำ (นิราศเมืองแกลง, พระสุนทรโวหาร, 2350) มีเรือสินค้าของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าต่างเปียดเสียดกันอยู่เต็มบริเวณผืนท้องน้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นย่านศูนย์กลางทางการค้าในบริเวณละแวกย่านตลาดน้ำบางพลี ต่อมาเกิดการย้ายถิ่นฐานของชาวจีนเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานทั่วบริเวณริมฝั่งคลองสำโรง

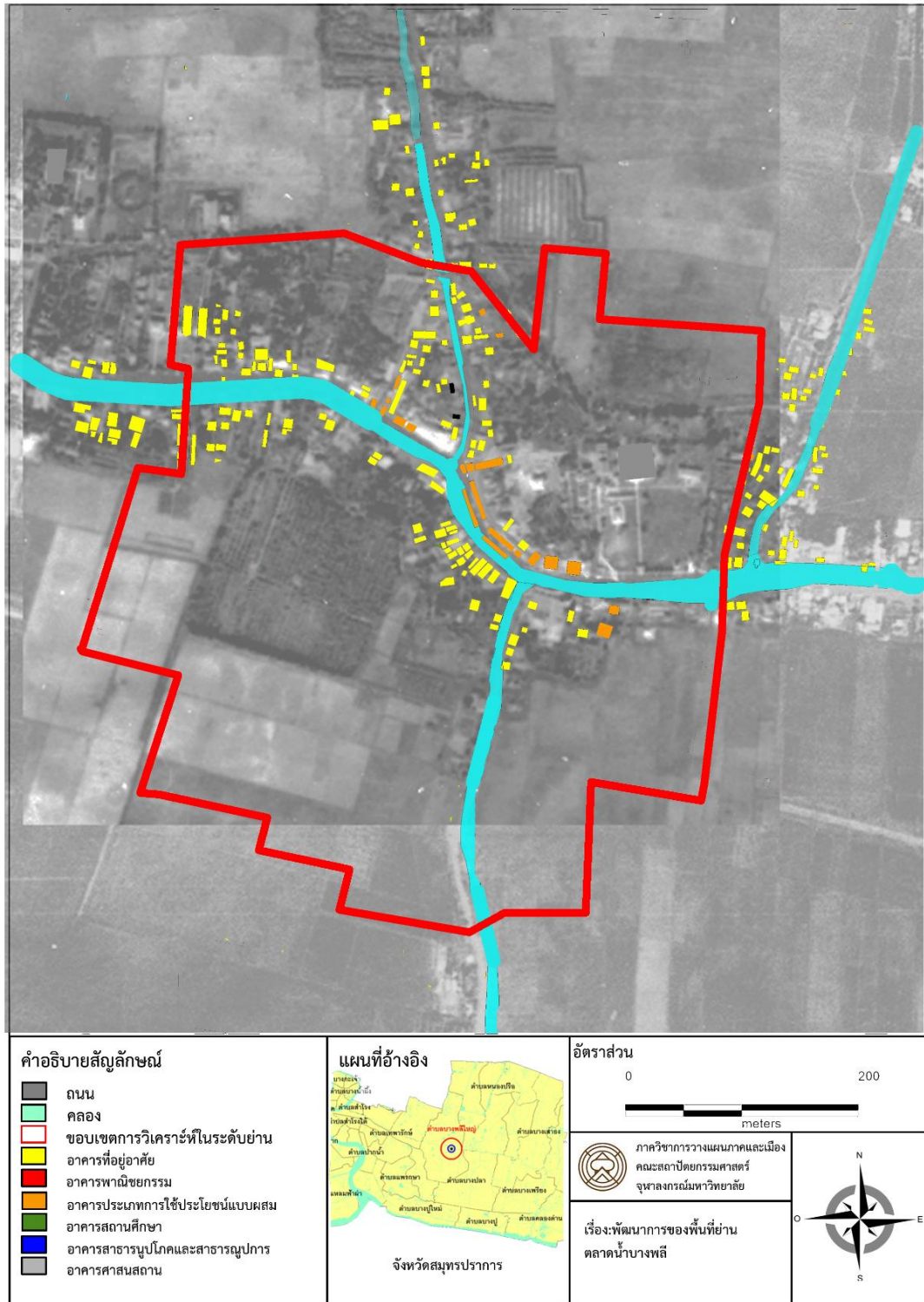
แผนที่ 5-1 ภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณตลาดน้ำบางพลีใน พ.ศ.2495

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร (2559)

แผนที่ 5-2 การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี พ.ศ.2495

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

แผนที่ 5-3 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้นวิจัย(2559)

จากภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500 พบว่ากิจกรรมการใช้พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วงปี พ.ศ.2497 จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณริมคลองสายต่างๆ และจะมีความหนาแน่นที่บริเวณ จุดตัดคลองสำโรง เนื่องจากคลองสำโรงเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จึงมีการกระจุกตัวของชุมชนมากกว่าในบริเวณอื่นๆ ในขณะที่พื้นที่ที่อยู่ลึกเข้าไปในผืนดิน จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ในการเลือกตำแหน่งทำเลที่ตั้งชุมชนของคนในสมัยก่อนจึง นิยมเลือกตำแหน่งที่ตั้งที่เอื้อประโยชน์ต่อการเพาะปลูกพืชพรรณ ธัญญาหาร จึงต้องเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน และแหล่งน้ำ ประกอบกับในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีคลองสำโรงเป็นคลองสายหลักไหลผ่านพื้นที่ และมีคลองสายย่อยอื่นประกอบกันเป็นโครงข่าย ที่สามารถเข้าออกพื้นที่ได้สะดวก นอกจากนั้นบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีลักษณะเป็นโค้งน้ำที่เหมาะสมต่อการจอดเรือแพ เพราะเป็นบริเวณที่สามารถช่วยลดกระแสน้ำไหลของน้ำ และยังเป็นสามแยกลำน้ำบรรจบกัน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการสัญจรผ่านมาก พื้นที่ตลาดน้ำบางพลีจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากมีลักษณะเชิงทำเลที่ตั้งที่มีความเหมาะสม

การตั้งถิ่นฐานภายในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงเวลานี้มีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในบริเวณฝั่งเหนือของคลองสำโรง โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทผสมผสานระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีลักษณะอาคารเป็นเรือนแถวไม้

2.) ผลการวิเคราะห์แบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณในช่วงก่อน พ.ศ. 2500

การสร้างแบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณจะวิเคราะห์ จะวิเคราะห์จากลักษณะของรูปร่างของโครงข่ายการสัญจร โดยในช่วงก่อนพ.ศ.2500 เป็นช่วงที่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีนิยมใช้การสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง จึงใช้โครงข่ายคูคลองเป็นตัวตั้งต้นในการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ต่างๆ โดยโปรแกรมสเปซซินเทกซ์ (space syntax) สามารถแบ่งการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ 1.) การวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ย่าน (axial analysis) และ 2.) การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis)

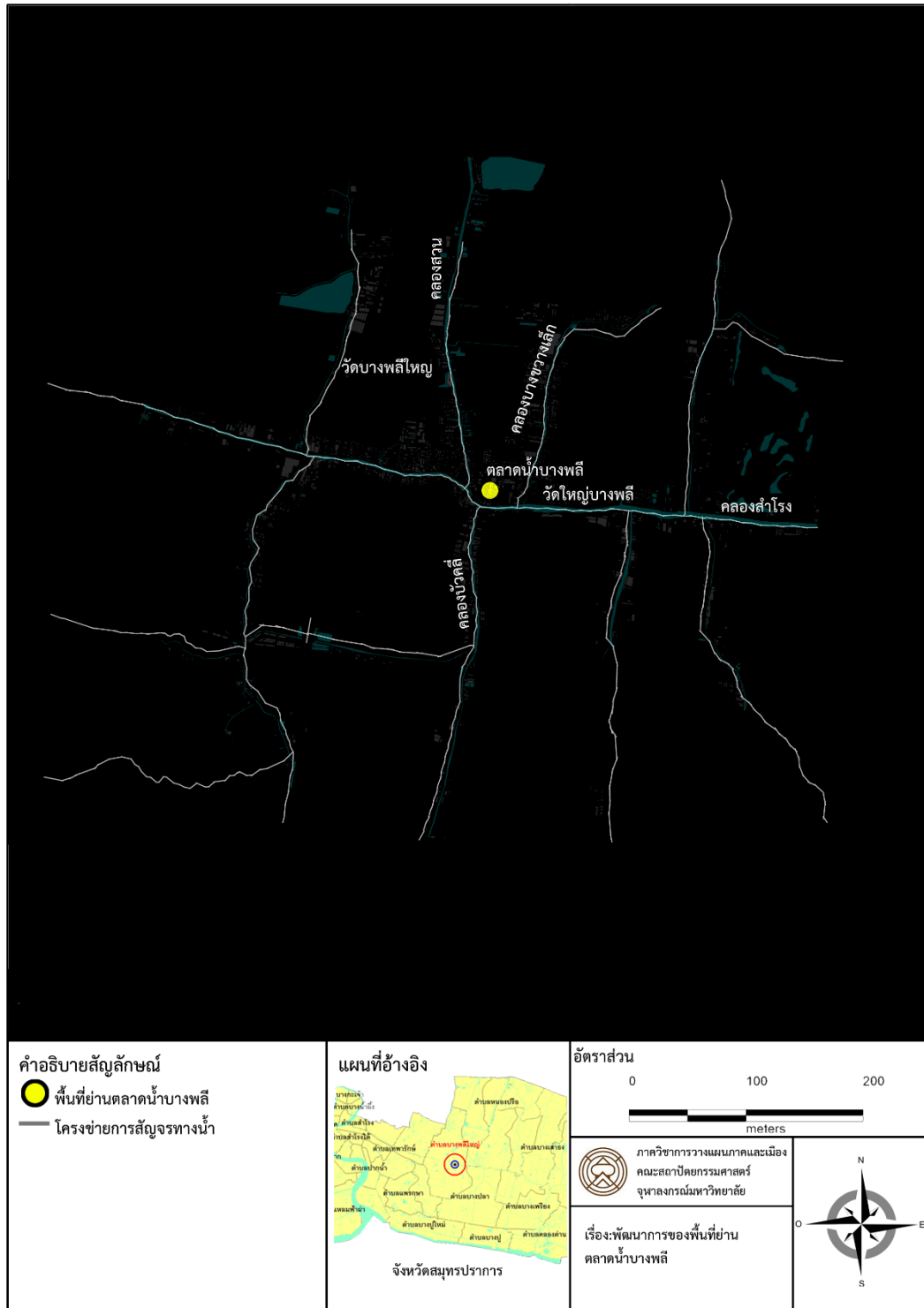
1. การวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ย่าน (axial analysis)

จากการเขียนแผนที่แอกเซียล (axial map) โดยการเขียนเส้นแอกเซียล (axial line) ที่แทนความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะโครงสร้างเชิงสัญญาณ ซึ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของพื้นที่ได้ 2 ระดับได้แก่ 1.) ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) เป็นการวิเคราะห์

ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่โดยภาพรวมและ 2.) ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงในระดับพื้นที่ย่าน

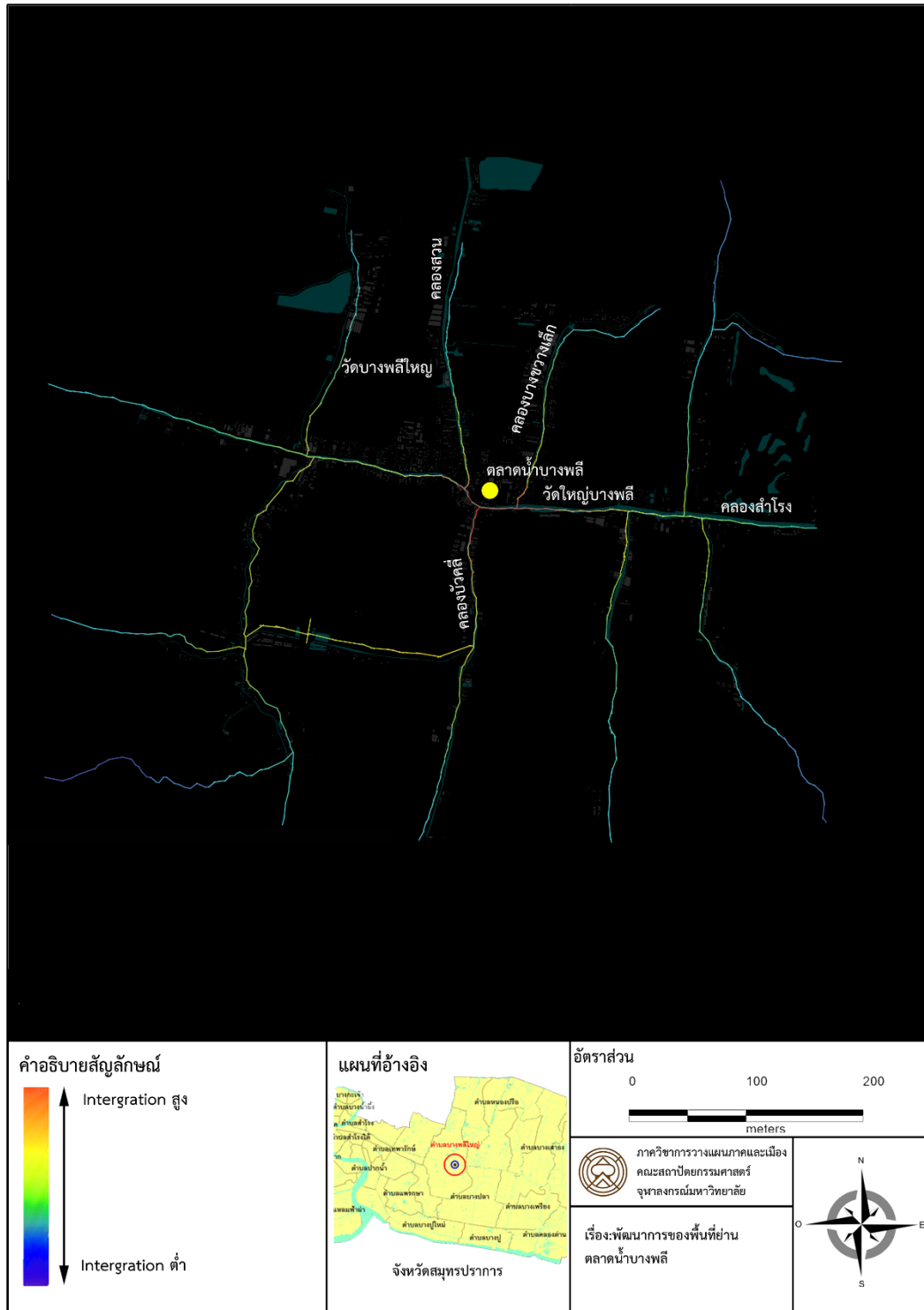
- a. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500

แผนที่ 5-4 เส้นเอกเซียล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

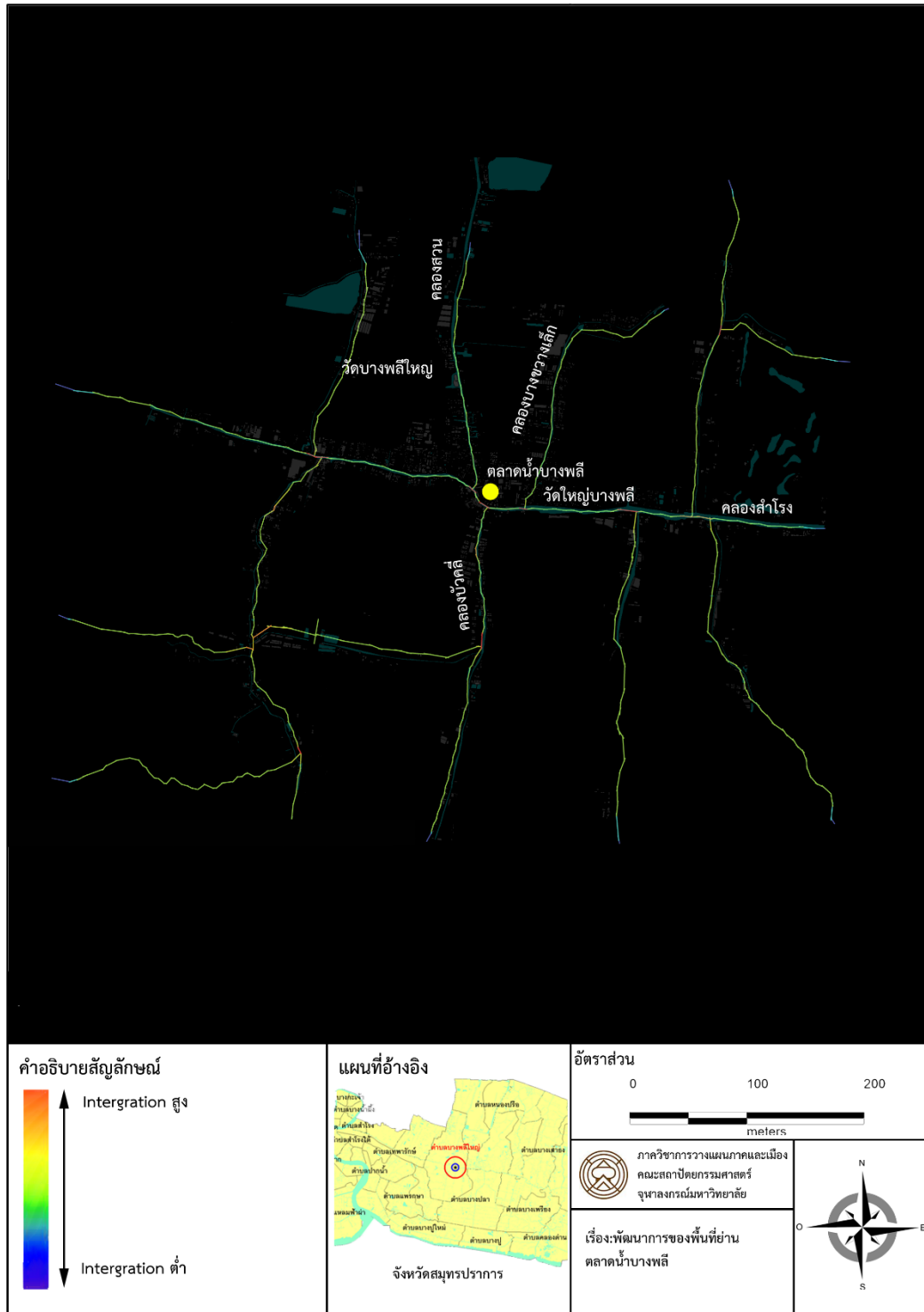

แผนที่ 5-5 การวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมืองในช่วงก่อน พ.ศ.2500 (integration hh) ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมืองในช่วงก่อน พ.ศ.2500 (global integration)พบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีค่าการเข้าถึงในระดับเมือง (integration hh) สูงกว่าบริเวณโดยรอบ ตั้งอยู่บนพื้นที่ย่านที่มีสีโทนคร้อน กล่าวคือเป็นเส้นทางสำคัญในระดับเมือง สามารถอนุมานได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรเข้าสู่พื้นที่อย่างหนาแน่น โดยถูกแทนค่าด้วยสีแดงซึ่งเป็นสีโทนคร้อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีว่าเป็นจุดศูนย์กลางทางการค้าในละแวกย่าน

คลองสำโรงเป็นเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางระหว่างกรุงเทพมหานคร กับจังหวัดฉะเชิงเทรา อีกทั้งยังเป็นคลองที่มีความลึกเพียงพอ ให้เรือสำเภาขนาดใหญ่สามารถสัญจรผ่านได้ ทำให้คลองสำโรงเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่มีความสำคัญในสมัยนั้น ในบริเวณย่านตลาดน้ำบางพลียังมีความเหมาะสมของการเป็นจุดศูนย์กลางของย่าน เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะของโครงข่ายการสัญจรที่ดี เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูง ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มากกว่าบริเวณโดยรอบ

b. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วงก่อน พ.ศ.2500

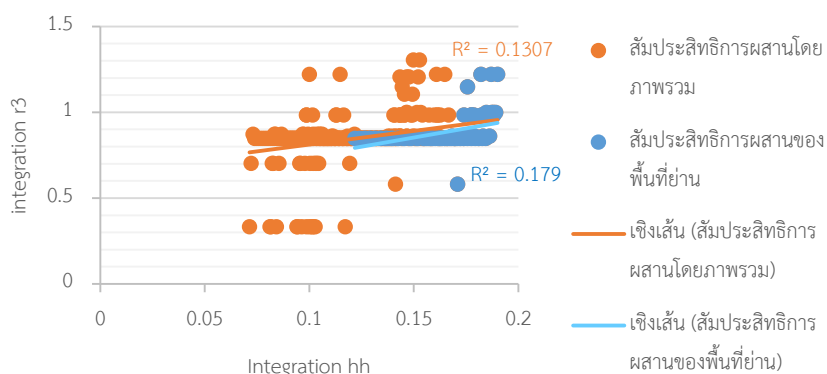
แผนที่ 5-6 การวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่านในช่วงก่อนพ.ศ.2500 (local intergration)

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่านในช่วงก่อน พ.ศ.2500 (local integration) พบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีค่าการเข้าถึงในระดับย่าน (integration r3) สูงกว่าบริเวณโดยรอบ ตั้งอยู่บนพื้นที่ย่านที่มีสีโทนร้อน กล่าวคือเป็นเส้นทางสำคัญในการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ย่าน สามารถอนุมานได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ที่มีการใช้งานของคนในพื้นที่อย่างคับคั่ง

- c. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การผสมผสาน (synergy) (จะนำค่าการฝังตัวในระดับเมือง) integration HH (มาสร้างความสัมพันธ์กับค่าการฝังตัวในระดับย่าน)Integration R3 (โดยจะแสดงถึง การฝังตัวในระดับของย่านตลาดน้ำบางพลี

แผนภูมิที่ 5-1 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสมผสานระหว่างภาพรวมของพื้นที่กับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากแผนภูมิพบว่าเส้นแนวโน้มที่มีค่า R Square สูงกว่า จะเป็นพื้นที่ย่านที่มีแนวโน้มของการสัญจรผ่านของผู้คนมากกว่าพื้นที่ย่านที่มีค่า R Square ต่ำกว่า ค่า R Square ของสัมประสิทธิ์การผสมผสานของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ซึ่งถูกแทนค่าด้วยเส้นสีน้ำเงิน มีค่าสูงกว่าค่า R Square ของสัมประสิทธิ์การผสมผสานโดยภาพรวมที่ถูกแทนค่าด้วยเส้นสีส้ม โดยมีค่า 0.179 , 0.1307 ตามลำดับ

สามารถอธิบายได้ว่า ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เป็นบริเวณที่มีการสัญจรไปมาของผู้คนสูงกว่าบริเวณโดยรอบ เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีค่าการฝังตัวทั้งในระดับเมืองและในระดับย่านที่สูง จึงเหนี่ยวนำให้เกิด

การเข้ามาใช้งานของคนทั้งจาก ภายใน และคนจากภายนอกพื้นที่ ทำให้ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงเวลานี้มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีความคึกคักและมีความมีชีวิตชีวา

2. การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500

แผนที่ 5-7 การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ก่อน พ.ศ.2500

ที่มา : การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากการวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี พบว่าในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นเส้นทางที่ผู้คนนิยมเลือกใช้งานในระยะ 400 เมตรเป็นต้นไป หมายความว่า การสัญจรในระยะ 400 เมตร ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีแนวโน้มที่จะผ่านทางเข้ามาในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีลักษณะเป็นย่านศูนย์กลางศูนย์กลาง กล่าวคือมีค่าสัมประสิทธิ์การผสมผสานที่สูงกว่าพื้นที่ย่านโดยรวม (synergy) และพื้นที่ย่านตลาดน้ำตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice) ในระดับสูง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Hillier (2000) ที่กล่าวถึงลักษณะศูนย์กลางศูนย์กลางเมือง ว่า หากโครงข่ายการสัญจรในพื้นที่สาธารณะ มีการประสานและเชื่อมต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการเดินทางสัญจรไปมาในโครงข่ายได้อย่างอิสระ ทำให้เกิดกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่านทาง (move through) และการสัญจรเพื่อเข้าถึง (move to) ไหลเวียนเดินทางปะปนกัน มีวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายที่มีความหลากหลาย เกิดเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีชีวิต

5.1.2 ความชอบของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วง พ.ศ.2503-2540

1.) การใช้ประโยชน์พื้นที่

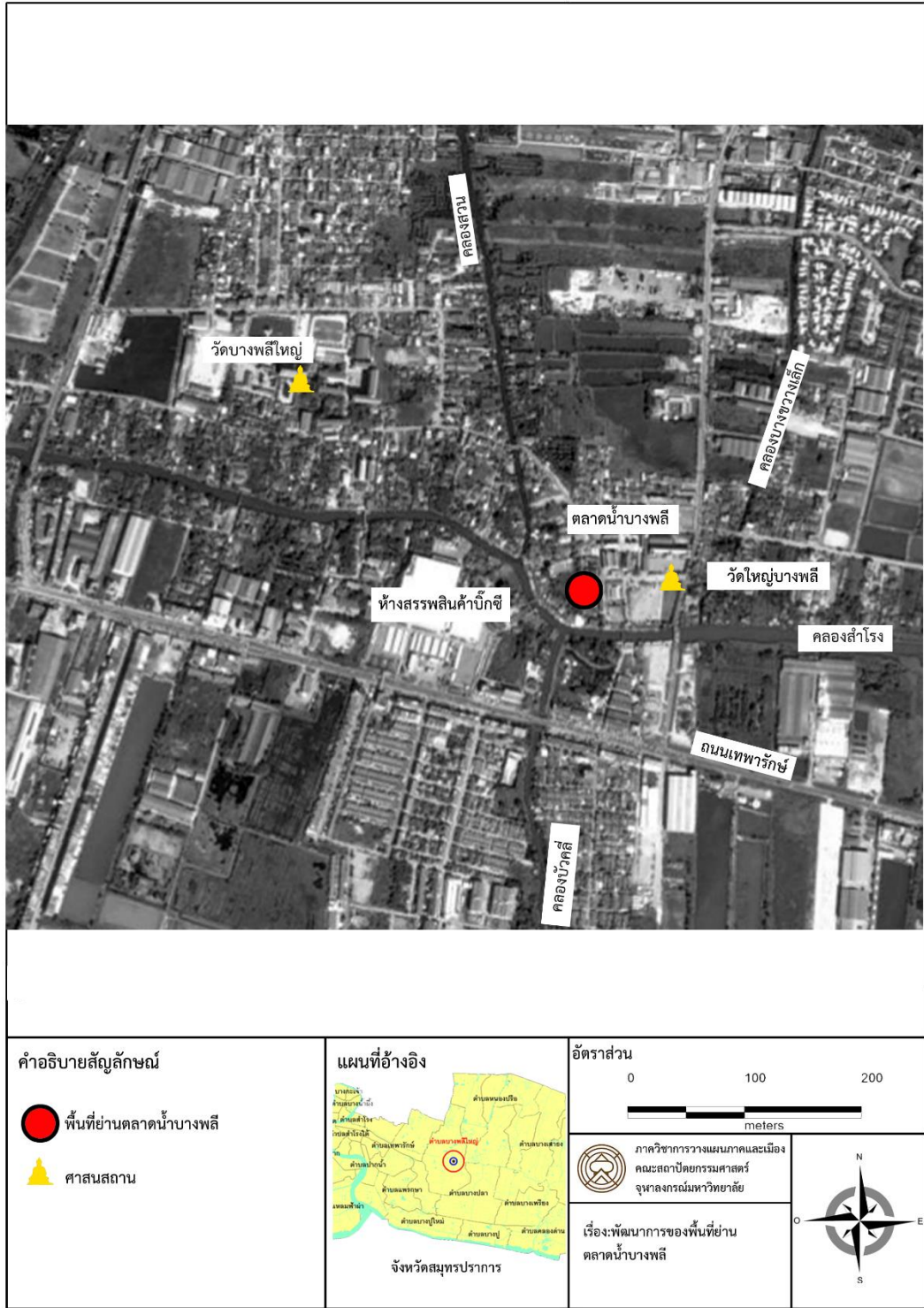
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 3 ในพ.ศ. 2503 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนในละแวกย่านตลาดน้ำบางพลี การตัดถนนทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดกระบวนการกลายเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวนาในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีลดจำนวนลง และแปรเปลี่ยนกลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น

โดยในช่วง พ.ศ.2516 – พ.ศ.2539 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนภายในตลาดบางพลียังคงอาศัยอยู่ในห้องแถวไม้ริมคลองสำโรง แต่มีจำนวนของผู้อยู่อาศัยลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เน้นการกระจายการพัฒนาออกจากศูนย์กลางสู่พื้นที่ชนบท

ใน พ.ศ.2517 ได้มีการสร้างถนนเทพารักษ์ขึ้น บริเวณทิศใต้ของคลองสำโรง การสร้างถนนเทพารักษ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่โดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เมื่อพื้นที่เกษตรกรรม

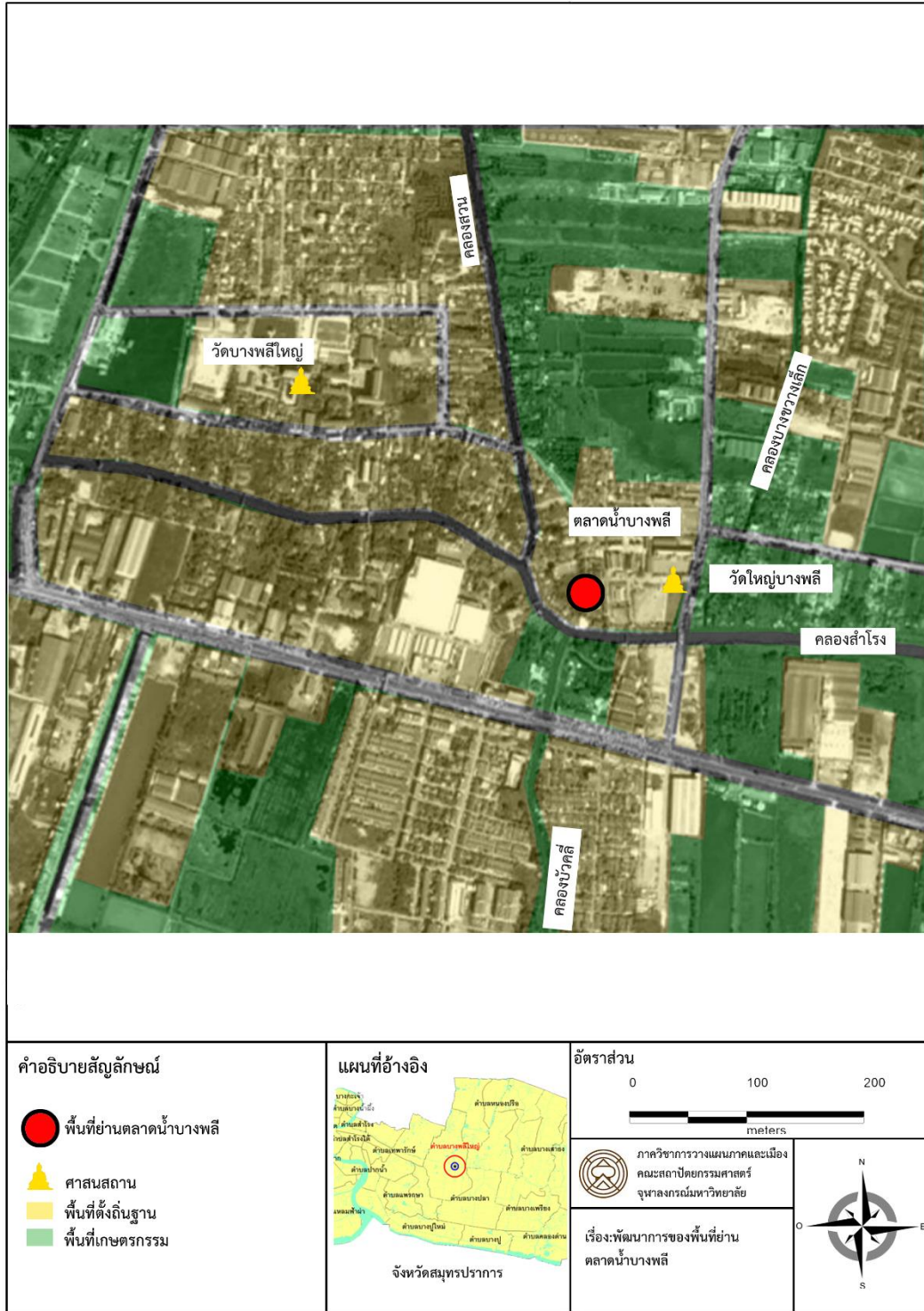
ลดลง ทำให้จำนวนเกษตรกรในบริเวณโดยรอบพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีลดลงตามไปด้วย ทำให้พื้นที่
ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดความซบเซาลง เนื่องจากแต่เดิมในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีบทบาท
เป็น จุดรวบรวมสินค้าเกษตรกรรม และกระจายสินค้าจำพวกเครื่องมือให้เกษตรกรในบริเวณโดยรอบ
พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เมื่อจำนวนเกษตรกรลดลง ร้านค้าต่างๆในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงขาด
ลูกค้า อีกทั้งการตัดถนนเทพารักษ์ยังส่งผลต่อบทบาทการเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้าเกษตรกรรม ที่แต่
เดิมนิยมขนส่งสินค้าทางน้ำ เปลี่ยนไปใช้เส้นทางถนนในการขนส่งแทน ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบาง
พลีสู่สูญเสียบทบาทของพื้นที่ไป พ่อค้าแม่ค้าจึงย้ายออกจากพื้นที่ เพื่อไปประกอบกิจการที่อื่น ที่
สามารถเดินทางเชื่อมต่อการสัญจรทางบกได้สะดวก การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการคมนาคมได้
เปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรจาก
ทางน้ำเป็นทางบก เนื่องด้วยการสัญจรทางบกเป็นเส้นทางสัญจรที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ
ถนนจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ดึงดูดให้มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นเพิ่มขึ้น ซึ่งแต่เดิมการตั้งถิ่นฐานจะกระจุก
ตัวอยู่ในบริเวณริมคลองสำโรงเป็นหลัก

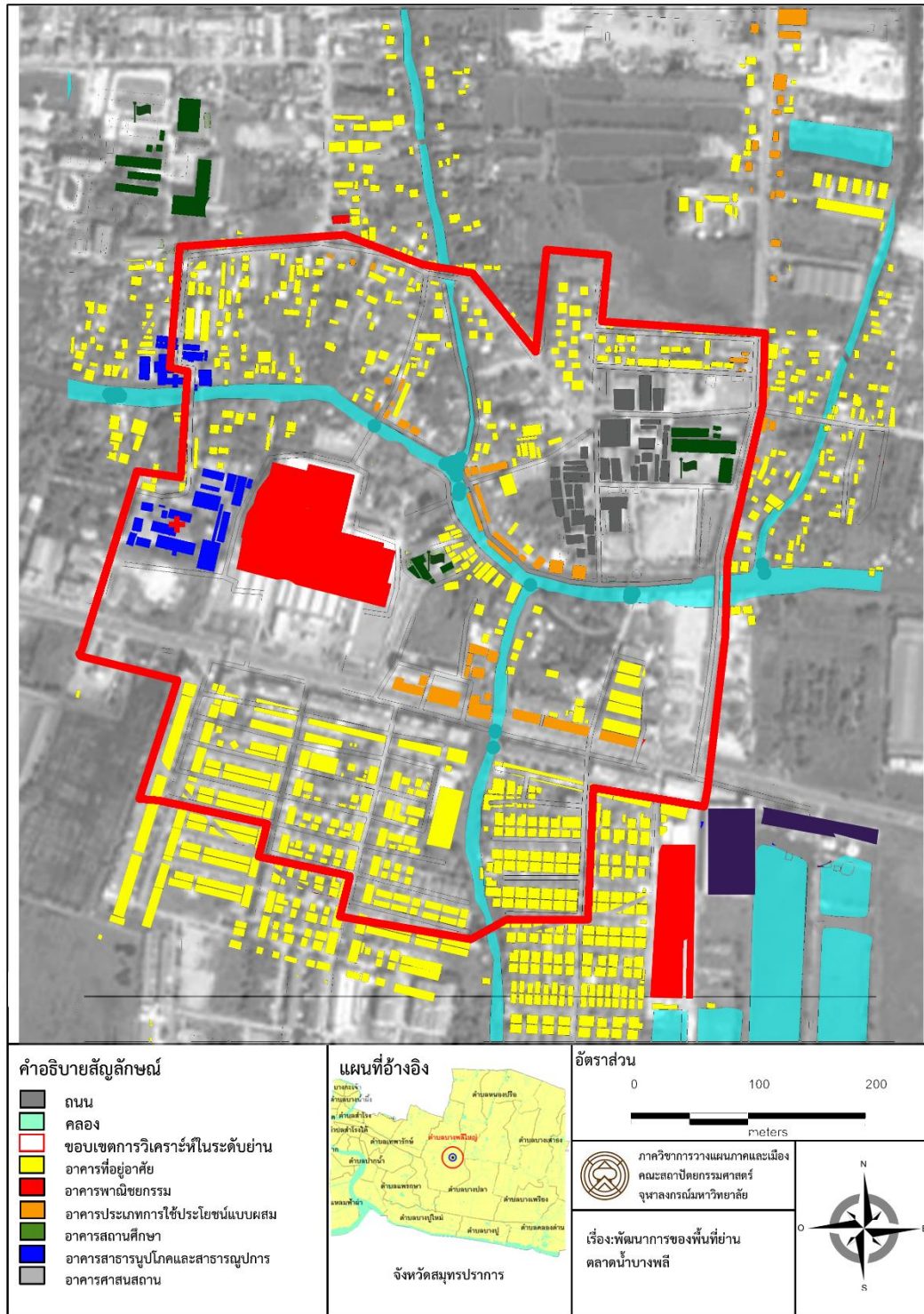
แผนที่ 5-8 ภาพถ่ายทางอากาศในช่วงพ.ศ.2503-2540

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร (2559)

แผนที่ 5-9 ภาพถ่ายทางอากาศในช่วงพ.ศ.2503-2540

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

แผนที่ 5- 10 การใช้ประโยชน์อาคารในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2501-2539
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

การตัดถนนเพื่อกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพื้นที่ย่านครั้งใหญ่ โดยในช่วงแรกการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจะเกาะตัวตามบริเวณริมคลองสำโรง แต่ในช่วง 10-15 ปีภายหลังจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้การตั้งถิ่นฐานมาเกาะตัวตามแนวเส้นทางถนนมากขึ้น พื้นที่ที่อยู่ห่างจากถนนและลำคลองจะเป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม

การตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ส่งผลให้เกิดการตัดถนนเพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงอย่างต่อเนื่อง การตัดถนนเทพารักษ์ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ได้นำสาธารณูปโภค และสาธารณูปการเข้าสู่พื้นที่ เกิดการสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน นำความเจริญเข้าสู่ ละแวกย่าน

นอกจากการตัดถนนเทพารักษ์จะนำการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานเข้ามาสู่พื้นที่แล้ว การตัดถนนยังทำให้เกิดการลงทุนของกลุ่มนายทุนต่างๆ ได้เข้ามาสร้างโรงงาน หมู่บ้านจัดสรร และห้างสรรพสินค้าในบริเวณถนนเทพารักษ์อีกด้วย

โดยพบว่าการตัดถนนเทพารักษ์เข้ามาสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากแต่เดิมที่นิยมสร้างอาคารพักอาศัยหันหน้าเข้าสู่ทางน้ำ กระจุกตัวอยู่ในบริเวณริมคลองสำโรง กลายเป็นนิยมสร้างอาคารอยู่ติดกับถนนเทพารักษ์แทน โดยพบว่าที่ดินในบริเวณโดยรอบถนนเทพารักษ์ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ได้ถูกกลุ่มนายทุนกว้านซื้อ พัฒนากลุ่มที่อยู่อาศัย และอาคารพาณิชย์กรรมหลากหลายขนาดแทนที่

- ลักษณะสภาพสังคม เศรษฐกิจของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2501-2539

การเปิดทำการห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีภายในพื้นที่ย่านส่งผลกระทบต่อการค้าท้องถิ่นภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เนื่องจากการค้าท้องถิ่นของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีลักษณะเป็นการค้าส่งสินค้าทางการเกษตร ตลาดน้ำบางพลีทำหน้าที่เป็นที่รวบรวมสินค้าทางการเกษตรเพื่อขนส่งเข้าเมือง ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่กระจายสินค้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งซ้ำซ้อนกับรูปแบบการค้าของบิ๊กซีที่มีลักษณะการค้าแบบค้าส่งเหมือนกัน แต่ในขณะที่ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี มีความได้เปรียบในเรื่องของต้นทุนที่ต่ำกว่า และสินค้าที่มีความหลากหลายมากกว่า อีกทั้งมีการให้บริการของที่จอดรถและบริการธุรกรรมประเภทอื่นๆ ทำให้ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีเป็นห้างค้าปลีกที่ได้รับความนิยมมากกว่าตลาดน้ำบางพลี อีกทั้งพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตั้งอยู่ติดกับทางน้ำ แต่ห่างจากถนนที่เป็นเส้นทางการสัญจร

หลัก จึงปราศจากการใช้งานของบุคคลจากภายนอกพื้นที่ ประกอบกับการตัดถนนยังทำให้เกิดการกว้านซื้อที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรอีกเป็นจำนวนมาก การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจึงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เมื่อพื้นที่เกษตรกรรมลดลง เกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงค่อยๆ ลดน้อยลง การค้าปลีกและบริการหลายประเภทต้องปิดกิจการลง ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีค่อยๆ ลดขนาดและบทบาทของการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางลง ในขณะที่เดียวกันบริบททางด้านสังคมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีก็มีลักษณะของการย้ายออกของประชากรเนื่องจากเกษตรกรที่เคยประกอบอาชีพภายในพื้นที่ย่าน ได้ย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพที่อื่นๆ ยิ่งทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดความซบเซามากยิ่งขึ้น

2.) ผลการวิเคราะห์แบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณในช่วงก่อน พ.ศ. 2503-2540

จากการวิเคราะห์แบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณในช่วงก่อน พ.ศ. 2500-2540 โดยพบว่าเส้นทางทางน้ำค่อยๆ ลดความสำคัญลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในการสัญจร ที่เปลี่ยนจากการใช้งานเส้นทางทางน้ำ เป็นทางบกแทน ประกอบกับ การสร้างประตูน้ำเพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัย ทำให้เส้นทางน้ำที่เคยเป็นโครงข่ายที่เชื่อมโยงกันในระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้การเข้าถึงทางน้ำไม่สามารถเดินทางได้อย่างอิสระเหมือนดังเดิม จึงใช้โครงข่ายถนนเป็นฐานในการวิเคราะห์แทนโครงข่ายทางน้ำ

1. การวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ย่าน (axial analysis)
 - a. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540

แผนที่ 5-11 เส้นเอกซีสล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงก่อน พ.ศ.2500
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

แผนที่ 5-12 คักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540 พบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงเวลานี้ตั้งอยู่บนเส้นโครงข่ายที่สามารถเข้าถึงได้ยาก กล่าวคือตั้งอยู่บนเส้นโครงข่ายที่มีค่าสีโทนเย็น เป็นพื้นที่ที่มีค่าการฝังตัวในระดับเมืองต่ำ ทำให้ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านในระดับเมืองต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับความชบเซาที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงเวลานี้

พ.ศ.2516 – พ.ศ.2539 พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีการมีจำนวนร้านค้าลดลงเป็นอย่างมาก โดยส่วนมากจะเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารคารกลายเป็นอาคารเพื่อการอยู่อาศัย ในช่วงเวลานี้ถือเป็นจุดสิ้นสุดของการค้าขายทางน้ำของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีอีกด้วย จากผลของการสร้างประตูกั้นน้ำ และการตัดถนน ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีสูญเสียความได้เปรียบในเชิงทำเลที่ตั้ง กล่าวคือพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเคยตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะความเชื่อมโยงของโครงข่ายคูคลองทำให้เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่เมื่อมีการสร้างประตูน้ำเพื่อป้องกันปัญหาน้ำทะเลหนุน ทำให้ความเชื่อมโยงของโครงข่ายคูคลองถูกปิดกั้นลง ไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ดีเหมือนในอดีต ส่งผลให้กิจการการสัญจรทางน้ำ เลิกกิจกรรมไปจนหมดสิ้น อีกทั้งการพัฒนาาระบบโครงข่ายการสัญจรทางบกเองก็ยังไม่มีความครอบคลุมในพื้นที่มากนัก พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งพานิชยกรรมเหมือนในอดีต

- b. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วง พ.ศ.2503-2540

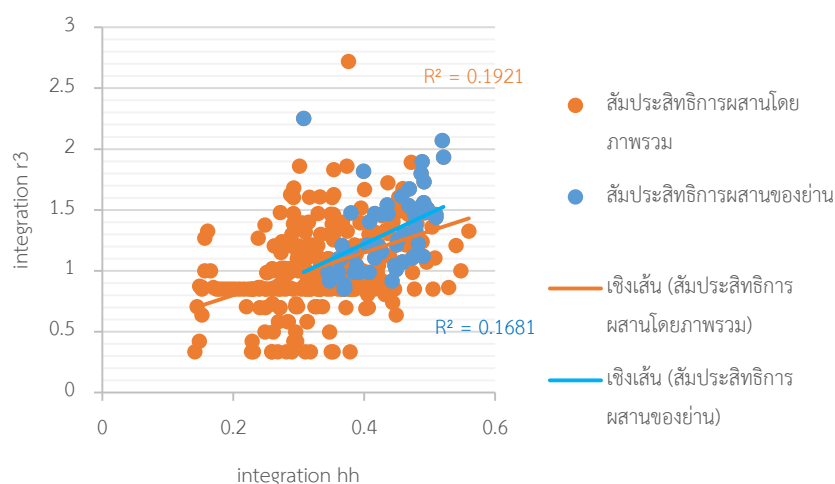
แผนที่ 5-13 คักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วง พ.ศ.2503-2540
 ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

การวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540พบว่า ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ต่ำ โดยพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นโครงข่ายซึ่งมีค่าสีโทนเย็น หมายความว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นทางที่สามารถเข้าถึงได้ยากในระดับย่าน มีการสัญจรผ่านในระดับย่านต่ำ

ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการ ตัดถนนทำให้เกิดการบุกเบิกพัฒนาพื้นที่ใหม่ๆ ส่งผลให้เกิดโครงการหมู่บ้านจัดสรรและ โรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดการพัฒนาพื้นที่เพิ่มมากขึ้น พื้นที่ การเกษตรลดลง ทำให้เกษตรกรผู้เป็นกลุ่มผู้ใช้งานในท้องถิ่นลดจำนวนลง เป็นอย่างมาก อีกทั้ง การตัดถนนยังเป็นการเปิดเส้นทางในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรที่สะดวก และรวดเร็วยิ่งกว่าทางน้ำ พื้นที่ย่านบางพลีจึงสูญเสียบทบาทในการเป็นจุดศูนย์กลางใน การซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกรรม

c. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การผสมผสาน (synergy)

แผนภูมิที่ 5-2 เปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสมผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับ พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

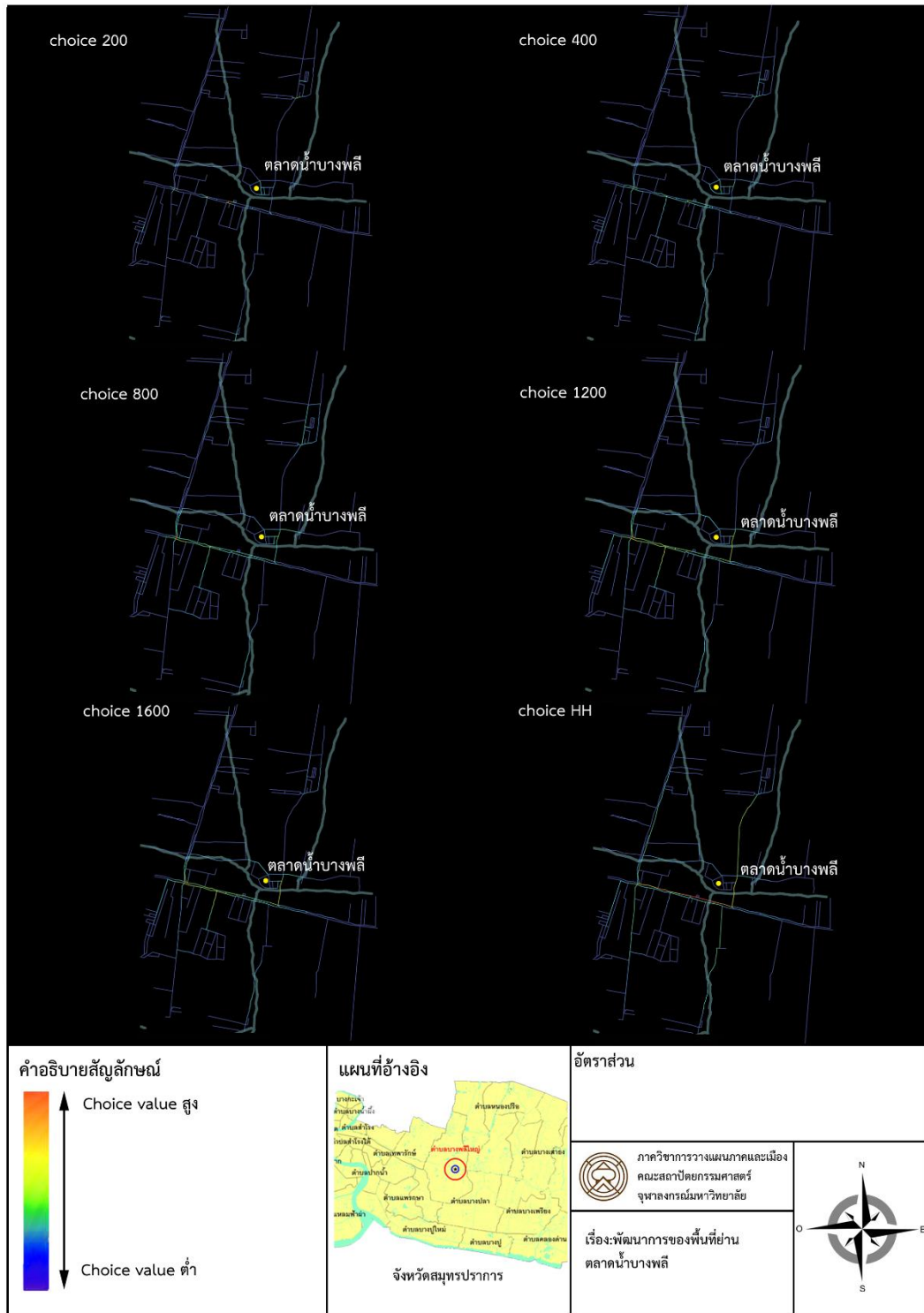
จากแผนภูมิเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสมผสานพบว่า R Square ของพื้นที่ ย่านตลาดน้ำบางพลีซึ่งถูกแทนด้วยเส้นสีน้ำเงิน มีค่าต่ำกว่า R Square ของสัมประ

สิทธิการผสวนของพื้นที่โดยภาพรวมที่ถูกแทนด้วยเส้นสีส้ม มีค่าสูงกว่าค่า R Square โดยมีค่า 0.1681,0.1921 ตามลำดับ

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาโครงข่ายการสัญจร ในภาพรวมของพื้นที่ ที่มีความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลับเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากขึ้นกว่าในอดีต จึงขาดการใช้งานจากคนภายในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ซบเซาลง

2. การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ. 2503-2540

แผนที่ 5-14 การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่
 ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ.2503-2540
 ที่มา:การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2559)

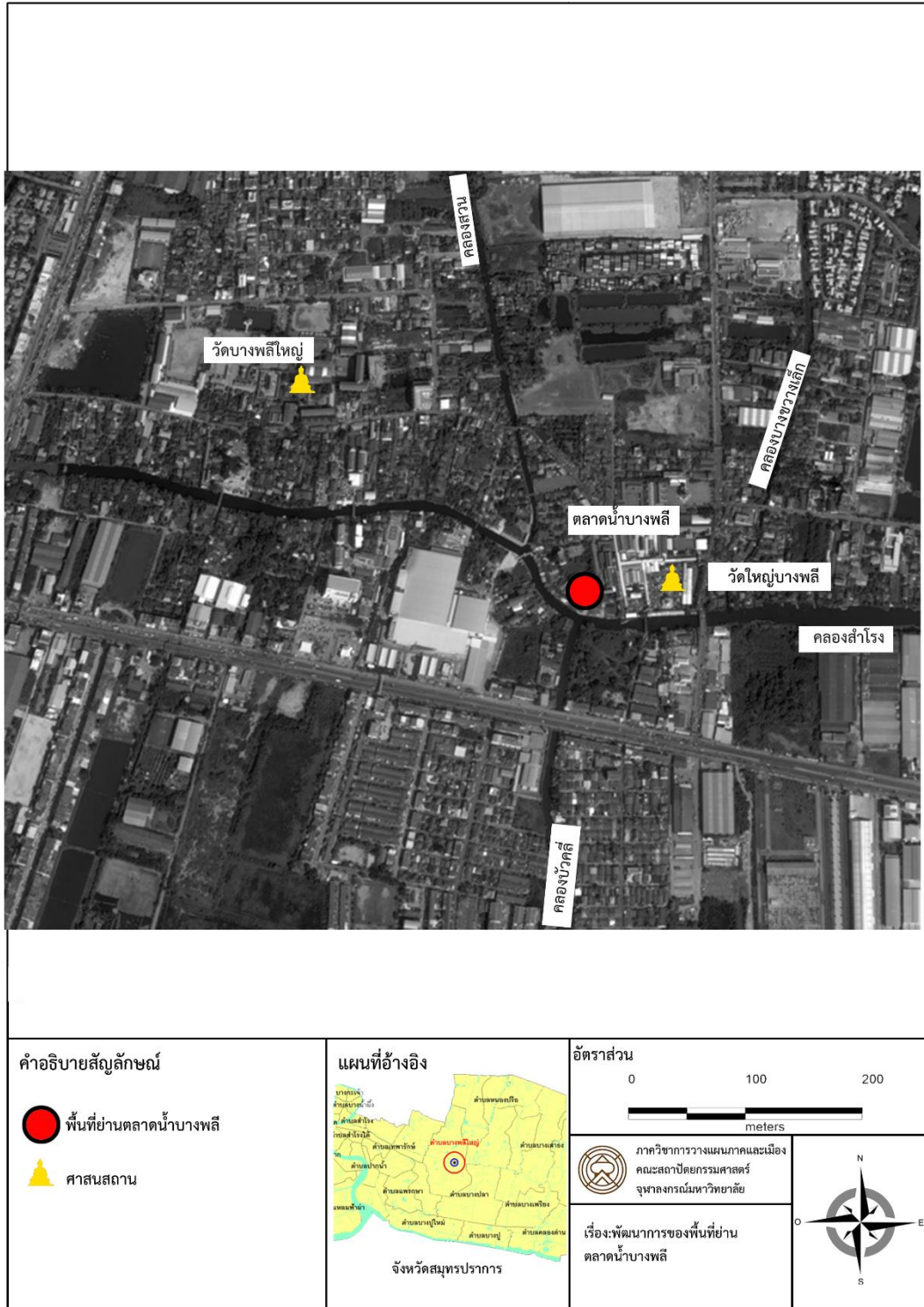
จากการวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกเส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ ย่านตลาดน้ำบางพลีพบว่า พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีค่าความนิยมในการเลือก เส้นทางในระดับต่ำในทุกระยะ กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่ด้อยศักยภาพ ไม่มีการเชื่อมต่อของเส้นและเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก ส่งผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลายเป็นพื้นที่ชบเซา ไร้ซึ่งผู้คน แวะเวียนเข้ามาในพื้นที่

5.1.3 ช่วงฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (พ.ศ.2540-ปัจจุบัน)

1) การใช้ประโยชน์พื้นที่

พ.ศ.2540 – พ.ศ.2557 จากนโยบายของทางภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับระบบคมนาคมขนส่ง ทางบกส่งผลต่อการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงข่ายถนน การปรับปรุงถนนเทพารักษ์ และถนนบางนา – ตราด ด้วยการเพิ่มช่องจราจรเพื่อรองรับปริมาณการสัญจรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และอีกทั้งยังมีการสร้างสะพานข้ามคลองสำโรงหลายแห่ง ที่เชื่อมต่อพื้นที่คลองสำโรงฝั่งเหนือ และ คลองสำโรงฝั่งใต้เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความสะดวก ประกอบกับการพัฒนาถนนสายสุขาภิบาล ทำให้ โครงข่ายการสัญจรทางบกบริเวณตลาดบางพลี เกิดความเชื่อมโยงกันของโครงข่ายการสัญจร สามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น

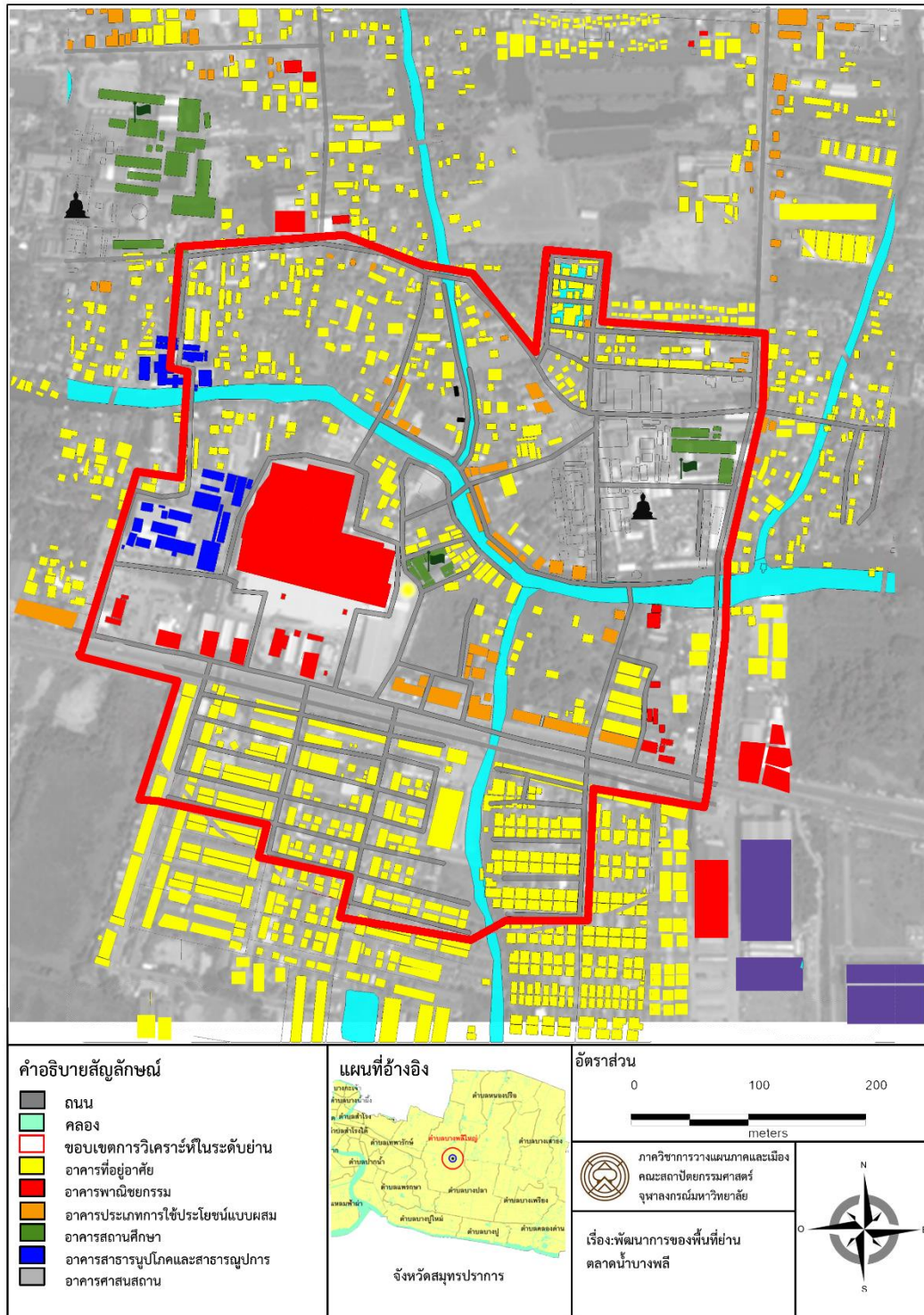
อีกทั้งยังมีระบบขนส่งสาธารณะที่ให้บริการรถโดยสารสาธารณะหลากหลายเส้นทาง ที่ สามารถรองรับความต้องการในการเดินทางเข้า-ออกพื้นที่ย่าน จากกลุ่มคนที่มีความหลากหลายจาก พื้นที่ต่างๆ เช่น รถสองแถว (สายวัดหลวงพ่อดำ – ปากทางสุขาภิบาล 6) และรถสองแถว (สายสำโรง - บางพลี) วิ่งตามถนนเทพารักษ์จอดรถบริเวณห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี และรถเมล์ประจำทาง สาย 2 (สำโรง - ปากคลองตลาด) สาย 23 (สำโรง - เทเวศร์) สาย 45 (สำโรง - สีพระยา) สาย 60 (สำโรง - หมอชิต 2) สาย 123 (สำโรง - อุบางเขน) และสาย 513 (สำโรง - รังสิต) ที่ให้บริการผู้สัญจรใน บริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ประกอบกับทางเทศบาลตำบลบางพลีมีนโยบายในการฟื้นฟูตลาด บางพลี พ.ศ. 2547 โดยเทศบาลตำบลบางพลี จัดงาน “ย้อนรอยตลาดบางพลี” เป็นประจำทุกๆ ปี ใช้ สโลแกน “โยนบัว 1 เดียวในโลก” จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ตลาดบางพลีเริ่มมีนักท่องเที่ยว จากที่ต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่ย่านเพิ่มมากขึ้น

แผนที่ 5-15 ภาพถ่ายทางอากาศในบริเวณตลาดน้ำบางพลีใน พ.ศ.2558
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร (2558)

แผนที่ 5-16 การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี พ.ศ.2558
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

แผนที่ 5-17 การใช้ประโยชน์อาคารภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง -2540ปัจจุบัน
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2560)

การพัฒนาพื้นที่ ในช่วง พ.ศ.2540 – พ.ศ.2557 นี้ส่งผลให้ตลาดบางพลีเกิดกระบวนการกลายเป็นเมือง โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เปลี่ยนจากการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมกลายเป็นพื้นที่ย่านที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้น โดยเส้นทางถนนในช่วงเวลานี้ให้บริการครอบคลุม ทิวทัศน์พื้นที่ โดยส่วนใหญ่จึงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี แทบจะไม่เหลือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมอีกต่อไป

- **ลักษณะสภาพสังคม เศรษฐกิจของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน**

การอพยพ ย้ายถิ่นฐานของคนภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทำให้เกิดความชบเซาต่อพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นอย่างมาก อีกทั้งการเข้ามาของห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีได้เข้ามาแย่งส่วนแบ่งทางการตลาด ยิ่งเป็นผลให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่

ในเวลาต่อมาช่วง พ.ศ.2547 ทางเทศบาลตำบลบางพลีได้มีนโยบายในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีให้กลับมาเป็นพื้นที่ชุมชนที่มีชีวิตชีวา โดยการใช้นโยบายด้านการท่องเที่ยว สร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่จะดึงดูดคนจากภายนอกพื้นที่ให้เข้ามาใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้า การบริการภายในพื้นที่ย่าน ให้มีลักษณะเป็นสินค้าอุปโภค บริโภค ในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมการค้าที่สนับสนุนการใช้งานของนักท่องเที่ยว ทำให้สภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีค่อยๆ ฟื้นฟูขึ้น

จากแต่เดิมที่ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีทำหน้าที่เป็นคู่แข่งทางการค้าที่แย่งส่วนแบ่งทางการตลาดไปจากพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในปัจจุบันพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีสามารถอยู่ร่วมกันกับห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือ พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้าของพื้นที่ย่าน ให้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม ที่เน้นการจัดจำหน่ายสินค้าอุปโภค บริโภคในชีวิตประจำวัน และสินค้าที่สนับสนุนการท่องเที่ยว พนักงานจำนวนมากจากห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีได้เข้ามาให้บริการสินค้าอุปโภค บริโภคภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวชุมชน ในขณะที่ร้านค้าภายในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีก็เป็นกลุ่มลูกค้าของห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีที่ซื้อวัตถุดิบมาแปรรูปและจัดจำหน่ายในพื้นที่ย่าน จึงมีลักษณะในการอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยที ถ้อยอาศัย โดยเราจะสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี และพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้จาก ชาวชุมชนได้สร้างสะพานเรือโยงเชื่อมต่อระหว่างบริเวณท้ายตลาด เชื่อมกับด้านหลังของพื้นที่ย่าน เพื่อใช้สำหรับการข้ามฝั่งในการไปใช้บริการซึ่งกันและกัน

อีกทั้งห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีถือเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายของรูปแบบการเดินทางที่มีความหลากหลายของเส้นทางในละแวกย่าน ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการของรถสองแถวที่ชาวย่านใช้ในการเดินทางเข้า-ออกพื้นที่ย่าน หรือรถโดยสารท้องถิ่นที่มีเส้นทางในการให้บริการผ่านทางด้านหน้าของห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีจึงมีความสำคัญกับพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในลักษณะของจุดเปลี่ยนถ่ายการคมนาคมสำหรับการเดินทางไปสู่ภายนอกพื้นที่

2.) ผลการวิเคราะห์แบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณในช่วงพ.ศ.2540 - ปัจจุบัน

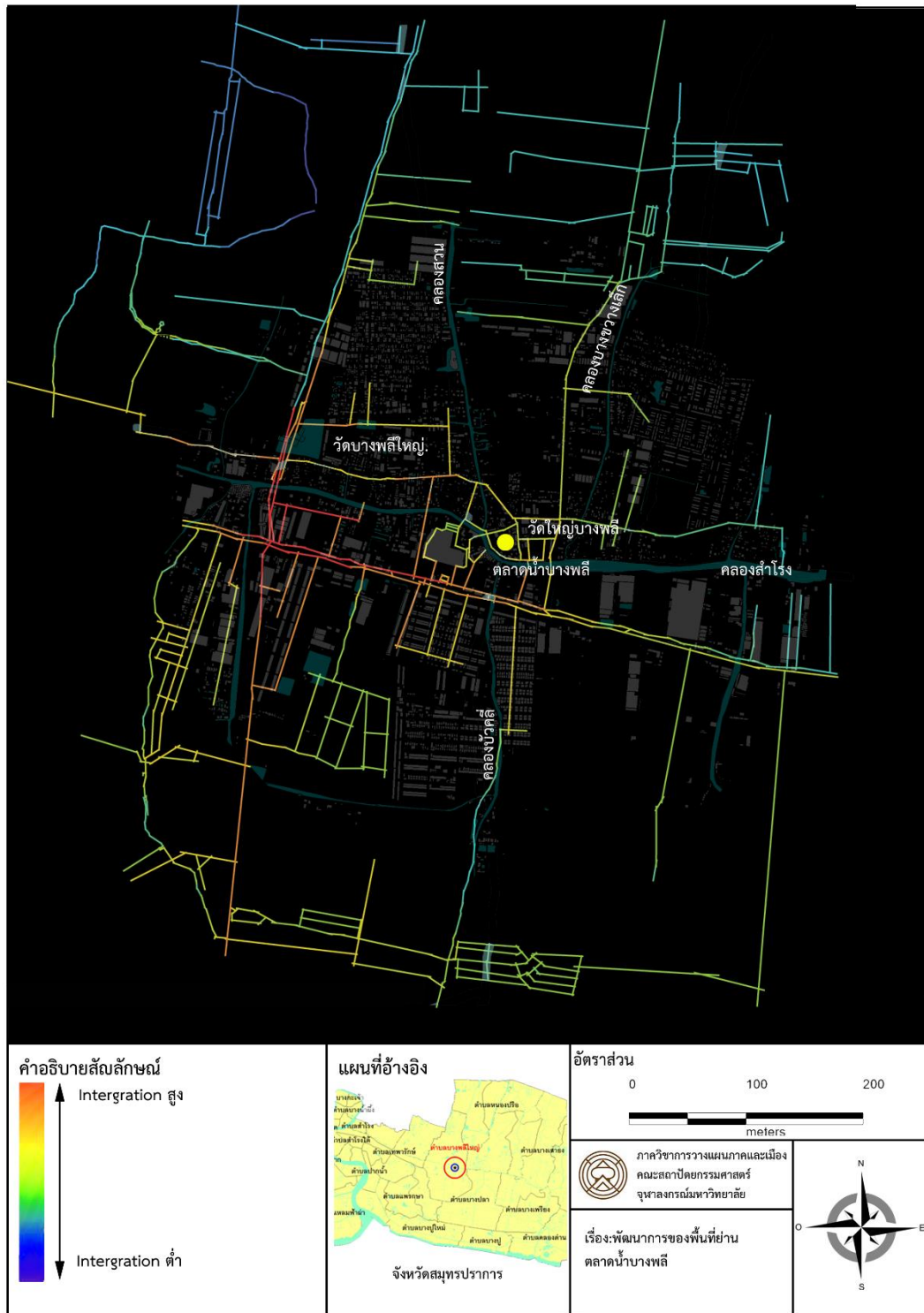
1. การวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ย่าน (axial analysis)

จากการวิเคราะห์แบบจำลองแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสัญญาณในช่วงก่อน พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน พบว่ามีการพัฒนาระบบโครงข่ายถนนที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบมากกว่าแต่ก่อน อีกทั้งมีการสร้างสะพานหลายแห่งสำหรับเชื่อมพื้นที่ริมคลองสำโรงฝั่งเหนือและฝั่งใต้เข้าด้วยกัน

- a. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน

แผนที่ 5- 18 เส้นเอกซ็ีล (axial line) ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

แผนที่ 5-19 คักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (global integration) ในช่วง พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน พบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีค่าศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมืองอยู่ในช่วง ปานกลาง (integration hh) ซึ่งถูกแสดงค่าด้วยเส้นสีเหลือง กล่าวคือเป็นเส้นทางที่มีการสัญจรผ่านในระดับเมืองอยู่ในระดับปานกลาง โดยการตัดถนนเพิ่มขึ้นทำให้โครงข่ายการสัญจรมีการเชื่อมโยงกันมากกว่าในช่วงพ.ศ.2503-2540 ทำให้โครงข่ายการสัญจรเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงมีผู้คนสัญจรเข้ามาใช้งานบ้าง แต่ยังไม่เทียบเท่ากับสมัยที่ใช้เส้นทางทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรสายหลัก

จากการวิเคราะห์โครงข่ายยังสามารถอธิบายได้ว่า การเชื่อมโยงโครงข่ายถนนให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ที่การใช้งานของผู้คนในระดับเมืองเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูพื้นที่ย่านให้กลับมาเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางสังคมได้ในระดับหนึ่ง

- b. ศักยภาพการเข้าถึงในระดับเมือง (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน

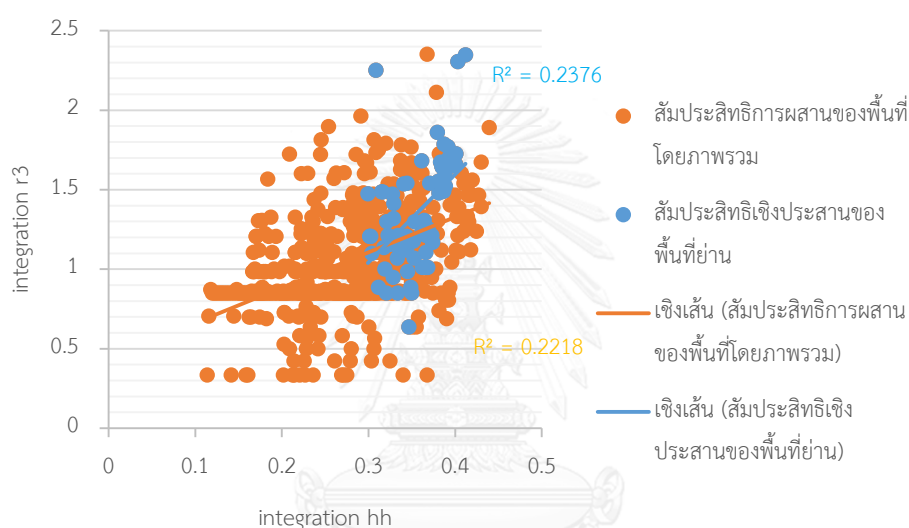

แผนที่ 5-20 คัดยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงในระดับย่าน (local integration) ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน พบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีค่าศักยภาพการเข้าถึงในระดับท้องถิ่นที่ต่ำ (Integration r3) ซึ่งถูกแสดงค่าด้วยเส้นสีฟ้า กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านของคนในละแวกย่านต่ำ กล่าวคือพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน ไม่ได้มีลักษณะของการเป็นพื้นที่ชุมชนเหมือนในอดีต

c. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การผสมผสาน (synergy)

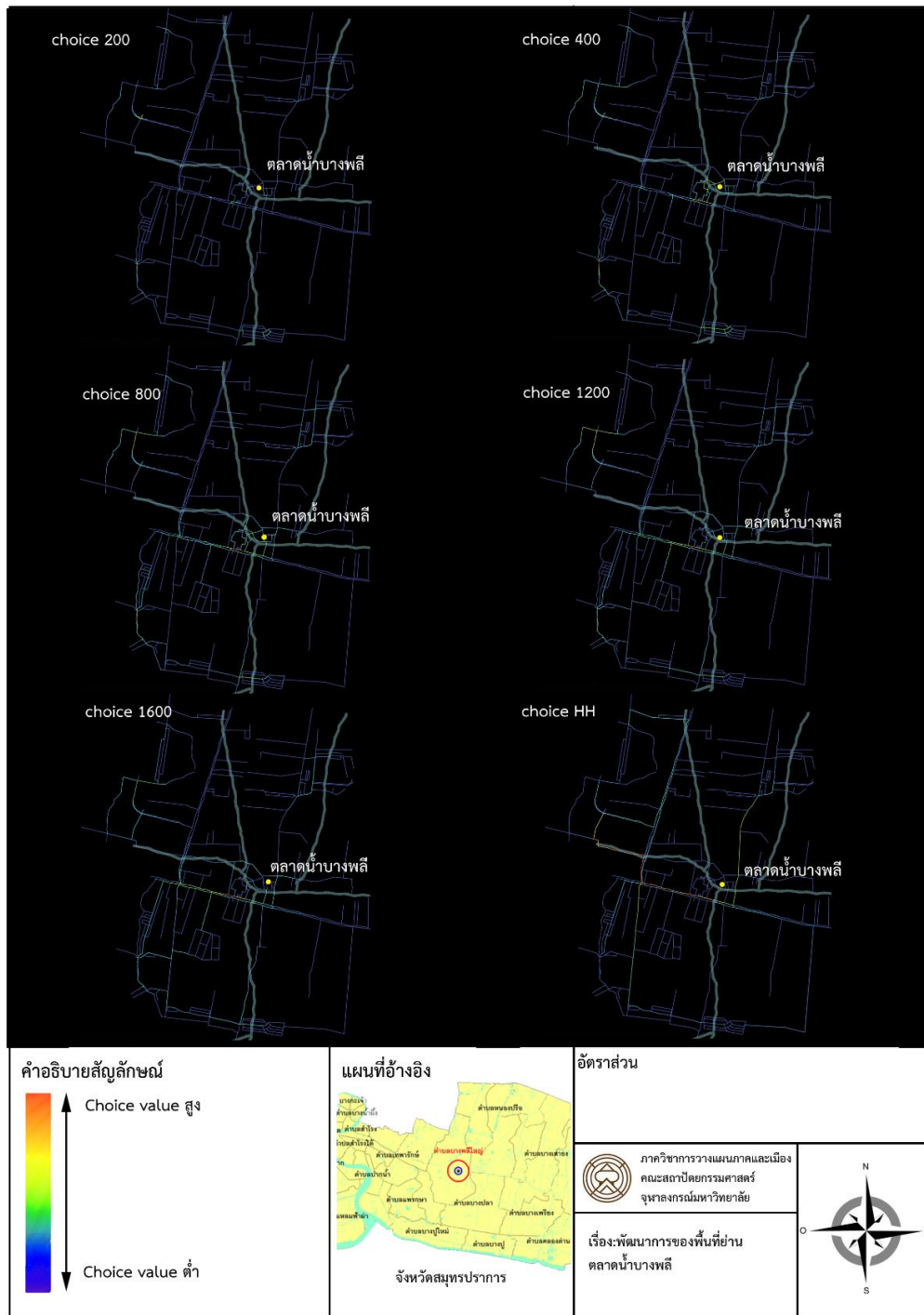
แผนภูมิที่ 5-3 การเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสมผสานระหว่างพื้นที่โดยภาพรวมกับพื้นที่ย่านในช่วง พ.ศ.2540-ปัจจุบัน

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558) กรมมหาวิทยาลัย

จากแผนภูมิเปรียบเทียบสัมประสิทธิ์การผสมผสานในช่วงพ.ศ.2540-ปัจจุบัน พบว่าค่า R Square ของสัมประสิทธิ์การผสมผสานของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ซึ่งถูกแทนค่าด้วยเส้นสีน้ำเงิน มีค่าสูงกว่าค่า R Square ของสัมประสิทธิ์การผสมผสานโดยภาพรวมที่ถูกแทนค่าด้วยเส้นสีส้ม โดยมีค่า 0.2376 , 0.2218 ตามลำดับ สามารถอธิบายได้ว่า โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เป็นโครงข่ายที่มีการฝังตัวในระบบที่ดี การตัดถนนและการสร้างสะพานเชื่อมโยงกับถนนสายต่างๆ สร้างความเชื่อมโยงเข้ามาสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทำให้ในปัจจุบันพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลับมาเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกอีกครั้ง เกิดการเหนี่ยวนำให้ผู้คนจากบริเวณต่างๆ เข้ามาใช้งานพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เกิดกิจกรรมการค้า และกิจกรรมทางสังคม พื้นที่ย่านตลาดน้ำที่เคยซบเซาให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

2. การวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน

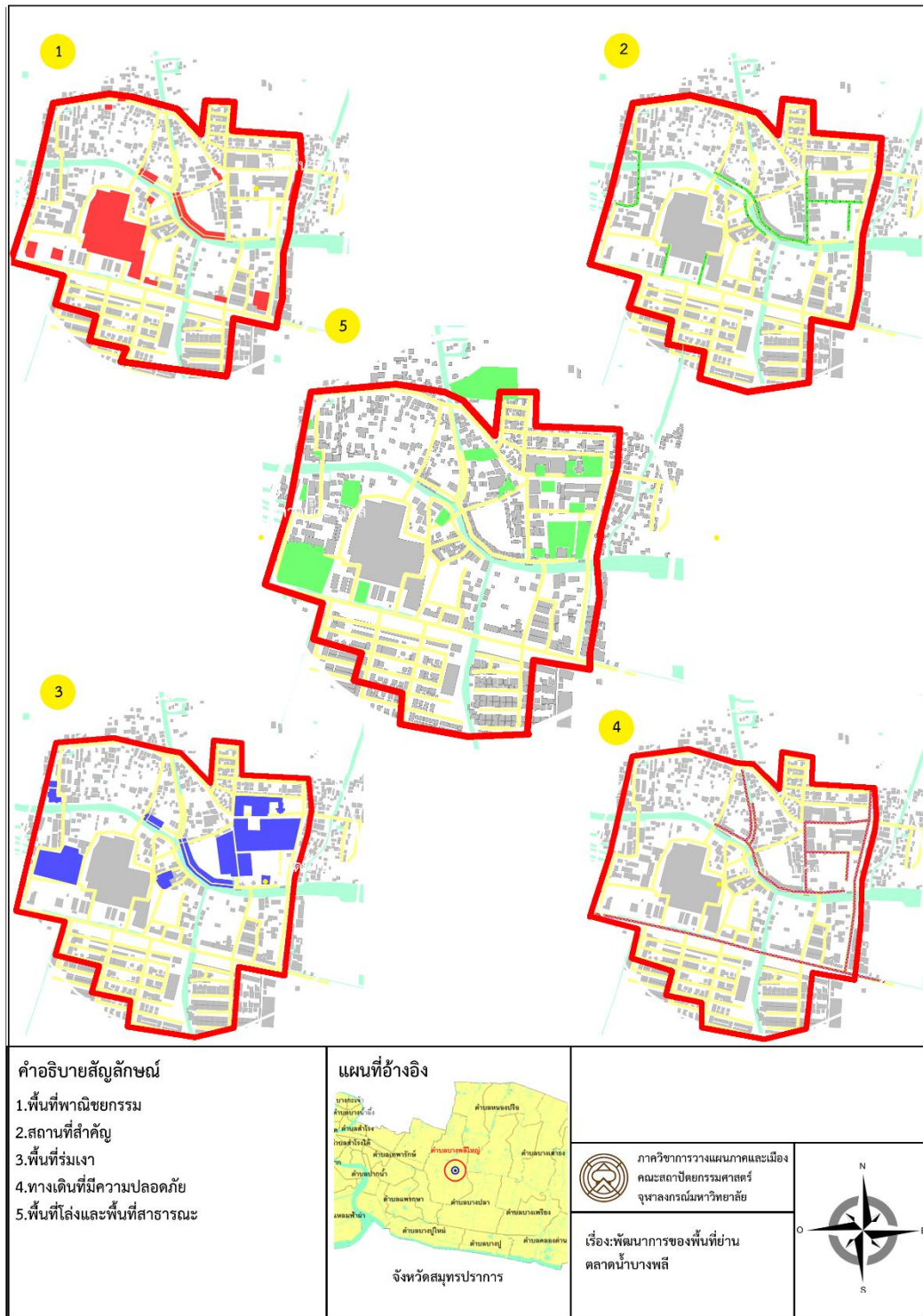
แผนที่ 5- 21 ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

จากการวิเคราะห์ความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (choice analysis) ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในช่วง พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน เราจะสามารถอธิบายถึงรูปแบบของผู้เข้ามาใช้งานในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้ กล่าวคือ ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่ตั้งในโครงข่ายที่มีค่าความนิยมในการเลือกเส้นทางต่ำในทุกกระยะ (choice) ซึ่งถูกแสดงค่าด้วยสีโทนเย็น สามารถอธิบายได้ว่า ในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีการสัญจรเพื่อผ่านทางต่ำ (move through) ในทุกกระยะ หมายความว่าลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมในการสัญจรเพื่อผ่านทาง เป็นผลให้คนจากภายนอกพื้นที่ไม่เดินทางเข้าสู่พื้นที่ย่าน

ซึ่งลักษณะเชิงพื้นที่ของย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน ไม่สามารถอธิบายได้ถึงการคงอยู่ของพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้ เนื่องจากสภาพการณ์ในปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีสัญฐานศูนย์กลางที่ของ Hillier (2000) กล่าวถึง พื้นที่ศูนย์กลางที่มีชีวิตชีวาประกอบไปด้วยการสัญจร เพื่อเข้าถึง (move to) และ การสัญจรเพื่อผ่านทาง (move through) ที่จำแนกจากประเภทและวัตถุประสงค์ในการใช้งานพื้นที่ที่มีความหลากหลาย โดยพบว่าลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจะเหนี่ยวนำ การสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ย่าน (move to) เพียงอย่างเดียว จึงเป็นไปได้ว่าความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยอื่นๆ ร่วมกับปัจจัยเชิงสัญญาณพื้นที่ ที่ทำให้พื้นที่ย่านยังคงเป็นพื้นที่ย่านที่ดีและมีชีวิตชีวา

5.2 การคงอยู่ของการเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิตของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน

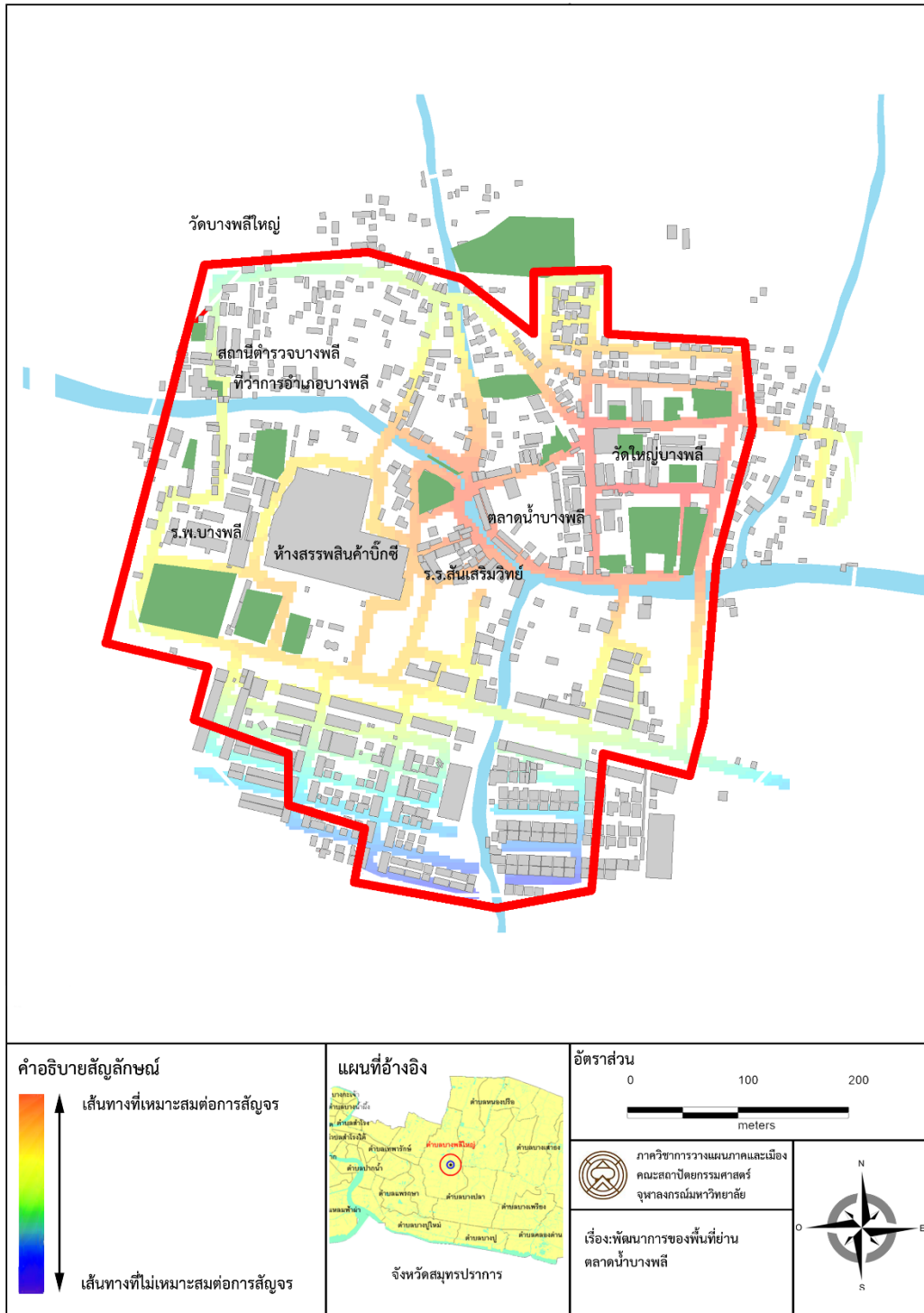
นอกจากลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการใช้งานของบุคคลจากภายนอกพื้นที่ ในการเลือกเส้นทางสัญจรเพื่อผ่านทาง (move through) ผู้คนยังเลือกเส้นทางในการเดินทางจากสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งานอีกด้วย จากงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมในการเดินทางของศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UDDC,2557) ได้กล่าวถึงการเลือกเส้นทางในการเดินทางของผู้คน ที่จะเลือกเดินทางในเส้นทางที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกล่าวคือ เป็นเส้นทางที่มีความปลอดภัย มีความสะดวก และมีสิ่งดึงดูดในการเลือกใช้เส้นทาง โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบจำลองในการเลือกใช้เส้นทางของผู้คน จากแหล่งดึงดูดให้เกิดการเดินทาง เช่น ย่านการค้า โรงเรียน โรงพยาบาล และสถานที่ราชการ เป็นต้น รวมไปถึงเส้นทางเดินทางที่มีความปลอดภัยในการใช้งาน ในการอธิบายถึงพฤติกรรมในการเลือกใช้เส้นทางในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

แผนที่ 5-22 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการสัญจร
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2558)

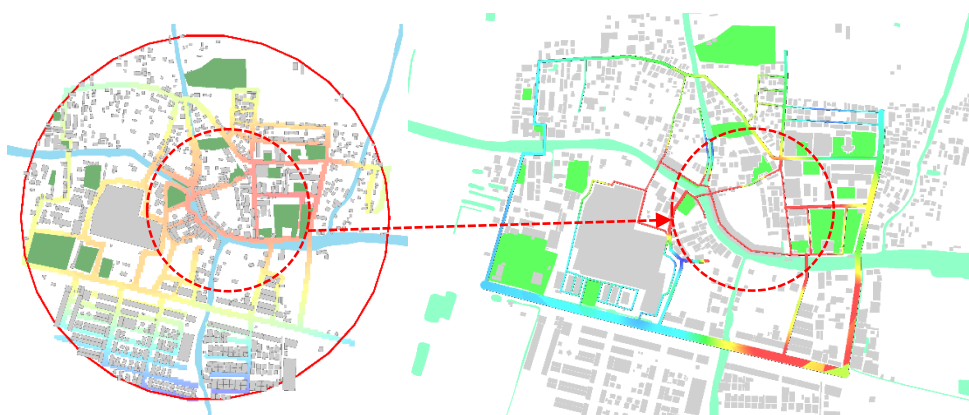
จากปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาเราจะพบว่า การเข้ามาใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ทั้งในด้านความปลอดภัย ความสะดวกสบาย และความเหมาะสมต่อการใช้งานพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาพื้นที่ที่ดึงดูดให้เกิดการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

แผนที่ 5-23 พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี
ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2560)

จากการสร้างแบบจำลองแสดงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการสัญจรในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี จากปัจจัยด้านความปลอดภัย ความสะดวกสบาย และความเหมาะสมในการเดินเท้า โดยเส้นทางที่มีสีโทนร้อนจะเป็นพื้นที่ย่านที่มีความเหมาะสมต่อการสัญจรมากกว่าในบริเวณที่มีสีโทนเย็น เราจะพบว่าในบริเวณพื้นที่วัดใหญ่บางพลี และบริเวณตลาดน้ำบางพลีเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการสัญจรในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมากที่สุด กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่มีทั้ง ความปลอดภัย ความสะดวก และแหล่งดึงดูด ซึ่งอธิบายถึงพฤติกรรม การเลือกใช้งานเส้นทางต่างๆ ของผู้คนในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยเมื่อนำพฤติกรรมการเลือกใช้เส้นทางจริงมาเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการเดินได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

แผนที่ 5-24 การเปรียบเทียบระหว่าง พื้นที่เหมาะสมต่อการสัญจร และ ความหนาแน่นในการเลือกใช้เส้นทางของผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ที่มา: การวิเคราะห์ของผู้วิจัย (2560)

จากการเปรียบเทียบระหว่างแบบจำลองแสดงความเหมาะสมความเหมาะสมของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี กับความหนาแน่นในการเลือกใช้เส้นทางจริง โดยเฉลี่ย จะพบว่าบริเวณที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งานพื้นที่ เป็นบริเวณเดียวกันเส้นทางที่มีความหนาแน่นของการเลือกใช้เส้นทางในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

ดังนั้นพฤติกรรมในการเลือกใช้เส้นทางของผู้ใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ที่ลักษณะเชิงสัมพันธ์พื้นที่ไม่สามารถอธิบายถึงตัวพฤติกรรมได้ จึงเกิดขึ้นจากลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการสัญจร ทั้งในด้านความปลอดภัย ความสะดวกสบาย และแหล่งดึงดูด ทำให้สามารถสรุปได้ว่าความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เกิดขึ้นจากลักษณะเชิงสัมพันธ์พื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย (ในระดับปานกลาง) ประกอบกับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการสัญจร ที่ดึงดูดพฤติกรรมการเดินทางเข้ามาสู่พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยังคงเป็นพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวา ตามแนวคิดของ Hillier ที่ได้นิยามความหมายของพื้นที่ที่ดีและมีชีวิตชีวา กล่าวคือต้องเป็นพื้นที่ที่มีทั้ง การสัญจรเพื่อเข้าถึง (Move to) และการสัญจรเพื่อผ่านทาง (Move through) ซึ่ง

การสัญจรเพื่อเข้าถึงสามารถอธิบายได้ด้วยลักษณะเชิงสัมฐานพื้นที่ (พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีตั้งอยู่
บนเส้นทางซึ่งมีสีโทนร้อน สามารถเข้าถึงได้สะดวก) ในขณะที่การสัญจรเพื่อผ่านทางสามารถอธิบาย
ได้ด้วย พฤติกรรมในการเลือกใช้เส้นทางของผู้คนที่เลือกเส้นทางที่มีลักษณะในการสัญจรที่มีความ
เหมาะสม

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยพบว่าพัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในแต่ละช่วงเวลา มีความสัมพันธ์กับลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ กล่าวคือเมื่อลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลง จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน สังคม และเศรษฐกิจ ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยการสร้างแบบจำลองในการแสดงความสัมพันธ์ของโครงข่าย และนำมาเปรียบเทียบกับค่าบอกค่าถึงลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ในช่วงเวลาต่างๆ โดยเราจะพบว่าพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เกิดขึ้นมากการลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสม ของตำแหน่งที่ตั้ง ได้แก่ การตั้งอยู่ในบริเวณจุดตัดของลำคลองระหว่าง คลองบางพลี คลองบัวคลี่ คลองบางขวางเล็ก และสวน ซึ่งในสมัยก่อนผู้คนในสมัยนั้น นิยมการสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก ในบริเวณจุดตัดของคลองจึงเป็นเหมือนจุดเปลี่ยนถ่ายของเส้นทางการเดินทาง จึงเป็นพื้นที่ที่มีการแวะเวียนเข้ามาของผู้คนอย่างหนาแน่น ทำให้แต่เดิมพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีชีวิตชีวา ที่เกิดขึ้นจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ย่าน และพฤติกรรมในการใช้งานของผู้คนที่เข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้าในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และสิ้นสุดลง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน การคมนาคมทางน้ำ ไม่เป็นที่นิยมเหมือนในอดีต อีกทั้งลักษณะของโครงข่ายการคมนาคมทางน้ำถูกตัดขาดออกจากกันจาก การตัดถนนกีดขวางทางน้ำเดิม หรือการสร้างประตูน้ำเพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัย

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบัน พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี มีลักษณะของการเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีชีวิตชีวา ผู้วิจัยสามารถสรุปความสัมพันธ์ของลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ กับ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจนกลับมาเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา ได้ดังต่อไปนี้

6.1.สรุปผลการวิจัย

ลักษณะเชิงพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี

จากการวิเคราะห์ในภาพกว้าง ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ที่จำแนกจากลักษณะ สภาพการคงอยู่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ได้ดังต่อไปนี้ ยุครุ่งเรืองของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ยุคซบเซาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี และยุคฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ทั้งในด้านลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6-1 สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในแต่ละช่วงเวลา

การแบ่งยุคสมัย	ลักษณะเชิงสัณฐาน	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ
ยุครุ่งเรือง (พ.ศ.2500-2510)	<ul style="list-style-type: none"> Integration ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีลักษณะสีโทนครึ่งร้อน ซึ่งแสดงถึงการเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ดี Choice ตั้งอยู่บนเส้นทางที่มีการสัญจรเพื่อผ่านทางในระยะ 400 เมตร หมายถึงผู้คนที่เดินทางในระยะ 400 เมตร มีแนวโน้มที่จะเดินทางผ่านพื้นที่ย่าน 	<ul style="list-style-type: none"> ตั้งถิ่นฐานหันหน้าเข้าสู่ทางน้ำในบริเวณริมฝั่ง ในส่วนที่อยู่ลึกเข้าไปเป็นพื้นที่เกษตร 	<ul style="list-style-type: none"> การค้าในยุคแรกมีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร ต่อมาได้พัฒนาจนเป็นย่านศูนย์กลางทางการค้าของละแวกย่าน มีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมสูง เนื่องจากบริเวณการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจากหลายเชื้อชาติ

<p>ยุค ช บ เ ช า (พ.ศ. 2510 - 2540)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Integration <p>เปลี่ยนแปลงรูปแบบคมนาคมจากทางน้ำสู่ถนนตั้งอยู่ในพื้นที่การเข้าถึงที่ต่ำ</p> <p>Choice</p> <p>ในขณะเดียวกันความนิยมในการเลือกใช้เส้นทาง (Choice) ของพื้นที่ย่านก็ต่ำลงไปด้วย</p>	<ul style="list-style-type: none"> • การตัดถนนเทพารักษ์ และถนนทางหลวงสายสำคัญ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดิน • ระบบโครงข่ายคูคลองถูกตัดขาดออกจากกัน ทำให้พื้นที่ย่านเข้าถึงได้ยาก 	<ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมการค้าค่อยๆ ชบเซาลงเนื่องจากการเข้ามาของห้างบิ๊กซีที่ขายสินค้าคล้ายๆ กัน • เกิดการย้ายออกจากพื้นที่เพื่อไปหาช่องทางทำมาหากินที่อื่น
<p>ยุคฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี (พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Integration <p>การตัดถนนที่มีความครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทำให้ค่าความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีค่าที่สูงขึ้น แต่ก็ไม่ได้จนเหมือนในอดีต</p>	<ul style="list-style-type: none"> • พื้นที่สภาพอาคารที่เคยเสื่อมโทรมให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ดี และเกิดการวางแผนเพื่อสร้างกิจกรรมและรายได้ที่ยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> • ชาวชุมชนในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีได้ย้ายกลับเข้ามาในพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี ส่วนหนึ่งจากการฟื้นฟูพื้นที่และพัฒนาพื้นที่ย่านให้กลายเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว • การสร้างกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ และการสนับสนุนการท่องเที่ยว ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลายเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว จึงเกิดการไหลเวียนเข้ามาของคนจากภายนอกพื้นที่

			<ul style="list-style-type: none"> • โครงข่ายคมนาคมที่มีความครอบคลุมกว่าในอดีต มีการบริการของระบบขนส่งสาธารณะเหมาะสมกับ ทั้งสำหรับการท่องเที่ยว และ การใช้ชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ย่าน กลับมามีชีวิตชีวา
--	--	--	---

จากตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี เราจะพบว่า ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะสังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่ย่าน กล่าวคือในช่วงเวลาแรก พื้นที่ย่านมีลักษณะของการเข้าถึงที่ดี มีทั้งการสัญจรเพื่อเข้าถึง (Move to) และ การสัญจรเพื่อผ่านทาง (Move Through) จึงเป็นพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา เมื่อโครงข่ายการคมนาคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ของย่านตลาดน้ำบางพลีด้อยศักยภาพลง พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีจึงซบเซา จากการขาดทั้งการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ และการสัญจรเพื่อผ่านทาง พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีกลายเป็นพื้นที่ด้อยศักยภาพในการเข้าถึง จึงเกิดความซบเซาต่อพื้นที่ย่าน ในขณะที่เมื่อมีการพัฒนาโครงข่ายถนนให้มีความครอบคลุมเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีมีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่มากยิ่งขึ้น จึงเกิดการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ของคนภายใน แต่อย่างไรก็ตามความนิยมในการเลือกเส้นทาง (Choice) กลับไม่เพิ่มขึ้นเหมือนอย่างในอดีต ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ลักษณะของตำแหน่งที่ตั้งในปัจจุบันไม่เอื้อต่อการสัญจรเพื่อผ่านทางเหมือนในอดีต ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่ของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบัน จึงไม่เอื้อให้เกิดการสัญจรผ่านจากคนภายนอกพื้นที่ ลักษณะเชิงสัญญาณพื้นที่เพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถอธิบายถึงความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีในปัจจุบันได้

ลักษณะความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเกิดขึ้นจากลักษณะเชิงสัญญาณของพื้นที่ และสิ่งแวดล้อมของเส้นทางสัญจร ที่เหมาะสมดึงดูดจากการมีแหล่งดึงดูดการเดินทางในพื้นที่ ประการคือ ความปลอดภัย ความสะดวก และ 3 แหล่งดึงดูดให้เกิดการเดินทาง เช่น พื้นที่พาณิชยกรรม โรงเรียน โรงพยาบาล และสถานที่ราชการต่างๆ ทำให้พื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีเป็นบริเวณที่มีการสัญจรผ่านหนาแน่นมากที่สุด

6.2 การนำงานวิจัยไปประยุกต์ใช้

จากการวิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลีทำให้ทราบถึง การสร้างพื้นที่ย่านตลาดน้ำที่ดีและมีชีวิตชีวา ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ที่ดี โดยลักษณะของกิจกรรม การใช้งานพื้นที่ย่านตลาดน้ำ เกิดขึ้นจากลักษณะเชิงสัณฐานพื้นที่ และการสร้างพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการใช้งานอย่างเหมาะสม โดยงานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำ และพื้นที่สาธารณะแห่งอื่นๆ ให้กลับมาเป็นพื้นที่ย่านที่มีชีวิตชีวา เพื่อให้เกิดการพัฒนาและฟื้นฟูอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดน้ำ สามารถวางแผนในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำแห่งอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบัน หน่วยงานท้องถิ่นนิยมใช้นโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลักในการฟื้นฟูพื้นที่ย่านตลาดน้ำ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะของการสร้างพื้นที่ย่านสาธารณะที่ดีและมีชีวิตชีวา งานวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางในการสร้างพื้นที่ย่านสาธารณะที่มีชีวิตชีวาที่จะช่วยฟื้นฟูวิถีชีวิตของท้องถิ่น
2. เพื่อบอกเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ย่านเก่าแก่สู่ชนรุ่นหลัง สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาความเป็นมาของพื้นที่ย่าน บอกเล่าให้กับชนรุ่นหลัง ถึงบริบท ความเป็นมา เพื่อสร้างสำนึกรักบ้านเกิด ที่จะเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาพื้นที่ย่านต่อไป
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนผังเมือง ในการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเพียงพอต่อความต้องการของชาวชุมชน และนักท่องเที่ยวจากภายนอกพื้นที่

รายการอ้างอิง

- Hillier, B. (1996). *Space is the machine: A configurational theory of architecture*: Cambridge: Cambridge University Press.
- Hillier, B. (1999). Centrality as a process: accounting for attraction inequalities in deformed grids. *Urban Design International*, 4(3-4), 107-127.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The social logic of space*, 1984. Cambridge: Press syndicate of the University of Cambridge.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great american cities*. Vintage, New York.
- กฤตพร หัวใจเจริญ. (2555). กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีน.
- ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ. (2548). วาบทกรรมของเมืองผ่านโครงสร้างเชิงสัญญาณ. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฉบับภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ปีพุทธศักราช 2548.
- ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ. (2551). ขอยลัดประหยัดพลังงาน พื้นที่ว่างทางสังคมขนาดเล็ก-พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉันทย์ชนก ทักษิณี. (2555). ตลาดน้ำ 7 ที่. Retrieved from <http://student.swu.ac.th/fa471010243/culwww02.htm>
- ประภัสสร เสวิกุล. (2558). ตลาดน้ำ : วันเว้นวัน จันทร์ พุธ ศุกร์ กับ ประภัสสร เสวิกุล. Retrieved from <http://www.komchadluek.net/news/detail/201581>
- ปรีดา หุตะจุกะ. (2546). พัฒนาการและรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี.
- ลักขณา สัมมานิติ. (2012). กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำในบริบทสวนพื้นที่ดินดอน ปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก.
- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ และคณะ. (2548). เกี่ยวกับชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดสมุทรปราการ.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2559). พัฒนาการของการปรับเปลี่ยนสภาพภูมิศาสตร์ในเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา. Retrieved from <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=838>
- ศุภฤกษ์ รังสิโรจน์. (2010). การวิเคราะห์สัญญาณเมืองเพื่อพัฒนาการใช้พื้นที่ถนนคนเดิน จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย นเรศวร (*Art and Architecture Journal Naresuan University*).
- อภิรดี เกษมสุข, & ศรายุทธ ทรัพย์สุข. (2001). กรุงเทพฯที่เปลี่ยนไป. หน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรมการออกแบบและสภาพแวดล้อม, 18, 106.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นาย จิรเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2534 ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ บ้านเลขที่ 375/2 ถ.พรานนก ต.บ้านช่างหล่อ ข.บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

ในระดับปริญญาตรี สำเร็จการศึกษาหลักสูตรผังเมืองบัณฑิต สาขาการผังเมือง จาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2555 และ ได้เริ่มการศึกษาในระดับชั้นปริญญาโท ในสาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาการวางแผน ภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2556

